

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 11.

XVII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ЗАКОН

О
ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА

У ЗАКОНУ

О УСТРОЈСТВУ ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

од 24. септембра 1863 године (Збор. XVI стр. 75.—88.),
са изменама и допунама овога.

Члан I

§ 5. укида се.

Члан II

§ § 9 и 9-а укидају се и замењују овако :

§ 9.

Редовни ученици Велике Школе дужни су учити предмете свога факултета по реду, који факултет утврди и полагаати испите, како из појединих предмета, тако и по групама наука, по прописима, које ће Министар просвете прописати у споразуму са Академијским Саветом, према захтевима државне службе и веће факултетске спреме, а са обзиром на § 4. 6. 7 и 8-ми закона.

Члан III

§ 10. замењује се овако :

Редовни су ученици дужни посећивати часове вежбања у лабораторијама, семинарима и институтима, по распореду, који ће утврдити факултетски Савети.

Члан IV

§ 13. замењује се овако :

Предавање наука у свима факултетима траје четири године. Скраћени рок учења вије допуштен ни у ком случају. То се правило има одржати и при преласку ученика из једног факултета у други или из страних факултета у наше.

Члан V

§ § 14. и 15. са прелазним наређењем, укидају се и замењују овако :

§ 14.

Ректор и редовни професори свију факултета чине Академијски Савет, а скупови редовних и ванредних професора појединих факултета са њиховим старешинама чине факултетске савете.

Решења Академијског и факултетског Савета, пуноважна су, кад су донета већином гласова од целокупног броја чланова који чине Академијски односно факултетски Савет.

Члан VI

§ 22. замењује се овако :

Академијски Савет бира из средине својих чланова, сваке године, једног пословођу (декана) коме ће бити дужност, да води протокол Саветских заседања, а у случају потребе да заступа ректора према датим упутствима, и у опште, да помаже ректору у вршењу његове дужности.

Канцеларијске, благајничке и библиотекарске послове врши, под надзором и по одобрењу ректора, секретар Велике Школе, који има квалификације, ранг и плату наставника средњих школа, њему се по потреби може дати у помоћ један писар у рангу писара мин. просвете.

Члан VII

Додаје се § 22. а, који гласи овако :

Факултетски Савети раде послове својих факултета по уредбама, које ће они у споразуму са Академијским Саветом и Министром просвете утврдити. Они бирају себи старешине за четири године, који ће руководити њихове послове.

Члан VIII

§ 23. замењује се овако :

Који ученик добро положи испите из свију предмета свога факултета добива на крају школовања факултетску диплому.

Члан IX

§ 29. који је већ укинут по измени од 25. јануара 1866. и спојен са § 22. брише се.

Члан X

§ 31. замењује се овако :

Наставници Велике Школе могу бити: редовни, ванредни и хонорарни професори; доценти и учитељи.

Редовни професор може бити само онај, који је после врло добро свршеног факултета провео пет година у државној служби или ван ње, а за то се време одликовао својим стручним и научним радима и на избору у Академијском Савету добио две трећине гласова. Он се поставља Краљевим указом, на предлог Министра просвете, за катедру за коју је изабран.

Ванредни професор може бити онај, који је врло добро свршио факултет, а Факултетски Савет, са две трећине гласова налази, да има нарочитих способности за струку, за коју се тражи. Он има ранг и плату професора средњих школа и поставља се указом на предлог Министра просвете и црквених послова.

Хонорарне професоре поставља Министар просвете, у споразуму са факултетским Саветом. Они морају имати квалификацију ванредних професора, а награду, која не може прећи 2500 дин., одређиваће Министарски Савет.

Доценте и учитеље, који ће бити или асистенти професора или самостални предавачи неке гране науке или вештине, поставља Министар просвете у споразуму са факултетским Саветом. Они морају имати стручну спрему а плата и положај онакви су им, као и учитеља средњих школа. Они учитељи, који су служили најмање десет година и одликовали се у својој служби, могу постати указни чиновници.

Члан XI

Додаје се § 31. а, који гласи овако :

Кад професор Велике Школе замени свој положај другим, онда се може натраг вратити ако то Академијски Савет, из сопствене побуде или на захтев Министра просвете затражи. Ну у сваком случају, такав професор неће моћи имати већу плату од оне, коју би имао, да је остао на свом месту.

Члан XII

§ 33. замењује се овако :

Министар просвете, у споразуму са Академијским Саветом, може допустити, да чланови Српске

Краљевске Академије и други познати научњаци могу без награде држати предавања, која могу бити и обавезна за ученике.

Члан XIII

§-у 36. додаје се ово :

Ванредни ученици могу, у колико школска средства допуштају, посећивати и часове вежбања у школи, али немају права полагаати испите, ни сведоче добивати.

Члан XIV

Факултетски Савети, по одобрењу Министра просвете, одредиће начин како ће садашњи ученици Велике Школе довршити школу, према одредбама новог уређења.

Члан XV

Овај закон важи од дана, кад га Краљ потпише и од тог дана губе силу сва друга закона наређења, која би му противна била.

Препоручујемо Нашем Министру просвете и црквених послова, да овај закон обнародује и о извршењу се његовом стара; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

22. октобра 1896. год.
у Београду.

АЛЕКСАНДАР с. р.

Министар
просвете и црквених послова,
Л. Ковачевић с. р.

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ВЕЛИКА ШКОЛА

Указом Његовог Величанства Краља постављен је:

за секретара, на основу чл. 6. зак. о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе, *Владимир Т. Спасојевић*, досадашњи секретар Вел. Школе, 9. нов. о. г.

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

Указом Његовог Величанства Краља од 7. нов. о. г. постављени су:

за редовне чланове: *Михаило Валтровић*, проф. Вел. Школе, који ће бити уједно и председник, *Стеван Јакић*, *Андра Стевановић* и *Божидар Прокић*, проф. Вел. Школе; *Стеван Ловчевић*, дир.

и проф. I беогр. гимн.; *Дим. Довијанић*, дир. и проф. II б. гимн.; *Јевр. А. Илић*, проф. Богословије; *Милован Р. Маринковић* и *Љубомир Миљковић*, проф. II б. гимн., и *Момчило Иванић*, проф. I б. гимн.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Његовог Величанства Краља постављени су:

у Богословији: за професора *Светолик Ранковић*, проф. нишке гимн., 6. нов. о. г., по молби;

у I београдској гимнасији: за професора *Петар Ј. Петровић*, проф. десков. н. гимн., 23. окт. о. г., по молби;

у III београдској гимнасији: за професора *Павле Ђотић*, проф. нишке гимн., 23. окт. о. г., по молби;

у крагујевачкој гимнасији: за професора *Риста Николић*, проф. јагодин. н. гимн., 23. окт. о. г., по молби; за суплента *Михаило Борђевић*, суплент крагујев. гимн., 6. нов. о. г., по молби;

у крушевачкој гимнасији: за директора и професора *Димитрије Милојевић*, проф. шабачке гимн., 23. окт. о. г.

у нишкој гимнасији: за професора *Милутин Тапић*, проф. III беогр. гимн., 23. окт. о. г., по потреби службе; за проф. *Мирко Поповић*, проф. десков. н. гимн., 23. окт. о. г., по молби; за проф. *Протосинђел Виктор*, проф. Богословије, 6. нов. о. г., по потреби службе;

у велико-градиштанској нижој гимнасији: за директора и професора *Димитрије Јосиф*, проф. Богословије, 6. нов. о. г.;

у књажевачкој нижој гимнасији: за професора *Светислав Матић*, проф. на расположењу укинуте гор. милановачке н. гимн., 13. окт. о. г.;

у смедеревској н. гимнасији: за директора и проф. *Светозар Атанаковић*, дир. ужичке реалке, 23. окт. о. г., по потреби службе.

Пензионовање

Указом Његовог Величанства Краља од 23. окт. о. г., а на основу § 70. зак. о чин. грађ. реда стављени су у пензију:

Станислав Симић, проф. беогр. реалке;

Антоније Франић, проф. пожарев. гимназије; и

Александар А. Стаменковић, дир. и проф. на расположењу укинуте лозничке н. гимназије.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом министарским постављени су:

у ваљевској гимнасији: за предаваче: *Никола Јанчић*, сврш. филозоф, 16. окт. о. г. и *Доброслав Урошевић*, пређ. предавач, 1. окт. о. г.;

у зајечарској гимнасији: за предавача *Трандафило Јеленковић*, бив. предав. а сада испитани проф. кандидат, 1. нов. о. г.;

у пиротској гимнасији: за предавача *Сима Поповић*, сврш. филозоф, 16. окт. о. г.;

у чачанској гимнасији: за предаваче: *Петар Велимировић*, сврш. филозоф, 16. окт. о. г. и *Мина Миљковић*, пређ. предав., 1. окт. о. г.

у Учитељској Школи: за хон. уч. свирања и певања *Јанићије Поповић*, дир. и проф. у пензији, а сада наставник приватне алексин. нишке гимн., 1. нов. о. г.;

у крагујевачкој Вишој Женској Школи: за бесплат. помоћницу *Косара Минићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., 18. окт. о. г.; за класну учитељицу *Круна Акимовићка*, предав. исте школе, 1. нов. о. г.;

у јагодинској н. гимнасији: за учит. свирања и певања I кл. *Драгутин Буцек*, уч. II класе исте гимн., 16. окт. о. г.

Премештаји

Претписом министарским премештени су:

у I беогр. гимнасију: за предавача *Јаким Н. Стевовић*, предавач врањ. гимн., 1. окт. о. г., по молби;

у III беогр. гимнасију: за предавача *Радослав Васовић*, предав. нишке гимн., 31. окт. о. г., по молби;

у крушевачку гимнасију: за предавача *Љубомир Матић*, предав. пирот. гимн., 19. окт. о. г., по молби;

у пиротску гимнасију: за предавача *Михаило Димитријевић*, предав. крушев. гимн., 24. окт. о. г., по потреби;

у шабачку гимнасију: за предавача *Борђе Пауновић*, предав. ваљев. гимн., 31. окт. о. г., по молби; за предавача *Љубомир Вуловић*, предав. пирот. гимн., 19. окт. о. г., по молби;

у смедеревску н. гимнасију: за предавача *Јован Н. Ивковић*, предав. чачан. гимн., 19. окт. о. г., по молби.

Пенсионовања

Претписом министарским стављен је у пенсију:
Драгутин Буцек, учит. I кл. јагодинске н. гимн. 16. окт. о. г., по молби.

Разрешења

Претписом министарским уважена је оставка на држ. службу:

Јовану Илићу, предав. уџичке реалке, 20. авг. ове године.

Претписом министарским отпуштен је из државне службе:

Александар Кузмановић, учит. III кл. крагујев. гимн. 25. окт. о. г.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ**Постављења**

Претписом министарским постављени су:

у ваљевском округу: за привременог учит. сва 4 р. о. ш. у Вукани *Драгутин Јовановић*, сврш. богослов, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Цветанову *Никола С. Сретеновић*, сврш. ђак учит. Школе, с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Брежђу *Живојин Исачић*, сврш. ђак Учит. Школе, с испитом, 1. окт. о. г.; — за сталног уч. сва 4 р. о. ш. у Доњој Топлици *Војислав Гајић*, привр. уч., 24. окт. о. г., — за заступн. уч. III и IV р. о. ш. у Бајевцу *Тома Савић*, пређ. ђак Уч. Шк., 1. нов. о. г.; — за заступницу уч. I р. о. м. ш. у Обреновцу *Љубица Р. Виторовићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с испитом, 1. нов. о. г.; — за сталну уч. III и IV р. о. ж. ш. у Обреновцу *Даница Виторовићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.;

у врањском округу: за привр. уч. I р. о. ш. у Власици *Михаило Бијелић*, свр. ђак Учит. Шк. без испита, 16. окт. о. год.; — за привр. учит. сва 4 р. о. ш. у Војнику *Никола К. Ристић*, сврш. ђак Уч. Шк., без испита, 21. окт. ове год.; — за сталну учит. I р. о. ш. у Доњ. Требешинју *Даница Спасићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за сталну уч. I р. о. ш. у Влад. Хану *Јелена Јововићка*, пређ. уч. у Старој Србији, 1. окт. о. г.; — за сталну уч. I и II р. о. ш. у Вел. Трњану *Даринка Чавдаровићка*, пређ. уч. у Ст. Србији, 1. окт. о. г.; — за сталну уч. I и II р. о. ш. у Сувојници *Томанија Витомировићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с испитом, 1. октоб. о. г.;

у крагујевачком округу: за сталног уч. сва 4 р. о. ш. у Годачици *Милорад Ракић*, пређ. учит. 1. окт. о. г.; — за сталну учит. I и II р. о. ш. у Каменцу *Јулијана Радосављевићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 16. окт. о. г.; — за сталног уч. сва 4 р. о. ш. у Пласковцу *Милан Весић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Цветојевцу *Радомир Бандовић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. о. ш. у Маскару *Јованка Стаменковићева*, свр. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт., о. г.;

у крајинском округу: за стал. уч. о. ш. у Вел. Јасикови *Јован Маџарац*, уч. у пенсији, 1. нов. о. г.; — за привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Бољетину *Велько Јовић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. о. м. ш. у Вајузи *Стеван Ј. Велимировић*, свр. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. ж. о. ш. у Кладушници *Зорка Николићева*, свр. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и приправ. р. о. ж. ш. у Душановцу *Драга Јанковићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. октоб. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. ж. ш. у Радујевцу *Љубица Ст. Николајевићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. ж. о. ш. у Вајузи *Константина Мојсиловићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. II, III и IV р. о. ж. ш. у Душановцу *Кадивка Марковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. о. ж. ш. у Мокрањи *Станица Милутиновићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. м. ш. у Брзој Паланци *Николава Николајевићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. о. ж. ш. у Видровцу *Марта Петровићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. о. ж. ш. у Подвршкој *Зорка Ракићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. м. ш. у Копривници *Лепосава Г. Глигоријевићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и припр. р. о. м. ш. у Прахову *Марија Поповићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. о. ж. ш. у Уровици *Десина Војновићева*, свр. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. м. ш. у Михаиловцу *Милева Благојевићева*, свр. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и I. од. II р. о. ш. у Речкој *Милица Живковићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш. с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. ж. о. ш. у Тамничу *Вукосава Тодоровићева*, пређ. привр. уч., 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. ш. у Копривници *Катарина Васиљевићева*, свршена ученица Више Ж. Школе, с испитом, 1. окт. о. год.;

WWW.UNILIB.RS у крушевачком округу: за сталног уч. I и I од.

II р. о. ш. у Браљини *Зорка Ускова*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1 окт. о. г.;

у моравском округу: за заступ. уч. III р. I од. о. м. ш. у Параћину *Наталија Жикићева*, учит. приправница, 1. нов. о. г.; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Вољујаку *Алекса Поповић*, преф. привр. уч. 21. окт. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. ш. у Домуз Потоку *Босилка Димићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.;

у нишком округу: за стал. уч. I р. о. ш. у Мозгову *Даринка Гребенаровићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Бовну *Драгутин Цонић*, преф. уч., 1. окт. ове год.;

у пиротском округу: за приврем. уч. о. ш. у Јаловик Извору *Драгољуб Буквић*, преф. привр. уч. 1. нов. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Великој Лукањи *Војислав Милошевић*, преф. уч., 21. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. ш. у Љубераћи *Милица Богдановићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Боњинцу *Петар С. Пешић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.;

у подринском округу: за стал. уч. I р. о. ш. у Ковиљачи *Лепосава А. Марковићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за заступ. уч. сва 4 р. о. ш. у Слеччевићу *Михаило Игошанац*, преф. заступ. уч., 21. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. ш. у Бадовинцима *Мирјана Јакшићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 16. окт. о. г.; — за привр. уч. II, III и IV раз. о. шк. у Свилеуви *Војислав Павловић*, сврш. ђак Уч. Шк. с испитом, 1. октоб. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. шк. у Слеччевићу *Живан Десипотовић*, сврш. ђак Уч. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. ш. у Царини *Милева Обреновићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. шк. у Доњ. Трешници *Надежда Јовановићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.;

у подунавском округу: за сталну уч. I р. о. ш. у Кусатку *Ружица Милетићева*, преф. уч., 1. нов. о. г.; — за заступ. уч. I и II р. о. ш. у Наталинцима *Даница Симићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., без испита, 1. нов. о. г.; — за привр. уч. I, II, III и IV р. о. шк. у Пружатовцу *Гојко Петровић*, преф. привр. уч., 21. окт. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. ш. у Ропчеву *Босилка Јовановићева*, преф. уч., 21. окт. о. г.; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Вељену *Илија Јовановић*, сврш. ђак уч., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. учит. III и IV р. о. ш. у Церовцу *Глигорије Јовановић*, сврш. ђак Учит.

Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. шк. у Церовцу *Јелена Бурићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. II р. о. ш. у Милошевцу *Драга Анђелковићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за сталну уч. I и II р. о. шк. у Баћевцу *Видосава Лукићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; за сталну уч. I од. I и II р. о. ш. *Емилија Стојковићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. II р. о. ш. у Кусатку *Живка М. Челаревевићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. III и IV р. о. ш. у Барошевцу *Божедар Батављевић*, преф. уч., 4. окт. о. г.; — за приврем. уч. осн. шк. у Барајеву *Душан П. Недић*, сврш. ђак Учит. Шк., без испита, 16. окт. о. г.;

у пожаревачком округу: за заступ. уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Брадарцима *Риста Василић*, преф. уч., 16. окт. о. г.; — за привр. учит. III и IV р. о. ш. у Рашанцу *Петар Радивојевић*, преф. привр. уч., 1. нов. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Суводаљу *Марко Будимировић*, сврш. ђак Уч. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. м. ш. у Вел. Градишту *Даринка Поповићева*, преф. уч., 21. окт. о. г.; — за стал. учит. сва 4 р. о. ш. у Ђовдину *Светозар М. Митровић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Винцима *Драгољуб Јанковић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Печаници *Милан Пауновић*, сврш. ђак Уч. Шк. с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и I од. II р. о. ш. у Брадарцима *Љубица Маринковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. ж. о. ш. у Кучеву *Милица Зарићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. о. ш. у Браничеву *Димитрије Шолајић*, преф. привр. уч., 21. окт. о. г.;

у рудничком округу: за стал. уч. I р. о. ш. у Прањанима *Лепосава Тушановићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Грацу *Радојко Илић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Калањевцима *Владимир Велић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. ш. у Грачацу *Софија Буквићева*, сврш. учит. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Трнави *Јеврем Маринковић*, уч. у пензији, 1. нов. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. ш. у Моравцима *Катарина Ристивојевићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. 1. од. I р.

о. ш. у Брезни *Даница Душановићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.;

у тимочком округу: за сталн. уч. III и IV р. о. ш. у Рготини *Михаило Јеврић*, свештеник, пређ. учит., 27. окт. о. г.; — за привр. уч. II, III и IV р. о. ш. у Гор. Белој Реци *Радомир Ђорђевић*, сврш. ђак Учит. Шк., с испитом, 1. окт., о. г.; — за стал. уч. о. ж. ш. у Мал. Извору *Јулијана Ковачевић*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт., о. г.; — за стал. уч. приправ., I и II р. о. м. ш. у Валакоњу *Наталија Марковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. ж. о. ш. у Кривом Виру *Даница Башићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. приправ. и I р. о. ж. ш. у Валакоњу *Стана Влајићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. ж. о. ш. у Боговини *Јелена Костићева*, сврш. уч. В. Ж. Ш., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. учит. I и II раз. осн. школе у Бучју, *Катарина Радивојевићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I и II р. о. ш. у Врбници *Зорка Гојковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за сталну уч. ж. о. ш. у Лукову *Драга Николићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. III и IV р. о. ш. у Бучју, *Душан Мишић*, пређашњег уч., 1. окт. о. г.;

у топличком округу: за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Житораћи *Тодор Мишић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.;

у ужичком округу: за стал. уч. I р. о. ш. у Гор. Добрињи *Милева Нешићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт., о. г.; — за стал. уч. о. ш. у Брекову *Алекса Љ. Маринковић*, пређ. учит., 1. окт. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Костојевићу *Недељко Вилимановић*, сврш. ђак Уч. шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. о. ш. у Заовинама *Никола Поповић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за привр. уч. о. ш. у Душковцима *Ранко Алексић*, сврш. ђак Уч. Шк., с испитом, 1. окт. о. г.; — за стал. уч. I р. о. ш. у Косјерићу *Даница Обрадиновићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. окт., о. г.

Напомена. Сви свршени ученици Учитељске Школе, с испитом учитељским, који нису одслужили свој рок у војсци, постављени су за привремене учитеље.

Премештаји

Претписом министарским премештени су:

У Београду: за уч. I. од. III раз. осн. шк. у Београду, на Источ. Врачару *Петар Ђурић*, учит. затв. о. ш. у Кучајни окр. поз., 21. окт. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ж. ш. у Београду *Савка Ђурићка*, уч. IV р. о. ж. шк. у Неготину, 21. окт. о. г., по молби;

у ваљевском округу: за уч. IV р. осн. шк. у Обреновцу *Марко Антоновић*, уч. I р. о. м. ш. у Кладову, окр. крај. 4. нов. о. г., по молби; — за уч. III р. о. ш. у Осечини *Десиот Станојловић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Кремнима, окр. уж., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Бранковини *Наталија Маџаревићева*, уч. о. ж. ш. у Мокраћи, окр. крај., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. 2. од. I р. о. ш. у Ваљеву *Видосава Јовановићева*, уч. III и IV р. о. ж. ш. у Београду, на Савинцу, 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. I. од. о. ш. у Тврдојевцу *Драга Терзићка*, уч. I и II р. I. од. о. шк. у Стојнику, окр. под., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. I, III и IV р. осн. ш. на Убу *Љубица Баронићева*, уч. I р. о. ш. у Вел. Поповићу, окр. мор., 21. окт. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Бранковини *Михаило Сретеновић*, уч. III и IV р. о. ш. на Ориду, окр. подр., 28. септ., о. г., по молби;

у врањском округу: за уч. 2. од. III р. о. м. ш. у Врању *Стеван А. Стевановић*, уч. IV раз. о. шк. у Бањи, окр. истог., 1. нов., о. г., по молби; — за уч. 3. од. IV р. о. м. ш. у Лесковцу *Павле Дробњак* уч. сва 4 р. о. ш. у Рујишту, окр. круш., 1. нов. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Бањи *Милева Голубовићка*, уч. I и II р. о. ш. у Сувојници, истог окр., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Ораовици *Цветко Љубеновић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Конопници, окр. пирот., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I. од. II. р. осн. м. ш. у Врању *Јелена Стошићка*, уч. I и II р. о. ш. у Дединој Бари, окр. пирот., 20. окт., о. г., по молби; — за уч. 3. од. III р. осн. м. шк. у Врању *Илија Стошић*, уч. III и IV р. о. шк. у Дединој Бари, окр. пирот., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. припр., III и IV р. ж. ш. у Радујевцу *Љубица Богдановићка*, уч. I. од. I р. о. м. ш. у Зајечару, окр. тим., 20. окт. о. г., по потреби; — за привр. уч. сва 4 р. о. шк. у Кутлешу *Петар Ђурчијић*, привр. учит. III и IV о. ш. у Кулини, окр. ниш., 21. окт. о. г., по молби; — за привр. уч. сва 4 р. осн. шк. у Разгојни *Димитрије Стојановић*, привр. уч. осн. ш. у Ивковцу, окр. морав., 10. окт. о. г.,

по потреби; — за уч. VI р. о. м. шк. у Лесковцу *Урош Ковачевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Гор. Матејевцу, окр. нишк. 7. окт. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Трњану *Димитрије Лазаревић*, уч. припр. и IV р. о. м. ш. у Подгорцу, окр. тимоч., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. IV р. 1. од. о. шк. у Лесковцу *Мариола Лазаревићка*, уч. II р. о. ж. ш. у Подгорцу, окр. тимоч., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. IV р. о. ш. у Бањи *Јанча А. Илић*, уч. III р. 2. од. о. ш. у Брању, 1. нов., о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Мрштану *Манасије Стојановић*, уч. 3. од. IV р. о. ш. у Лесковцу, 1. нов. о. г., по потреби;

у крагујевачком округу: за уч. о. шк. у Маскару *Андреја Радовановић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Сепцима, истог окр., 30. окт. о. г., по молби; — за уч. 2. од. II р. о. ш. у Лапову *Љубица Булићева*, уч. I и II р. осн. шк. у Домуз Пототу, окр. морав., 30. окт. о. г., по молби; — за уч. I и 1. од. II р. о. ш. у Драчи *Даница Викторовића*, уч. I и II р. о. шк. у Каменцу, истог окр., 1. нов. о. г., по молби; — за уч. III раз. осн. шк. у Лапову *Живко Анђелковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Брзану, истог окр., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Брзану *Риста II. Стевановић*, уч. сва 4. раз. о. шк. у Годачици, окр. истог. 20. окт. о. г., по молби; — за уч. II р. о. ш. у Неготину *Паун Димитријевић*, уч. I и II р. м. ш. у Радујевцу, окр. крајин., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. I р. ж. ш. у Крагујевцу *Анка Карајовановићева*, уч. затв. о. ш. у Ритопеку, окр. подун., 29. окт., о. г., по молби; — за уч. III р. ж. о. ш. у Крагујевцу, у доњем крају вароши, *Зорка С. Ристићева*, уч. II р. о. ш. у Београду, на Теразијама, 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. III р. о. м. ш. у Крагујевцу, у гор. крају вароши, *Божа Божић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Нишу, у Јагодин Мали, окр. нишког, 10. окт. о. г., по молби; — за уч. III р. о. ш. у Тополи *Максим Радосављевић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Пласковцу, окр. ист., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Драчи *Владимир Марковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Сипићу, окр. ист., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Сипићу *Радован Лазаревић*, уч. II од. II, III и IV р. о. шк. у Драчи, истог округа, 7. октобра ове године, по молби;

у крајинском округу: за уч. II р. о. м. шк. у Кладову *Михаило Стевановић*, уч. 1. од. I р. о. м. шк. у Пожаревцу, 1. новембра ове год., по потреби; — за уч. I р. о. м. ш. у Кладову *Димитрије Д. Поивовић*, уч. IV р. о. м. ш. у Обреновцу, окр. ваљ., 4. нов., о. г., по молби; — за уч. м. о.

ш. у Клокочевцу *Петар Вуксановић*, уч. м. о. ш. у Рткову, ист. окр., 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. м. ш. у Горњанима *Војислав Ст. Шумкараи*, уч. о. м. ш. у Кладушници, окр. ист., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. ж. о. шк. у Горњанима *Јелена Шумкарчева*, уч. ж. о. ш. у Кладушници, ист. окр., 20. окт., о. г., по потреби; — за уч. м. о. шк. у Рткову *Владислав Новаковић*, уч. II, III и IV раз. о. шк. у Брзој Паланци, истог окр., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. м. осн. ш. у Кладушници *Димитрије Мишић*, уч. III и IV р. о. ш. у Рготини, окр. тимоч., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. м. ш. у Радујевцу *Никола Богдановић*, уч. 2. од. II и 2. од. III р. о. м. школе у Зајечару, 20. октобра ове године, по потреби; — за уч. о. м. ш. у Малој Јасикови *Димитрије Цветковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Бољетину, истог окр., 4. окт. о. г., по молби; — за уч. пр. и I р. м. о. шк. у Текији *Наталија Јанковићева*, уч. ж. о. ш. у Подвршкој, истог окр., 7. окт. о. г. по молби; за уч. II, III и IV р. о. ш. у Душановцу *Милан Аранђеловић*, уч. II р. о. м. ш. у Јабуковцу, истог окр., 4. окт. о. г., по потреби; — за учит. IV р. о. ж. шк. у Неготину *Леошава Поивовићка*, уч. ж. о. шк. у Вољевцу, окр. тимоч., 9. нов. о. г. по молби;

у крушевачком округу: за уч. о. ш. у Јасици *Сеферинка Мишковићева*, уч. I, III и IV р. о. ж. ш. на Убу, окр. ваљ., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Каонику *Јулка Стојановићка*, уч. I и II р. о. ш. у Кулини, окр. ниш., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Рујишту *Јаков Мојашевић*, уч. IV р. о. ш. у Азањи, окр. подун., 1. нов. о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. ш. у Ђићевцу *Радоје Красић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Првој Кутини, окр. нишког, 1. нов., о. г., по потреби; — за уч. о. шк. у Пенелевцу *Бождар Митровић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Водицама, окр. подунавском, 7. новембра о. г., по потреби;

у моравском округу: за уч. III и IV р. о. ш. у Глоговцу *Михаило Ристић*, уч. III и IV р. осн. ш. у Вољујаку, окр. истог., 30. окт. ове год., по молби; — за уч. 1. од. IV р. о. м. ш. у Параћину *Милош Р. Милошевић*, уч. о. ш. у Радовању, окр. подун., 1. нов. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Глоговцу *Теодора Ристићка*, уч. I и II р. о. шк. у Вољујаку, окр. истог, 30. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Вољујаку *Љубица Миловукова*, уч. I и II р. о. ш. у Глоговцу, окр. истог, 30. окт. о. г., по потреби; — за уч. III р. о. ш. у Милутовцу *Михаило Јевтић*, уч. III и IV р. о. ш. у Глоговцу, окр. истог, 30. окт. о. г.,

по потреби; — за уч. I р. о. ж. шк. у Параћину *Јелена Милићка*, уч. 2. од. I р. о. ж. ш. у Смедереву, 20. октобра ове године, по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Дубљу *Милева Васиљевићка*, уч. ж. о. шк. у Боговини, окр. тимоч., 10. окт. о. г., по молби; — за уч. IV р. о. м. ш. у Бачини *Љубомир Анђелковић*, уч. IV р. о. ш. у Поточцу, ист. окр., 4. окт. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Вел. Поновићу *Босилка Ђурићева*, уч. I и II р. о. шк. у Церовцу, окр. подун., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. затв. о. м. ш. у Ивковцу *Танасије Марковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Пружатовцу, окр. подун., 29. окт. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. шк. у Рековцу *Вукосава Анђелковићка*, уч. I и IV р. о. шк. у Суботинцу, окр. нишког, 1. нов. о. г., по молби;

у нишком округу: за уч. 1. од. I р. о. шк. у Гредетину *Ангелина Илићка*, уч. II раз. о. шк. у Рековцу, окр. морав., 30. о. г., по молби; — за уч. 3. од. II р. о. ж. ш. у Нишу *Катарина Гавриловићева*, уч. IV р. о. ж. шк. у Књажевцу, 28. окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. шк. у Кулини *Милица Глигоријевићка*, уч. I и II р. о. ш. у Каонику, окр. круш., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Доњој Трнави *Душан Ракетић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Шпају, окр. широт., 12. окт. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Гор. Матејевцу *Милорад Грбић*, уч. III и IV раз. о. шк. у Бучју, окр. тимоч., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Гор. Матејевцу *Персида Грбићка*, уч. I и II раз. о. шк. у Бучју, окр. тимоч., 7. окт. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Првој Кутини *Димитрије Јовановић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Мриштану, окр. врањ., 9. нов. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Мапојници *Петар Анђелковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Суботинцу, окр. истог, 1. нов. о. г. по потреби; —

у широтском округу: за уч. I и II р. о. шк. у Дединој Бари *Јелена Јововићка*, уч. I р. о. шк. у Влад. Хану, окр. врањ., 30. окт. о. г., по молби; — за уч. 2. од. III р. о. м. ш. у Пироту, на Пазару, *Миливоје Никићевић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Цветама, окр. рудн., 24. окт. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Конопници *Тодор Миленковић*, уч. сва 4. раз. о. шк. у Ораовци, окр. врањ., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Шпају *Ђорђе Тришић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Првонегу, окр. врањ., 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. шк. у Вети *Полексија Обрадовићева*, учит. 1. од. II раз. о. м. шк. у Пироту, на Пазару, 23. октобра о. год., по потреби; — за уч. I и II р. о. шк. у Белој Паланци *Никола Ковачевић*, уч. V разреда основ. школе у Пироту, на Пазару, 7.

окт. о. г., по потреби; — за уч. I р. 1. од. о. м. ш. у Пироту, на Пазару, *Димитрије С. Младеновић*, уч. IV р. о. м. ш. у Смедереву, у доњ. школи, 8. окт. о. г., по молби;

у подринском округу: за уч. IV р. о. м. ш. у Крупњу *Владимир Б. Поповић*, уч. III и IV р. о. ш. у Царини, окр. истог, 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. шк. у Рибарима *Грујица Протић*, уч. IV р. о. шк. у Крупњу, окр. истог, 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. ш. у Богатићу *Леосава Ф. Лазаревићева*, уч. I и II р. о. ш. у Бранковини, окр. ваљ., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Царини *Милоје Војисављевић*, уч. сва 4 раз. осн. шк. у Клокочевцу, окр. крај., 21. окт. о. г., по молби; — за уч. I р. о. м. ш. у Шапцу, на Камичку, *Ружица Протићка*, уч. I р. о. ж. ш. у Београду, на Савинцу, 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Митровици *Софија Бранковићева*, уч. II р. о. м. ш. у Шапцу, у Поц. ул. 7. октобра ове године, по потреби; — за учит. II р. о. м. ш. у Шапцу, у Поцер. ул. *Зорка Одавићка*, уч. осн. м. шк. у Митровици, окр. истог, 7. окт. о. г., по молби;

у подунавском округу: за уч. о. шк. у Радовању *Живан Десипотовић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Слечевцићу, окр. подр., 1. нов., о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Парцанима *Леосава Антоновићка*, уч. I и II р. о. у Ропчеву, окр. истог, 29. окт. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Неменикућама *Милева Марковићка*, уч. 2. од. I р. о. ш. у Пружатовцу, окр. истог, 30. окт. о. г., по потреби; — за уч. III р. о. ш. у Крњеву *Коста Димитријевић*, учит. II р. о. шк. у Ковачевцу, окр. истог., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. 1. од. о. ш. у Стојнику *Даринка Стојковићева*, уч. I и II р. о. шк. у Степојевцу, окр. истог., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Степојевцу *Живка Рушчуклићева*, уч. I р. о. ш. у Тврдојевцу, окр. ваљ., 20. окт., о. г., по молби; — за уч. II р. о. ш. у Ковачевцу *Јован Рафаиловић*, уч. III и IV р. о. шк. у Кули, окр. пож., 20. окт. о. г., по потреби; за уч. I р. о. ш. у Младеновцу (седу) *Милева Брајковићева*, уч. II и III р. о. ш. у Петровцу, окр. пож., 20. окт. по молби; — за уч. II р. о. ш. у Марковцу *Даринка Протићка*, уч. I и II р. о. ш. у Трновци, окр. истог, 25. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Степојевцу *Милугин Пантелић*, уч. III и IV р. о. шк. у Бельену, окр. истог, 10. окт., о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. шк. у Лицама *Даница Деловићева*, уч. затв. о. ш. у Ивковцу, окр. мор., 12. окт. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Лазаревцу *Љубомир Шливић*, уч. сва 4 р. о. шк. у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Барајеву, окр. истог, 5. окт., о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Бачини *Драгутин Дрењковић*, уч. III и IV раз. о. шк. у Церовцу, окр. истог, 10. окт. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Моштаници *Јосиф Анђелић*, уч. II и I р. I. од. у Бељену, окр. истог, 12. окт. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Моштаници *Љубомир Павковић*, уч. III и IV р. о. шк. у Љубовији, окр. подр., 9. новем. ове год., по потреби;

у пожаревачком округу: за уч. I р. I. од. осн. м. ш. у Пожаревцу *Марица Големовићка*, уч. I р. о. м. шк. у Петровцу, окр. истог, 1. нов. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. шк. у Вел. Градишту *Даринка Борђевићева*, уч. I р. о. м. ш. у Д. Милановцу, окр. истог, 31. окт. о. г., по молби; — за уч. 2. од. I р. о. м. ш. у Александровцу *Катарина Достанићева*, уч. I р. о. шк. у Божевцу, 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. ж. о. шк. у Манастирици *Ангелина Лукићева*, уч. I р. о. шк. у Барама, окр. истог, 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Барама *Катарина Радојевићева*, уч. I и II р. о. ш. у Кули, окр. истог, 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. II и III р. о. м. ш. у Петровцу *Борђе Катанић*, уч. III и IV р. о. шк. у Ореовици, окр. истог, 21. окт. о. г., по молби; — за уч. IV р. о. ш. у Вел. Градишту *Владимир Радојевић*, учит. III и IV р. о. шк. у Голобоку, окр. истог, 21. окт. о. г., по молби; — за уч. I р. осн. шк. у Божевцу *Нагалија Радовићева*, уч. I р. о. шк. у Младеновцу, окр. подун., 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. IV р. о. ж. ш. у Пожаревцу *Видосава Обрадовићева*, уч. I р. м. шк. у Шапцу, на Камичку, окр. подрин., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Кули *Катарина Јовановићка*, уч. ж. о. ш. у Горњанима, окр. крај., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Кули *Живко Јовановић*, уч. м. о. шк. у Горњанима, окр. крајин., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Вел. Селу *Зорка Тодоровићева*, уч. о. шк. у Браничеву, окр. истог, 15. окт. о. г., по потреби; — за учит. сва 4 р. о. шк. у Миљевићу *Јован Богдановић*, уч. II р. о. м. шк. у Вел. Градишту, округа истог, 8. октобра ове године, по потреби;

у рудничком округу: за учит. II раз. о. шк. у Брусници *Леиосава Ристићка*, учит. II р. 2. од. о. шк. у Лапову, окр. крај., 30. окт. о. год., по потреби; — за уч. I и I. од. II р. о. шк. у Атеници *Симка Тодоровићева*, уч. I и I. од. II р. о. шк. у Драчи, окр. истог, 21. окт. о. г., по молби; — за уч. V р. о. м. шк. у Краљеву *Живојин А. Поповић*, уч. III р. о. шк. у Крњеву, окр. подун., 20.

окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Врдилима *Љубица Ковановићева*, уч. I р. о. ш. у Бадовинцима, окр. подр., 20. окт. ове год., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Жличи *Лука Лукић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Слатини, окр. истог, 10. окт. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Брусници *Милева Радовановићева*, уч. 1. од. II и I р. о. ш. у Трнави, окр. руд., 1. окт., о. г., по молби; — за уч. о. шк. у Љутовници *Јованка Стаменковићева*, уч. о. ш. у Малим Крчмарима, окр. крај., 13. нов., о. г., по потреби; — за уч. I. од. I р. о. шк. у Чачку *Младен Марковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Прилибама, окр. ужич., 9. новем. ове год., по молби;

у тимочком округу: за уч. I. од. III р. о. м. ш. у Књажевцу *Сава Савић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Бовну, окр. нишког, 12. окт. о. г., по молби; — за уч. I и припр. р. о. м. ш. у Грљану *Милева Марковићева*, уч. II и III раз. о. шк. у Вражогрнцу, окр. истог, 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. 1. од. I р. о. м. ш. у Зајечару *Војислава Ризнићка*, уч. 2. од. III р. о. шк. у Пироту, на Пазару, 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. II и 2. од. III р. о. м. шк. у Зајечару *Михаило Ризнић*, уч. 2. од. III р. о. м. ш. у Пироту, на Пазару, 20. окт. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ж. ш. у Књажевцу *Милева Шкрљићка*, уч. I и II раз. о. шк. у Врбници, окр. истог, 12. окт. о. г., по молби;

у топличком округу: за уч. сва 4 р. о. ш. у Вел. Плани *Димитрије Пејовић*, уч. сва 4 раз. о. шк. у Балајници, окр. истог, 10. окт. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Балајинцу *Филип Поповић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Доњој Речици, окр. истог, 10. окт. о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. м. ш. у Куршумлији *Јован Ивановић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Вел. Плани, окр. истог, 10. окт. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Гор. Топазици *Тодор Станковић*, уч. у Губетину, окр. истог, 6. нов. о. г., по потреби;

у ужичком округу: за уч. 2. од. I раз. о. ш. у Ариљу *Живан Милић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Суводолу, окр. пож., 20. окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. 2. од. о. ж. шк. у Ивањици *Радојка Савићева*, уч. I и II р. о. ш. у Тијану, окр. рудн., 21. окт. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. I р. о. м. ш. у Ужицу *Јован Голубовић*, уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Трнави, окр. рудн., 12. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Табановићу *Милутин Боранијашијевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Моштаници, окр. подунав., 10. октобра ове год., по молби.

Пензионовања

Претписом министарским стављени су у пенсију:

Кузман Јовановић, уч. у Степојевцу, окр. подунав., 10. окт. о. г.;

Димитрије Костић, учит. у Крагујевцу, 10. окт. ове год.;

Катарина Никетићева, уч. у Београду, код Саборне Цркве, 16. окт. о. г.;

Јелисавета Цекићка, учит. у Богатићу, окр. подр. 16. окт. о. г.

Разрешења

Претписом министарским разрешени су:

у **крагујевачком округу**: *Обрен Гајић*, учит. о. ш. у Копљарима, 26. окт. о. г., по молби, због војне дужности;

у **крајинском округу**: *Катарина Васиљевићева*, уч. о. ш. у Копривници, 12. окт. о. г.;

у **подунавском округу**: *Косара Комадинићева*, уч. о. ш. у Кусатку, 15. окт. о. год.; — *Јосиф Анђелић*, уч. осн. шк. у Вел. Моштаници и *Душан П. Недић*, новопостављени уч. осн. ш. у Барајеву;

у **пожаревачком округу**: *Стојадин Петровић*, уч. осн. шк. у Рашанцу, 10. септембра о. г., због војне дужности;

у **топличком округу**: *Димитрије Пејовић*, уч. у Вел. Плани, 22. окт. о. г., по молби;

у **ужичком округу**: *Душан Рајчић*, заступник уч. о. ш. у Годовику, 31. окт. о. г.

УМРО ЈЕ:

Илија Тутуновић, учит. у Вратни, окр. крајинског, 19. окт. о. г.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА**ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА.****САСТАНАК 665-ти**

11. септембра 1896. године у Београду.

Били су: *председник* Свет. Н. Вуловић; *редовни чланови*: Дим. С. Јовановић, Дим. Јосић, Момчило Иванић и Дим. Довијанић; *ванредни чланови*: Мих. Михаиловић, Милован Р. Маринковић, Јован Миодраговић, Љуб. Миљковић, Љуб. Јовановић и д-р Ђорђе С. Ђорђевић.

Пословођ *Мил. Марковић*.

I

Прочитан је и примљен записник 664. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. јула ове године, ПБр. 12663., којим је спроведена Савету на оцену молба Љубинка С. Јеремића, ученика III разреда горњомидановачке н. гимназије, који је молио за благодјењање из фонда пок. владике Вићентија Красојевића.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да ову молбу проучи

и Савету реферује с погледом на ранију саветску одлуку о расписивању стечаја за питомце овога фонда.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. јуна, 5., 6., 7., 8., 19., 27. и 27. јула и 21. и 21. августа ове године, ПБр. 12006., 12721., 13055., 12963., 13195., 14264., 14532., 12766., 16596., 16604. и 15697., којима су спроведене Савету на оцену молбе г. г. Светислава Раденковића, Љубомира Н. Јовановића, Божидача Ђорђевића, Косаре Новичићеве, Олге Гавриловићеве, Николе Јанчића, Данила Љ. Катића, Милана Гајића, Јована Кангрге, Петра Велимировића и Јеремије Живановића, свршених ђака философског факултета на нашој Великој Школи, који су молили за место предавача у нашим средњим школама.

Главни Просветни Савет, прегледавши документе поменутих кандидата, нашао је:

1., да су г. г. Јеремија Живановић, Петар Велимировић, Јован Кангрга, Милан Гајић, Никола Јанчић и Божидар Ђорђевић, свршили историјско-филолошки одсек и да, према томе, имају прописне квалификације за предаваче средњих школа из група наука историјских и филолошких.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

2., да су г. г. Светислав Раденковић, Љубомир Н. Јовановић и Данило Љ. Катић, свршили природно-математички одсек и да, према томе, имају прописне квалификације за предаваче средњих школа из група наука природних и математичких; и

3., да је г-ђица Косара Новичићева, свршила историјско-филолошки а г-ђица Олга Гавриловићева природно-математички одсек на нашој Великој Школи, и да, према томе, прва има прописне квалификације за предавача у Вишим Женским Школама из група наука историјских и филолошких а друга из природних и математичких у истим заводима.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. јула ове год., ПБр. 12267., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Аксентија Милутиновића, учитеља у Тропоњу, који је молио да му се неке године привремене учитељске службе уваже у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да ову молбу проучи и Савету реферује.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 3. јула ове год., ПБр. 12576., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђице Регине Јелишеве, учитељице из Београда, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачунају у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да ову молбу проучи и Савету реферује.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. јула ове год., ПБр. 14418., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђице Софије Бранковићеве, учитељице из Шапца, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачунају у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да ову молбу проучи и Савету реферује.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20. августа о. год, ПБр. 3226., којим су спроведена Савету на оцену сва акта по кривици г. Јосифа Анђелића, учитеља.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Димитрије Довијанић и д-р Ђорђе С. Ђорђевић, чланови Савета, да сва акта по кривици овога учитеља проуче и Савету реферују: да ли овакав наставник заслужује да и даље остане васпитач омладине.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. авг. о. год., ПБр. 14749., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Паје Т. Тодоровића-Ђаковчића, чиновника Управе Фонда, који је молио да се његово дело „Набавка Природних Говеда“ препоручи књижницама основних школа.

Савет је одлучио: да се умоли г. Милов. Р. Маринковић, ванредни члан Савета, да ово дело прегледа и Савету реферује: може ли се оно препоручити књижницама основних школа.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11. септембра ове године, ПБр. 16431, којим је спроведен Савету на оцену акат ректора Богословије, којим је питао: да ли ученику који сврши школу, али не узме сведоштво, може судити професорски савет дотичне школе за кривицу, коју учини пошто сврши школу.

Главни Просветни Савет одлучио је: да професорски савет у таквим случајевима може судити својим ученицима и, према томе, мењати им и оцене владања.

X

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. марта ове год., ПБр. 21900., којим је спроведена Савету на оцену молба јеврејске општине ешкинаског обреда, која је молила да јеврејска деца Мојсијеве вере ешкинаског обреда могу обавезно учити Мојсијеву веру у оне часове, када наша деца уче науку хришћанску.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Милован Р. Маринковић и Љубомир Јовановић, чланови Савета, да овај предмет проуче и Савету реферују.

XI

Прочитан је реферат г. д-ра Марка Т. Леко, државног хемичара, о „Хемији за средње школе“, од г. С. М. Лозанића, који ју је понудио за школски уџбеник у средњим школама.

Реферат г. д-ра Лека гласи;

Главном Просветном Савету

Прочитао сам Хемију за средње школе од г. С. М. Лозанића, коју ми је Главни Просветни Са-

вет писмом својим од 6. Маја о. г. СБр. 58. изволео на преглед послати и на питање: *може ли се ова Хемија употребити као уџбеник у средњим школама*, част ми је одговорити, да може, али, нека ми се допусти, да учиним и неке примедбе. Ограничићу се само на проматрање градива, које је писац у ову књигу унео и то у главном на распоред и обраду тога градива, не упуштајући се и у друга питања, која стоје у вези с оценом једнога уџбеника за средње школе.

Хемија, која ми је на преглед упућена, подељена је на ова три главна дела :

- I „Општа Хемија“,
- II „Неорганска Хемија“ и
- III „Органска Хемија“.

I. Што се тиче „Опште Хемије“, која је од посебне са свим одвојена, налазим, да је сувише оптерећена.

У мојој шеснаестогодишњој пракси наставничкој, које у гимнасијама, које у Војној Академији и на послетку у Великој Школи, дошао сам до уверења, да се у Хемији бољи успех и лакше може постићи, ако се у почетку кратким приступом изнесе само дефиниција Хемије, појам о сложеним и простим телима, о анализи и синтези, а остало из „Опште Хемије“ као о стехиометријским законима, о атомској теорији, о валенцији, знацима, формулама и једначинама, о киселинама, базама, солима итд., ако се све то остави за доцније. И без претходнога проучавања свију тих делова „Опште Хемије“ после онаквога краткога приступа, као што је већ поменуто, може се говорити одмах о кисеонику и водонику па и о процесу сагоревања и то тако, да је ученицима све што им се о томе каже, са свим разумљиво. Кад ученици проуче елементе: кисеоник и водоник а поред тога и процес сагоревања, онда се тиме већ прибере толико знања, да је много лакше проучити остале важније делове „Опште Хемије“.

Није н. пр. никако потребно чим се о елементима почне говорити, служити се одмах и хемијским формулама¹⁾. Боље је да ученици и сами у неколико осете потребу тих формула. Кад ученици могу још у „Општем Делу“ Хемије без формула схватити како се водоник добива из воде електролизом или дејством метала, зашто не би могли у специјалном делу исто тако без формула разумети, кад им се каже, да се на сличан начин као из воде дејством метала може ослободити водоник, н. пр. и из сирћета и других киселина, које такође (као вода) имају водоника. За тај хемијски процес, кад

би се код водоника и употребила она једначина:

мала је помоћ, пошто ученик тада још ништа не зна о једињењу H_2SO_4 .

Потреба је још мања а уз то и много је теже у почетку Хемије, ученицима средњих школа говорити н. пр. о „Номенклатури“. У том одсеку ове Хемије помињу се н. пр. *хлориди, бромиди, јодиди и флуориди*. О тим једињењима после тога, све до халогена, нема ни помена. Није дакле било никакве потребе помињати те називе пре но што се дође до халогена, кад је и најбоља прилика да се каже, како се једињења халогена с другим елементима зову. Исто тако зар није много простије и лакше онда када се н. пр. говори о сумпорној киселини, казати да се соли сумпорне киселине зову *сулфати*, код азотне киселине поменути *нитрате*, код угљене киселине, *карбонате* итд. него у почетку говорити о називима неких једињења, о којима почетници ни појма немају. Ту тешкоћу као да је увидео и сам писац ове хемије, те с тога онај одсек „Номенклатура“ завршује овако: „Са појединостима хемијске номенклатуре познаћемо се у специјалном делу“.

Кад се тим путем пође, онда је разумљива она напомена пишчева да је „између свију природних наука најтеже“, „Хемију спустити на ниво дечјег схватања“, напомена, која у сличним случајима важи не само за хемију већ и за друге науке. И заиста, онај пут, кога се писац ове хемије придржавао, за почетнике је одвећ тежак.

Поред тога „Општа Хемија“ у овој књизи није у *свему добро* ни израђена. Да наведемо о томе неколико примера.

1. За „хемијске промене“ наводи се као пример *разлагање воде електричном струјом*. У место тога чисто лабораторијскога примера, боље би било у *почетку о хемијским променама тела* узети простије примере и примере из обичнога живота. Онај експериментални пример о разлагању воде електричном струјом није за почетнике ни довољно очигледан, јер се не види јасно, да воде том приликом нестаје, и да заиста прелази у онај гас, који кад се запали пукне, а поред тога тај експеримент може да буде и одвећ опасан, ако се изврши онако као што слика 1. показује. Ако се т. ј. у онаквом стакленом цилиндру, као што је у тој слици, запали смеша водоника и кисеоника ослобођена из воде, може лако да се цилиндар распрене те да и експериментатор и ученици буду опасно рањени.

2. Оним апаратом у сл. 4. не може наставник показати својим ученицима како се, кад водоник

¹⁾ „Наставник“ од 1896. г. стр. 225.

гори, ствара вода у оној мери, као што се то из оне слике види. Узауд ће се према тој слици експериментатор мучити да покаже како вода из оне чаше, над пламеном водоника, капље у подметнути суд. Док се толико воде горењем водоника добије, да из чаше почне онако капати, као што то слика показује, дотле ће се чаша толико загрејати, да се вода неће моћи одржавати у течном стању. —

3. Дефиниција *хемијских једињења* није довољно јасна: „сва она тела, која можемо у простија разлагати,“ не морају бити хемијска једињења, она могу бити и механичке смеше. О механичким смешама, коју врсту сложених тела, у овом случају ради упоређења треба поменути, да би почетници боље схватили, која сложена тела долазе у ред хемијских једињења, о тим смешама нема у овој хемији ни једне речи. —

4. Пре но што је било говора о квалитативном и квантитативном саставу једињења, излаже се како је „састав једињења сталан“, а требало би да је обратно и онда писац ове хемије по свој прилици не би имао потребе, говорећи о томе како је састав једињења сталан, да употреби и ову фразу: „У току изучавања ове науке уверићемо се: да је састав хемијски једињења сталан, и то по каквоћи и по коликоћи елемената“.

5. За почетнике много је лакше и простије, ако се извођење стехиометријских закона отпочне резултатима, који се анализом хемијских једињења могу добити. За сва једињења може се анализом сазнати како су елементи код њих *по тежини* међу собом сједињени, док *запремински састав* (разуме се да је и то резултат једне врсте анализа), којим се у овој хемији извођење стехиометријских закона почиње, *не може се свима једињењима одредити*. Природније је дакле почети одређивањем састава једињења по тежини, која одређивања имају општег значаја, па онда тек прећи на онај тежи и специјалнији однос, како су елементи и по запремини међу собом сједињени. Тим је путем и сама наука ишла. Прво се сазнало како су елементи по тежини међу собом сједињени, па тек доцније сазнало се и о односима, који постоје у запреминском саставу једињења. На послетку и у обичном животу више се служимо мером по тежини, но мером по запремини. —

6. О валенцији говори се пре атомске теорије, а међу тим зна се, да је валенција једна од већ карактеристична особина атома; према томе правилније је говорити о валенцији, тек пошто се ученицима каже, шта су атоми.

7. О хемијским знацима, формулама и једначинама говори се такође пре атомске теорије а

требало би да је обратно, јер знаци и формуле преставаљају нам атоме и молекуле тела. —

8. Одређивање молекуларске тежине онако као што је у овој хемији изведено, за ученике средњих школа са свим је неразумљиво. Помиње се закон, да: „једнаке запремине гасова, исте температуре и напона садрже једнак број молекула“, а нема никаквога објашњења, како се дошло до тога закона, који служи као основа за одређивање молекуларске тежине. И с тога пошто ученици морају тај закон без разумевања на памет да науче, не може им бити разумљиво ни одређивање молекуларске тежине. —

9. Ученици средњих школа врло често мењају појмове о деловима по запремини и деловима по тежини. Тако н. пр. они упамте, да се разлагањем воде електричном струјом добивају две запремине водоника и једна запремина кисеоника и онда врло често погрешно се изражују, да се вода састоји из два дела водоника и једнога дела кисеоника. С тога је нужно у почетку скренути пажњу ученика на ту разлику и онда н. пр. не би им био нејасан онај став на стр. 9.: „тако вода садржи увек водоника и кисеоника и то један део водоника и осам делова кисеоника“, кад би после речи део односно делова, стајало ма и у загради *по тежини*. Овај додатак у толико је потребнији у овом случају, што се тек доцније у књизи види, да се делови по запремини бележе као „запремине“ а „делови“, да значе делови по тежини. —

10. Дефиниција металоида и метала овако је изведена: као воду тако „и сва друга једињења разлаже струја електрична у њихове састојке *а ослобођени елементи иду увек на исти пол*.“ Према тој особини подељени су елементи у електро-негативне или *металоиде* и електро-позитивне или *метале*.“ Међу тим н. пр. сумпор, селен, азот, фосфор, бор, угљеник, телур, силицијум и др., сви су ти елементи према кисеонику електро-позитивни, али ипак зато нико не може те елементе уврстити у ред метала.

Исто тако без икаквога ограничења тврди се н. пр. код поделе елемената, да „металоиди немају металну сјајност“, док јод, телур и графит имају металну сјајност а при свем том нису метали. Или „киселине и базе можемо лако да распознамо лакмусом“, а не каже се, да то важи само за растворљиве киселине и базе. Или „соли пак не мењају боју лакмусову“ без напомене, да је то правило, пошто има соли, које и мењају лакмусову боју. —

П. О „Неорганској Хемији“ имам да приметим ово:

1. Код водоника помињу се већ, и то без стварне потребе „алкални метали“, а пре тога нема нигде помена о томе шта су то „алкални метали.“ —

2. За пламен водоников тврди се, да је „только топао, да се у њему топи платина“ и одмах после тога помиње се, да се „кисеонично-водоничним пламеном топи платина“. Ово би значило, као да се пламеном водоника може произвести исто тако висока температура као „кисеонично-водоничним пламеном“. И ако је пламен водоников врло топао, ипак се у њему платина не топи. —

3. Зашто пуца смеша водоника и кисеоника кад се упали, објашњује се овако: „Видели смо да горење водоника ништа друго није до једињење његово са кисеоником и да производ тога хемизма јесте вода. Због тога смеша кисеоника и водоника пуца кад ју запалимо“. Ово је објашњење непотпуно, јер кад и водоник на ваздуху сагорева, бива исти хемизам т. ј. стварање воде, па се ипак „због тога“ не чује никакав пуцањ. —

4. Говори се о томе како „органске боје избеле од хлора“ а не објашњава се на основи које особине тако снажно хлор на боје дејствује. Није требало ову прилику пропустити, а да се ученицима не скрене пажња на један врло важан хемијски процес. —

5. Једињења халогена с металима, у овој хемији не сматрају се као соли, већ као једињења, која „налице на соли“ или као „сољаста једињења“ или једињења „подобна солима“. Исто тако и сона киселина престава се као једињење, које се само „понаша као права киселина“. Такво разлагање може само да збуни почетнике, јер као год што је сона киселина права киселина, тако су и једињења халогена с металима праве соли. Можемо разликовати соли халогенске, кисеоничне, сумпорне, али све су те соли праве соли. Обичну со (NaCl) сматрати на пр. као једињење које само на со личи као што се у овој хемији сматра, сасвим је неприродно. Обична со, коју сваки зна, може на против да послужи као полазна тачка, кад се о солима, нарочито почетницима, говори.

6. Зашто се сона киселина на ваздуху пуши, објашњава се овако: хлороводонична киселина „раствара се у води јако (до 500 запремина) па за то се на ваздуху дими.“ Међу тим амонијак раствара се у води још јаче, па се ипак зато на ваздуху не дими. Сона киселина пуши се на ваздуху као што је познато с тога, што се водена пара из ваздуха једини с гасом хлороводоничне киселине и тиме се лако у виду магле згушњава. —

7. Зашто флуороводонична киселина нагрива стакло није објашњено. Ако се то није могло учинити код флуороводоничне киселине, могло се код силицијума. Није довољно казати ученицима Хемије само то, да „флуороводонична киселина нагрива стакло, већ, пошто се баве хемијом, треба им казати и на основи које се хемијске особине флуороводонична киселина тако понаша. —

8. Говорећи о кисеонику, помиње се како је Лавазије проучио „улогу кисеоникову при горењу и тим радом оборио стару теорију флогистона“ а о тој теорији нема иначе нигде ни помена. И онда ученици не могу из ове хемије сазнати, каква је била та стара теорија флогистона, коју је Лавазије оборио. —

9. Описивање озона почиње се овако: „И озон је кисеоник а разликује се од обичног кисеоника у томе: што се озонски молекули састоје из три кисеонична атома (O_3), а молекули обичног кисеоника садрже их по два (O_2)“. Боље би било, да се пре тога ученицима покаже у колико се озон од кисеоника разликује, и онда, пошто се изложе важније особине озона, лакше је разумети како се до тога дошло, да се молекул озона састоји из три, а молекул кисеоника из два кисеонична атома. Овако пак као што је у овој књизи, ону теоријску дефиницију о озону морају ученици без разумевања да науче на памет.

10. Код сумпор-диоксида помиње се како „органске боје избеле од сумпор-диоксида, тако црвена ружа побели кад ју запаљеним сумпором окадимо. На томе је основана употреба његова за белење тканина“. — Та употреба сумпор-диоксида основана је на извесним хемијским особинама, и то што би у овом случају било баш најважније, о хемијским особинама тога важног једињења, нема овде ни помена. —

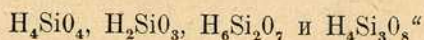
11. Не може се допустити, да се у једном уџбенику говори о нечем као да се са свим позитивно зна, а овамо у ствари се не зна и није доказано. Тако на пр. за аргон вели се да „стоји према азоту као озон према кисеонику“. То у ствари није још доказано, а поред тога и само ово упоређење није довољно тачно, јер азот је хемијски активнији од аргона, према оном упоређењу пак било би обратно т. ј. аргон би био активнији од азота као што је и озон активнији од кисеоника. —

12. Исто тако није доказано а износи се као да се позитивно зна, како се приликом растварања амонијака у води ствара амонијум-хидрат и како се то једињење загревањем распада на амонијак и воду. То може бити само веровно, али се до сад није могло доказати. —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

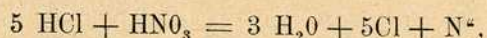
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

13. Сличан је случај и код силицијумске киселине; ту се наводи како су „издвојене“ четири силицијумске киселине овога састава:

и излаже се чак и њихова конституција, док у ствари ни прве две силицијумске киселине нису сасвим поуздано познате.

14. Хемијски процес, који се у царској води збива објашњава се оваквом особеном једначином:

такво објашњење овога процеса није познато и држим да је погрешно.

15. Код фосфора не помиње се, да и првени фосфор може да пређе у жути, а то не би било излишно, како би се ученици што боље уверили, да је првени фосфор само једна алотропска модификација обичнога фосфора.

16. За фосфор-водоник каже се да се пали „чим на ваздух изађе, јер се фосфор-водоник од себе пали“. Пошто се овде говори само о једињењу PH_3 , а то се једињење не упали кад с ваздухом у додир дође, то је онда поменута особина фосфорводоника (PH_3) погрешно представљена.

17. Према гасној густини формула сичана није As_2O_3 већ As_4O_6 . Поред оне уобичајене простије формуле (As_2O_3) требало је дакле написати и праву формулу сичана.

18. У фамилију угљеникову увршћени су:

а) угљеник, силицијум германијум и калај а изостављено је олово.

Кад је из ове групе елемената, код металоида могло да изостане олово, по свој прилици за то што је као метал а не као металоид познато, требало је исто тако пренети у групу метала и калај (и германијум), пошто је калај као и олово метал. То исто имао бих и за бизмут да приметим, који је као и калај у овој хемији, *увршћен у металоиде*.

19. За угљен-моноксид тврди се да „постаје кад угаљ, услед недовољног притицаја ваздуха сагорева непотпуно“.

Овакво мишљење о стварању угљен-моноксида избачено је из новијих бољих хемија, јер је познато да стварање угљен-моноксида а и угљен-диоксида много зависи и од температуре. И код недовољног притицаја ваздуха на нижој температури ствара се више угљен-диоксида но угљен-моноксида. Први продукт, који се ствара кад угаљ гори, увек је угљен-диоксид. Према томе правилније могло би се овако рећи: да угљен-моноксид

на сличан начин постаје као и угљен-диоксид т.ј. кад угљен или материје, које угљеника имају сагоревају, и то у колико је температура сагоревања виша, у толико се већа количина угљен-моноксида ствара и т. д.

III У „Органском одељку овога делца“, вели г. Лозанић, „одступно сам од карбонидне систематике, по којој је моја органска хемија израђена јер би иста заведе младе ученике сувише далеко у лабиринат органске хемије а ја сам се тога чувао нарочито. С тога сам се овде послужио простијом и прегледнијом систематиком хомологих редова“.

Овакво разлагање дало нам је повода да видимо, зашто се г. Лозанић није и раније послужио овом „простијом и прегледнијом систематиком хомологих редова“, и нашли смо да у његовој органској хемији вели о томе ово:

„Први начин систематисања органских једињења по хомологим редовима згоднији је за ученике, који су већ упућени у хемији; систематисање пак по карбонидима, згодније је за почетнике“.

Према томе о једној истој врсти поделе органских једињења г. Лозанић има два сасвим супротна мишљења. У једном случају, кад се послужио „систематиком по карбонидима“, онда је она подела на хомологе редове била згоднија за читаоце, који су већ упућени у хемији“ а сад је та иста подела згоднија за ученике сред. школа.

Истина „Органска Хемија са гледишта модерне теорије“, од г. Лозанића, изашла је још пре 13 год., али има више и од 50 г., како се Гергард први послужио у Органској Хемији поделом на хомологе редове, и од тога доба готово сви писци органских хемија усвојили су ту поделу, без сумње за то, што је најподеснија за изучавање органске хемије.

Према томе писац ове хемије добро је урадио што је оступио „од карбонидне систематике по којој је“ његова „органска хемија израђена“, али није требао то оступање онако да представи, те да тиме доведе у питање своје сопствено мишљење о томе, која је систематика „згоднија за почетнике“.

И ако се писац ове хемије сад послужио: „простијом и прегледнијом систематиком хомологих редова“, ипак сама „подела органске хемије“ изведена је на неки особени начин.

„Сва органска једињења“ вели писац „могу се према саставу своје у ове гомиле поделити:“

„Угљоводоници.

Халогенски деривати угљо-водонични.

Алкохоли.

Алдехиди.

Киселине.

Угљени хидрати.

Нитро-једињења: Амини, Амиди, Нитрили.

Непроучена једињења: Терпени, Камфори, Смоле и Каучук. Природне боје и др. Алкалоиди. Беланчевина*.

Од ове особене поделе много је простија она уобичајена подела органских једињења само на три гомиле:

I Метанови деривати

II Бензолови деривати и

III Једињења непознате конституције.

Кад се већ од ове или сличне поделе оступило, по свој прилици с намером, да се узме каква простија подела, онда зашто морити почетнике набрајањем оних назива, који су им сасвим непознати, кад су то све међу тим деривати угљо-водонични. И онда простије а исто би тако тачно било из оних десет гомила начинити само једну или две н. пр. „угљоводонична једињења и њихови деривати“.

Кад би се тако урадило, онда би се можда још могло разумети зашто се од уобичајене довољно просте поделе органских једињења оступило.

У овој хемији говори се о „конституцији молекула“, помиње се конституција бензола и метанових деривата, помињу се „ароматична једињења“, итд.; материјала дакле у овој књизи има за ону опште усвојену поделу на алифатична и ароматична једињења, тако, да се овде од те поделе органских једињења није оступило с тога, да би се дошло до какве простије и лакше поделе, већ из неких других разлога, који су нам непознати.

Ова за почетнике доста компликована, оригинална подела органских једињења, онако како је изведена, има још и других мана. Тако су н. пр. у „непроучена једињења“ увршћена: терпени, камфори, за тим индиго, ализарин, па и сви алкалоиди. Истина међу једињењима која су овде увршћена у „непроучена“, има их врло компликоване и непознате конституције, али се за сва она једињења не може онако у опште рећи, да су „непроучена“. Сам тај израз „непроучена једињења“ врло је неподесан. Сва једињења, која се у органској хемији описују, проучена су више мање, само што се тим проучавањем за сада није још за сва једињења сазнало све оно, што има да се сазна. Зато боље је место „непроучена једињења“ служити се у органској хемији другим каквим изразом н. пр.: „једињења компликоване или непознате конституције“. тај је израз обичнији и правилнији од онога „непроучена једињења“.

У осталом што се самога назива тиче, то би се још могло сматрати и као споредно, али није нам познато, зашто је писац ове хемије у ред „непроучених једињења“ уврстио и она, која су врло добро проучена и која се данас ни у једној од бољих органских хемија не налазе више међу тако званим „непроученим једињењима“.

Даље подела угљених хидрата у овој књизи изведена је овако: „сви се угљени хидрати према своме саставу деле у три гомиле“. Међутим, познато је, да се у новије доба појам о угљеним хидратима знатно проширио. У ред угљених хидрата долазе и *пентозе, тетрозе, глицерозе, хептозе, октозе и монозе*, које се у оне „три гомиле“ угљени хидрата не могу уврстити.

Према томе не може се данас рећи да се „сви“ угљени хидрати према своме саставу деле у три гомиле. Та је подела застарела.

На послетку да поменем још и ово. Из групе „бензина“ C_nH_{2n-6} описан је само бензол и одмах после бензола долазе: *нафталин, антрацен и петролеум* а не види се, каквим је поводом дошао нафталин и антрацен одмах после бензола, и не помиње се, којој врсти угљоводоничних једињења нафталин и антрацен припадају. —

И ако се ова хемија, може употребити као уџбеник у средњим школама, јер боље за сада немамо, ипак и поред овога уџбеника хемија ће се готово као и до сад у средњим школама и даље сматрати као одвећ тежак предмет, којим се већина ученика врло нерадо бави.

Прегледану Хемију у прилогу % част ми је Гл. Пр. Савету вратити, са захвалношћу на указаној ми почасти.

1. септембра 1896. год.

у Београду.

Д-р Марко Т. Леко

Према реферату г. д-ра Лека а и с тога што је дело познато многим члановима Савета, који су усмено изјавили да је језик у овоме делу погрешан, одлучено је: да се ово дело не може примити и употребити као школски уџбеник.

Г. д-ру Марку Т. Леко, у име хонорара за реферовање, одређено је шездесет (60) динара.

XII

Прочитани су реферати г. г. д-ра Б. Гавриловића и Петра А. Типе, професора, о употреби

Мочникове Аритметике као уџбеника у нижим разредима наших средњих школа.

Реферат г. д-ра Б. Гавриловића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет упитао ме је да ли је потребно да се преведу Мочникова рачуница и Геометрија за ниже разреде наших средњих школа. На то питање част ми је одговорити Савету ово:

1-во. Главни Просветни Савет је по предлогу I и II београдске гимназије пре неколико месеци усвојио као привремени уџбеник Рачуницу од Шрама и Шислера, а мало касније и Геометрију од истих писаца.

2-го. Природно би било да се ради наставне целине по истом писцу предаје Математика у свима разредима средњих школа. Но како су за сад и Шрам-Шислерови и Мочникови уџбеници само привремени и како се, даље, не зна хоће ли у своје време Мочников уџбеник бити примљен као сталан уџбеник, то сам мишљења, да се још за идуће две године у нижим разредима задрже Шрам-Шислерови уџбеници, док се дефинитивно не би усвојио један уџбеник као сталан.

3-ће. Ја Рачуницу и Основе Геометрије Мочникове немам, те већ с тога не бих у опште могао дати свој суд о тим књигама. Но и да имам те књижице, не бих давао свог мишљења о њима с тога, што би се при оцени тих књижица нарочито морао водити рачун о дидактичкој вредности њиховој. У том погледу можда мој суд не би био правилан, а биће да у нас има двојица, тројица наставника који би тачно могли пресудити да ли је у опште тај уџбеник добар и даље, како он стоји према Шрам-Шислеровим уџбеницима.

4-то. Ако би Главни Просветни Савет хтео и поред ових мојих напомена да препоручи г. Министру Мочникову Рачуницу и Основе Геометрије, онда бих — и ако знам да већ неколицина наставника имају те елементе у своме преводу — био тог мишљења, да Главни Просветни Савет превод повери одличном наставнику нишке гимназије г. Кости Стојановићу, једном од најспремнијих и најдаровитијих наставника наших средњих школа у Краљевини.

С одличним поштовањем

у Београду

8. маја 1896. год.

д-р Б. Гавриловић
професор Велике Школе.

Реферат г. П. А. Типе гласи:

Главном Просветном Савету

На писмо Главног Просветног Савета СБр. 200/95. год. од 8. ов. мес., којим се тражи да поднесем своје мишљење:

„да ли би добро било превести и Мочникову *Аритметику* I и II део за *ниже* разреде наших гимназија, кад су његова *Алгебра* и *Геометрија* за *више* разреде тих школа преведене и примљене за школске књиге?“ —

Част ми је одговорити: свакако је не само *добро* него и *потребно* учинити то, како ради бољег јединства у целокупној математичкој гимназијској настави, тако и ради веће сагласности уџбеника са ново прописаним програмом.

10. јануара 1896. год.

Београд.

Петар А. Типа

професор II беогр. гимназије

Према рефератима г. г. референата Савет је одлучио: да се Мочникова Аритметика може превести и употребити као уџбеник у нижим разредима наших средњих школа.

XIII

Прочитан је реферат г. Владислава Вудичевића, професора, о поправкама у Француском Буквару по Плецу од г. Јов. Несторовића, професора, по употреби овога дела као уџбеника у нижим разредима средњих школа.

Реферат г. Вудичевића гласи:

Главном Просветном Савету

Поново ми је дат на преглед, према мојим примедбама у неколико исправљен, *француски буквар* за ученике V разреда гимназија и реалака и за ученице виших женских школа, који је, по Плецу, за српске школе удесио Јован В. Несторовић, директор зајечарске гимназије.

Пре свега имам да кажем да је у овом делу метода за учење читања лака; а као новина за нашу литературу ове врсте и то је, што поред читања науке се у исто време и неке ствари из граматике. Истина неки гласови нису тачније обележени како се изговарају, као на пр. *oi* и т. д., али ту би био наставник који би упутио ученика у изговору.

У вишој женској школи ово би се дело могло корисно употребити за децу која почињу учити француски језик у I разреду, и која не располажу великим знањем српског језика; само, разуме се,

треба га потпуно исправити и заиста дотерати да буде уџбеник за српске школе. (Видеће се из доцнијег у чему мислим да су му недостатци).

Ученици V разреда гимназија и реалака морају изнети много више знања него што га могу поцрпсти из овог дела, јер му је одвећ мала количина *граматичког градива*. За уџбеник V разреда гимназија и реалака може много боље да послужи „*Анова француска граматика*“, ма да и поред ње мора човек да се служи допуном коју је Предић израдио уз поменућу граматiku.

Сад да пређем на напомене и исправке, од којих је неке г. Несторовић усвојио а неке одбацио, имајући за то, као што каже, својих разлога.

Имам да поменем још и то, да је г. Несторовић сваку исправку коју је учинио, пропратио доста дрско; а где је мислио да има право, био је управо безобзиран.

1. Критикујући мој рад као референта, г. Несторовић вели, да сам требао изнети и добре стране његова дела, што сам накнадно учинио.

Даће вели како *има права веровати* да сам ја и хтео да се дело не прими. — Морам признати да је г. Несторовић једну велику тајну открио! И ако сам ја доказивао, да дело овако какво је, није ни за вишу женску школу.

2. Табак I стр. 1. Г. Несторовић као да није хтео разумети шта сам ја рекао напоменом за *b* и *p*, *d* и *t* и т. д., него је узео ствар онако како му је лакше, да рекне неколико виспрених досетака.

Да поновим дакле: та напомена није важна у српском језику, јер ученици чим упознају слова знају разликовати те гласове без икаквих тешкоћа; док Немци, према особинама изговора у њихову језику, тешко разликују *d* од *t*, *b* од *p*, а готово никакве разлике и нема између *f* и *v* н. пр. *Feder*, *Vater*. Мислим да је ово јасно. На част г. Несторовићу његови паметни вицеви и високоумна мудровања.

3. О изговору носних гласова имам да кажем, да је поправљено онако како треба да буде. Што се тиче напомене под звездicom, волим да кажем да је ја нисам приметно; него да ју је г. Несторовић доцније додао.

4. Табак III стр. 1. Мислим да сам морао да кажем оно што сам казао пређе о глаголу *avoir*. Што се тиче г. Несторовићевог успеха при предавању о глаголу *avoir* у вишој женској школи, требало би мало јачим сведоџбама потврдити.

5. Табак VI стр. 4. где је реч о немоме *h*, видим само то да г. Несторовић не усваја моје мишљење; затим хвали Плева, а напослетку долази једна гомила речи које, кад се добро човек размисли, ништа не значе.

6. Табак VII стр. 4. У примерима вели се: јесмо милостива госпођо; реч „милостива“ није објашњена; а колико ми је познато, Французи и не употребљавају тај израз учтивости.

„Ова је замерка тако наивна, вели г. Несторовић, да сам „јој се поред све зле воље, морао насмејати. Истина је да поред „речи госпођа (*la dame*) Французи не употребљавају нарочиту реч за израз *милостива*, ну значење тога придева потпуно се садржи у француском изразу *madame*.“ — Надам се да ни сам г. Несторовић не мисли овако како говори, ако и мало има претензија на познавање српског и француског језика; него учинио човек погрешку на сад хоће арогантно да се повуче. Што се тиче смејања г. професоровог мојој наивности, ја свакојак држим да је морало и какво огледало бити у исто време пред њим.

7. Табак VIII стр. 1. Говори се о вокалу *o* и тако даће.

На ову моју примедбу г. Несторовић, како га је Бог дао вешта, пошто ми је покудио стил и о неком учитељском штапићу говорио, закључује: „међутим то је чиста неистина.“

Ја немам при руци Плева, али имам: *Larousse, grammaire supérieure; Noël et Chapsal, grammaire supérieure complémentaire; Napoléon Landais, grammaire générale des grammaires françaises*. У првим двома граматикама нема ни помена о отвореном и затвореном *o*, него се само говори о дугом и кратком *o*; а у трећем делу помиње се отворено и затворено *o*, али се та два израза потпуно изједначају, и то први са *дугим o* а други са *кратким o*; тако да изгледа да су ти изрази случајно само у почетку поменути. Док се у рукопису г. Несторовића говори и о неком отворено-кратком *o*.

Systematische Darstellung der französischen Aussprache, oder и т. д. од д-ра Плева које г. Несторовић помиње у корист својих навода, стоји по важности за мене на другом месту иза горе поменутих дела.

8. Табак XIII стр. 1. Побрајају се сви седмични дани у задатку, а међутим нема их нигде у речнику осем уторника и суботе и т. д.

„Прва тврдња г. Вуличевиха, о седмичним данима, јесте *једна ординарна неистина*.“

Не сећам се како сам написао, али се сећам да сам ту замерку учинио. Сада кад сам разгледао, заиста сам нашао све седмичне дане на местима, на којима вели да стоје г. Несторовић. Уз то сам приметно да *lundi, dimanche* и *mercredi* нису одмах у задатку употребљени. Како је то могло бити да их не спазим, још ми ни данас није јасно, ма да сам више пута ово дело прегледао.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сад настаје друга ствар. Откуда да се поткраде код г. Несторовића она грдња о мојој часности? Видим исто мастило, иста рука која је и горње писала. Прво ми дође на намет да сваки о другом суди према самом себи. Истина да добро не познајем г. Несторовића, али велим, не би ваљада ни он био толико неразуман да тврди, из просте пакости, да нешто не постоји, кад нешто стоји написано црно на бело. Најзад мислим да сам разрешио ребус: мора да је каква пиљарица диктирала оно неколико речи грдње, а г. Несторовић несвесно написао.

9. Табак XX стр. 2. Вели се: *он* безлично преводи се и т. д.

„Пре свега изјављујем, вели г. Несторовић, да сам усвојио замерку из реферата и извршио исправку ма да налазим и т. д.“ И онда се надовезују резонавања која немају места. Напослетку вели, како још тиме није исцрпена употреба речи *он*, него како се она може употребити на место првог лица једине и множине. (Верујем да г. Несторовић и то зна, није морао износити на пазар, пошто није имао намеру то уносити у уџбеник).

10. XXV. Упитни облик првог лица једине садашњег времена показног начина од глагола *vendre*: *vends*-је као ни од глагола и т. д.

„И та би замерка била основана, вели г. Несторовић, кад би изнашањем упитног облика од тога глагола у I лицу једине писац имао намеру да утврди, да се тај упитни облик употребљава. Ну то није случај“, и т. д.

Ја велим да кад не би било оне напомене коју је г. Несторовић накнадно додао, не би имало никаква смисла стављати облик *vends*-је; сада пак може да се трпи, ма да и опет велим да је боље изоставити то прво лице, као што је то случај у француским граматицама које су Французи писали

11. Табак XXVI стр. 1. Погрешно је преводјење личних заменица: *me, te, se* и т. д. пуним облицима српских личних заменица. На страни 2. вели се: само трећи и четврти и т. д.

„Први део ове замерке, о погрешној употреби пуних облика, „*нестина је*, и управо запрепашћује, вели г. Несторовић, дрском дрскошћу којом г. Вуличевевић улаће у непромишљене тврдње“ и т. д. „Ваљада се њоме хтело показати, како је г. Вуличевевић запазио неки факт, за који ми други смртни (ви г. Несторовићу!) писмо знали, па је то одмах ваљало раструбити *inibi et orbi*. И Бог и душа, добро је и запазио.“

„Да се заменице *me, te* и т. д. и у пуном облику“, и т. д.

„Могао бих допустити да је г. Вуличевевић рекао, да би ваљало, поред пуних, метути и скраћене облике“, и т. д.

На све ово имам да речем: оно што сам раније казао о личним заменицама (*me, te, et* и т. д.), и сада то исто тврдим. Пуним облицима српских личних заменица преводе се француске раздвојене личне заменице, и то не мора бити увек. Оне реченице које је навео г. Несторовић, да изнесе на видик моју дрскост (која запрепашћује), нису коректне; и према томе, г. професор може их преводити како му је најзгодније.

Ко је био брзоплет у овој ствари, ја пећу да говорим, нека пресуди неко трећи.

„Што се тиче оне замерке, да је више заменица употребљено као додатак пред једним глаголом“, и т. д.

Не налазим да је било баш тако *пажљиво* и *разложно* избегавати једно мало правило, које много брже упућује којим редом ваља употребити личне заменице. Мислим да је требало или написати то правилније или избегавати примере ове врсте. Ниједно ни друго није учињено.

12. Табак XXIX стр. 4. Изложена је, вели се, потпуна промена глагола *avoir* и *être*, а при том је изостављен *Participle composé* и *Passé du Subjonctif* и од једног и од другог глагола.

Преко онога првог прелазим ћутке, јер је исправка учињена. За ово друго (где је реч о *Passé du subjonctif*) морам да кажем да нисам ни помислио да г. Несторовић не зна *Passé du subjonctif* него сам хтео да покажем како је брижљиво ово дело рађено, кад је удешавано за српске школе! Што се тиче кавалерства о коме говори г. Несторовић, ја не верујем да он и зна шта је то. Довољно је да човек прочита неке ставове, а нарочито онај, где му је нека пиљарица руку водила, па да се види одсуство не само кавалерства него и обичне пристojности.

Г. Несторовић, при закључку, чуди се како сам могао казати да је мали обим материјала на вели: „У 104 задатка нашао сам *особених имена* 83, других речи 559, свега 642, и словима *шест стотина четрдесет и две речи*, међу које бројеве нисам рачунао. Кад се овима придруже речи из мешовитих (8) вежбања, биће их близу хиљаду.“ — Овако говори наставник који предаје француски језик осам година.

Ја велим да је г. Несторовић могао употребити и 10.000 речи на овај начин, па да опет буде мала количина *граматичког градива*.

Напоследку замера ми г. Несторовић што сам казао „обим материјала“, и вели како је се дуго мучио док је разрешио шта сам хтео рећи.

Признајем да је реч *градиво* згоднија, ја је се нисам сетио; али да сам знао да ће г. Несторовић да штудира прошли мој реферат, припитао би кога да ми лепшу реч каже, те се не би он сиромас мучио; јер према ономе што је као одговор на мој реферат написао, изгледа да споро мисли.

„Difficile est satiram non scribere.“

Ово је круна свега одговора. Несторовић и сатира! И јест персона за сатиру.

Нека ми сада буде дозвољено да изнесем још неке замерке, које се не могу узети као погрешке првог реда, али лепо илуструју крајњи немар г. Несторовића при удешавању овог уџбеника за српске школе.

1. Табак I стр. 2. „у (као српско *ü*).“

2. Табак V стр. 2. „Fait, израђен, учињен, извршен.“

Међутим је та реч употребљена у преводу само као глаголски придев прошлог времена.

3. Табак XIII стр. 1. „le Serbe Србин, serbe српски“, и 18. реченица: „Војници српске војске су храбри.“

Једини случај у целом делу где је реч „српски“ употребљена. Кад се мало боље загледа видеће се да су речи „le Serbe“ и „serbe“ доцније уметнуте; док: Немац, немачки, Берлин, Дрезда, и т. д. готово рећи су у сваком вежбању.

4. Табак XXIV стр. 3. Стоји: le cheveu коса les cheveux косе. Док *le cheveu* значи *једна длака* од косе, а *les cheveux* значи *коса*.

5. Табак XIX стр. 3. Пример за вежбање: „Име нашег краља беше Фридрих Вилхелм!“ (Е, баш се види да је г. Несторовић удесио ово дело за српске школе).

Према свему досадашњем мишљења сам да ово дело, овако какво је, не треба употребити као уџбеник ни у вишој женској школи; а за ученике V разреда гимназија и реалака по све је *недовољно*.

На крају, молим Просветни Савет да ми опрости ако сам где год оштрији израз употребио. Надам се да ће ми молба бити уважена, нарочито кад помислим да је онакав одговор г. Несторовића могао да прође кроз Просветни Савет.

25. августа 1896. г.

Шабач

Владислав Вуличевић
професор шабачке гимназије.

Према реферату г. Вуличевића Савет је одлучио: да се ово дело овако какво је не може употребити као уџбеник у нашим средњим школама.

XIV

Прочитан је реферат г. Ст. Чутурила, учитеља у пензији, о делу „Рад у I разреду“ од г. Јов. Миодраговића, професора, који је ово дело понудио да се штампа о државном трошку за потребу учитеља основних школа.

Реферат г. Чутурила гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам књигу „Рад у првом разреду онсовне школе, код Саборне Цркве,“ од г. Јове Миодраговића, која ми је у фебруару о. г. предата на оцену; и нашао сам: да се то дело, овако какво је, ни по што не може препоручити за прештампавање ни у својству уџбеника ни у својству помоћне књиге.

Књигу је писао одушевљен, али у то време још млад наставник, без потребног стручног искуства а често и без икаква обзира на најелементарнија начела педагогике и дидактике. Колико је сам писац од тог времена у својим стручно-научним погледима одмакао, то се најбоље види из дела која је он доцније написао; те се управо чудити, зашто је аутор овако дело на оцену подносио, не *прерадивши га* из основа, како би оно младу наставнику збиља с коришћу могло послужити као ваљано руководство.

Захваљујући Просветном Савету на поклоњеном поверењу, част ми се назвати

31. маја 1896. г.

у Београду.

Госп. Председнику
најоданији

Стево Чутурило

Према реферату г. референта и усменом реферовању г. Дим. Јосића, Савет је одлучио: да се ово дело овако какво је не може прештамповати ни употребити за намењену потребу.

Г. Чутурилу, у име хонорара за реферовање, одређено је тридесет (30) динара.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 666-ти

25. септембра 1896. год. у Београду.

Били су: *председник*, Свет. Н. Вуловић; *редовни чланови*: Стеван Ловчевић, Дим. С. Јовановић, Дим. Јосић, Момчило Иванић и Димитрије Довијанић; *ванредни чланови*: Мих. Михаиловић, Љуб. Миљковић и д-р Ђорђе С. Ђорђевић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 665. састанка.

II

Прочитана су писма г. Министра просвете и црквених послова од 3. и 24. ов. м., ПБр. 16214 и 20625, којима су спроведене Савету на оцену молбе г. г. Михаила А. Стојанчевића и Милоја Ракића, свршених ђака Велике Школе, који су молили за место предавача у средњим школама.

Главни Просветни Савет, прегледавши документе ових кандидата, нашао је: да су г. г. Стојанчевић и Ракић уредно свршили филозофски факултет, историјско-филолошки, одсек на нашој Великој Школи и да, према томе, имају прописне квалификације за предавача средњих школа из група наука историјских и филолошких.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 18821., којим је спроведена Савету на оцену молба и документа г. Божицара Лазаревића, свршеног ђака Велике Школе, који је молио за место предавача у средњим школама.

Главни Просветни Савет, прегледавши документе овога кандидата, нашао је: да је г. Лазаревић уредно свршио природно-математички одсек филозофског факултета на нашој Великој Школи и да, према томе, има прописне квалификације за предавача у средњим школама из групе наука природних и математичких.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 7. овог месеца, ПБр. 19302., којим је спроведена Савету на оцену молба Милана Р. Урошевића, богослова призренске Богословије, који је молио за благодејање из фонда пок. владике Вићентија.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Јевр. А. А. Илић и Љуб. Јовановић, чланови Савета, да

молбу и документе овога молиоца проуче на о томе Савету реферују.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. овога месеца, ПБр. 19585., којим се пита Савет за мишљење: могу ли се примати на пријамни испит они ученици основних школа, који се нису добро владали за време школског одмора, а раније су узели школске сведоџбе.

Главни Просветни Савет проучивши ово питање мишљења је: да професорскч савет дотичне гимназије треба — при примању ученика из основних школа на пријамни испит а који се нису за време школског одмора добро владали — да одлучује: који ће се од њих примити на пријамни испит а који не и каквом ће се казном у опште такви ученици казнити.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. септембра ове године, ПБр. 20102, којим је спроведена Савету на оцену понуда г. Светозара Вучовића, учитеља, који је понудио на откуп своју „Карту Краљевине Србије, по новој административној подели, за основне школе“.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Коста Ф. Ковачевић, професор, и Димитрије Путниковић, учитељ, да ову карту прегледају и Савету реферују.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. овога месеца, ПБр. 21039, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Срет. А. Поповића, помоћника уредника „Српских Новина“, који је молио да се његово дело „На Мирисном Златибору“, препоручи књижицама основних школа и да се може употребити за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима.

Савет је одлучио: да се умоли г. Живојин Јуришић, професор II београдске гимназије, да ово дело прегледа и Савету реферује.

VIII

Саслушани су писмени реферати г. г. Свет. Атанацковића и Јеленка Михаиловића, професора, и усмени реферат г. Мих. Михаиловића, члана Савета, о „Физици од Васмута“ у преводу од г. Влад. Зделара, професора, који ју је понудио за школски уџбеник у нижим разредима средњих школа.

Реферат г. Атанацковића гласи:

Главноме Просветноме Савету

Прегледао сам г. Зделаров превод „Физике од Васмута“ са исправкама, које је г. Зделар имао учинити, по мом реферату од 31. дец. 1894. год., и према питању Гл. Пр. Савета СБр. 87., част ми је поднети овај извештај:

Г. преводилац трудио се је да поправи први свој рад. Учинио је доста поправака, али ипак остало је по нешто неисправљено, а где где и у самим исправкама неке грешке нашле су места.

Из следећих навода видеће се, шта треба још, по моме мишљењу, у томе делу исправити, па да оно може бити примљено за уџбеник.

На стр. 1. првог издања, г. Зделар није тачно превео Васмутуову дефиницију за појаве, а усвојио је његове примере, те је тако испало, да се примери са дефиницијом, коју је г. преводилац навео, не слажу. На то сам учинио примедбу у свом реферату, с тога је г. преводилац навео нову дефиницију и нове примере за појаве. Но и ова нова дефиниција, која гласи: „свака промена у стању тела, или у природи, зове се појава“, не допада ми се. Кад није хтео за ово усвојити Васмутуову дефиницију, онда је боље кратко и јасно рећи овако: свака промена код тела зове се појава.

У § 5. и 6. ваљало је после примера, ради једнообразности, извести закључке, да су и дељивост и шуљљивост опште особине тела.

У § 7. требало је допунити закон инерције, па да гласи овако: ниједно тело не може прећи из стања мира у стање кретања само собом, или обрнуто из стања кретања у стање мира, нити изменити правац ни брзину кретања без утицаја неког спољашњег утицаја. Та општа особина тела зове се леност или инерција.

У § 8. на стр. 7. треба избацити овај додатак: „пошто свако тело тежи да падне, да га дакле земља привлачи, каже се: сва су тела тешка“, па на место тога и следећег става, који је погрешно преведен, јер Васмут не тврди, да неће тело пасти, кад се налази на подлози, следећи став овако да гласи:

Тежина, висак. Кад се тело налази на подлози, н. пр. књига на руци, оно ће због теже чинити неки притасак на подлогу. Величина притиска на подлогу зове се тежина тела. Пошто земља свако тело привлачи, то и свако тело има своју тежину.

После овога може доћи додатак исписан на листићу, који гласи: „како тела падају са разних висина итд.“

Оно питање на стр. 7. зашто је правац висковог конца и правац теже, такође треба избацити, јер то на овоме месту, док се још није говорило о слагању сила и резултантима, не може се ученицима ни објаснити, а камоли да они сами овде на то питање даду одговора.

У § 9., други став није према мојој примедби довољно допуњен. Треба овако да гласи тај став: тежиште сваког обешеног тела, кад се тело не клати, налази се увек вертикално испод тачке вешања.

На стр. 8, у истом параграфу, први став није добро преведен. И г. Зделар тај став није исправно, кад га је сада овако исписао: „кад се тело обеси у тежишту, онда је оно у сваком положају у миру, *јер оно не тежи, да заузме одређен правац*, учин теже је дакле у овом случају уништен“. По овоме излази, да је тело у миру за то, *што не тежи да заузме одређен правац*. Овакав став у сувременом уџбенику не сме остати. Према оригиналу тај став гласио би овако: кад се тело обеси у тежишту, оно више не тежи да заузме одређен правац, него остаје у миру у сваком положају, у који се доведе; учин теже је дакле у овоме случају потпуно поништен.

С овим огледом, који се по овоме наведеном ставу има извршити, треба довести у везу следећи закључак овако: *види се дакле, да се може замислити, да је сва тежина неког тела скупиљена у његовом тежишту.*

Према моме реферату ваљало је изоставити све оно, што се на стр. 13. говори о величини ваздушног притиска, па о томе говорити у партији „Ваздушаста тела“, која почиње на стр. 81. Наведени разлози за то, мислим да су довољно убедљиви и да их је требало усвојити.

На стр. 47. у § 36. учињена исправка, која гласи: „равнотежа се познаје најбоље кад ђерам стоји хоризонтално итд.“, није добра. Треба рећи: кад ђерам стоји хоризонтално, а то се познаје по сказаљци, која у том случају стоји вертикално и показује нулти подеок скале, онда је тежина предмета равна тежини тегова.

Децимална вага, и поред примедбе у моме реферату остала је и сада необјашњена. О њој се само каже, да је она тако склопљена, да се на њој терет мери 10 пута мањим тегом. Ученици имају прилике на сваком кораку да виде мерење децималном вагом, и ако им се не покаже склоп тих вага и не објасни од куд то долази, да се на њој мери 10 пута мањим тегом, онда ће они о децималној ваги знати онолико исто, колико знају и ба-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

калски шегрти, који нису ни све разреде основне школе свршили.

На стр. 51. у § 41. на место „помични колотур биће у равнотежи итд.“ треба да се каже: на помичном колотуру биће равнотеже итд.

На стр. 55. код извођења закона: да је рад силе једнак раду терета, није ништа по мојој примедби учињено.

На стр. 61. на крају § 51. учињена је грешка у томе, што се наводи „да тежу на екватору смањује замајна сила више, него на половима“. На половима замајна сила нимало не смањује тежу, јер је тамо замајна сила равна нули. Г. Зделар као нестручан за физику чини грешке и у превађању, јер о томе у оригиналу стоји овако: „да тежу на екватору смањује замајна сила више, него северно или јужно од екватора“.

На стр. 64., према примедби у мом реферату додао је г. преводилац и неколико речи о редуцираној дужини физичког клатна, и у том додатку стоји написано ово:

„Нека се у исто време клати сложено клатно и клатно, које нека буде просто. Овом простом клатну мењајемо положај, док се не буде исто тако брзо клатило, као и оно сложено.“ По овоме види се, да г. преводиоцу није јасно то, како се помоћу једног клатна, које је тако направљено, да буде приближно математичком клатну, одређује редуцирана дужина неког физичког клатна. Ко то добро разуме, неће рећи, да при том послу треба простом клатну мењати положај. Простом клатну мења се дужина, а не положај, док се не буде исто тако брзо клатило, као и оно сложено. Г. преводилац требао је да преведе тачно све оно, што се о овоме у оригиналу говори, па би добро било.

На стр. 66. у § 54. на крају првог става стоји ово: „тела су еластична, кад им можемо помицати њихове честице, које, кад сила престане да делује, заузимају пређашњи облик“. Језик и стил остављам на страну. Честице, кад престане сила да делује не заузимају „пређашњи облик“, него пређашњи положај. Ако се хоће, да се заменица „који“ односи на честице, онда на место речи „облик“, треба да стоји реч „положај“. У оригиналу заменица „који“ односи се на еластична тела; с тога тамо стоји: „да заузимају пређашњи облик, кад престане сила да делује.“

И дефиниција за границу еластичности, коју је г. Зделар на крају тог става додао није за усвајање. Мислим, да је боље овако рећи: граница до које сме сила извршити померање честица тела, па да се оне опет поврате у свој првашњи положај, кад престане сила деловати, зове се граница еластичности.

На стр. 67. у § 54. требало је објаснити, зашто се осећа отпор, како при размнацању, тако и при примицању молекула неког тела на пр. каучука, и још зашто је отпор све већи, што се делићи више размичу или што се више примичу. И г. Зделар у место да објасни то тако, како би било разумљиво и за ученике трећег разреда гимназије, он испишује овакав став, који је интересантан и по стилизацији: „кад истеземо каучук, онда ће се он до некле истезати и ми ћемо осетити неко вучење у супротном правцу. Кад престане да делује спољашња сила, онда ће истезање и оно супротно вучење постати мање. И ако спољашња сила престане деловати, каучук задобија првашњи облик.“

И оно мало час наведено, што је требало да објасни у овом параграфу, објашњава овим речима: „отпор што га тела стављају свакој промени свог облика, приписује се силама, које делају међу молекулама.“ Лако је увидети, да овако објашњење није довољно објашњење.

Тако исто, на стр. 111. у § 93., остало је без објашњења, како се згушњава електрицитет на кондензаторима.

На стр. 115. није требало ништа додавати, него је требало само реч „сукобе“ заменити са „довољно приближе.“

И на стр. 129., у четвртном реду одоздо, требало је учинити поправку. У место реченице „кад се испрпе ваздух са свим“, да стоји: „кад се испрпе ваздух колико је могућно“, јер и кад је пневматична машина најбоља ипак се не може ваздух са свим испрпети.

Осем овога побројаног, г. Зделар унео је у ово дело још једну крупну грешку, која показује, да он нема чиста појма о томе, шта је то физички закон. Све оно, што је у оригиналу курсивом истакнуто, г. преводилац обележава крупним словима као физичке законе, и ако све то нису физички закони. На то је учињена примедба у мом реферату; с тога је г. преводилац сада на више места изоставио реч „закон“, али ипак та грешка и сада на више места парадире.

Из свега овде изложенога Главни Просветни Савет лако ће увидети одговор на стављено ми питање: да ли је преводилац ово дело поправио у свему према мојим примедбама.

Благодарим Главном Просветном Савету на поверењу и молим га, да и овом приликом буде уверен о мом одличном поштовању.

8. августа 1896. г.
у Крушевцу.

Св. Атанацковић
директор крушевачке гимназије,

Реферат г. Ј. Михаиловића гласи:

Главном Просветном Савету

„Физика за ниже разреде средњих школа од А. Васмута, превео и за наше школе удесио В. Зделар, проф. Г. б. гимн.“

Главни Просветни Савет упутно ми је ово дело СБр. 87. у коме је преводилац учинио неке измене, према мишљењу пређашњег референта г. С. Атанацковића с тим, да га прегледам и Савету реферујем: да ли је оно у свему поправљено по реченом реферату, као и то да ли се може употребити као школски уџбеник у средњим школама.

Захвалан на пажњи Главног Просветног Савета, част ми је у следећем одговорити на постављена ми питања.

Разгледавши поменуто дело свестрано, нашао сам, да оно није прост превод Физике од Васмута, већ да је преводилац местимце одступао од самог ориџинала. Тим самим, дао је права референтима да нарочито говоре и о његовој практичности и научном градиву, што га у себи има. Сасвим је оправдано овако одступање преводичево од ориџинала, јер се само на тај начин књига и може удесити за уџбеник у нашим школама. Али у томе одступању, мора се бити веома опрезан.

Остављајући, да мало ниже изнесем неколике напомене у духу постављених ми питања, овде ћу одмах рећи неколико речи о самој методској страни ове књиге, о чему се такође мора водити рачун при удешавању школских уџбеника. У физици, као и у другим наукама, превлађује принцип, да се од простијега, лакшег иде сложенијем, тежем. На то се нарочито мора пазити код оних уџбеника, где деца имају стећи тек најелементарније појмове из неке науке. Та страна није изведена како треба у овом уџбенику. Никако се не може оправдати онакав распоред физичких појава, какав је тамо уређен. Тамо се н. пр. почиње *уводом*, у коме се ученици познају са општим особинама тела (материје), па се одмах прелази на *топлоту*, а потом на *механику*, *магнетизам*, *електрику*, *звук* и најзад *светлост*. Уверен сам, да је много боље усвојити онакав ред, којим се ове појаве изводе у свима бољим делима. Пошто се деца познају са општим особинама тела (материје), кад сазнају три агрегатна стања, *природније је*, да пређу на познавање закона, који вреде за кретање и равнотежу тела, на каква наилазе одмах при првом погледу око себе, јер их тела окружују са свих страна — што се све учи у механици, него ли почињати одмах са појавама, којима је узрок извесно молекуларно кретање (топлота и т. д.). Тек ове појаве

и јесу праве физичке појаве, па их не треба ни раздвајати механички. Па и код њих би требало ипак ићи неким природним редом, у колико је то могућно извести у нижим разредима: од појава, које ученик лакше схвата, ка појавама, које су мање приступачне. Зна се, да је наука о *звуку*, *топлоти* и *светлости* много старија од науке о *магнетизму* и *електрини*, које су тек у новије доба добиле јак полет. Узрок томе није тешко погодити. Прве три појаве биле су људма познате раније с тога, што на човечјем телу има органа за њихово опажање (око, ухо, кожа). За магнетизам и електрику нема органа и с тога човек није на њих ни обраћао своје пажње, док посредним путем није сазнао, да оне постоје. Зато и треба ове две појаве учити после звука, топлоте и светлости. Ово не велим ради хронологије — како би се можда из овога извело — већ ради тога, да се појаве, које се лакше опажају по свом спољашњем раду, изуче пре оних, које се одликују својим унутрашњим радом. Донста и јесте лакше детету да појми постанак звука (на музичким инструментима и т. д.), употребу термометра или оптичке појаве, него ли постанак магнета утицајем електричне струје или појам о индукованим струјама. А како ће н. пр. дете разумети промену тачке кључања и др. у топлоти, ако претходно ништа одређеније не зна о променама атмосф. притиска, згушњавању и разређивању ваздуха и т. д. или кад се у одељку о топлоти на више места позива на закон из механике, а ови раније нису утврђени, јер у овој књизи механика долази после топлоте? Према природи самих ових појава не увиђам, да има каквих важних разлога учити децу магнетизму и електрици пре звука, топлоте и светлости, колико има важних разлога, учити их после ових појава. — На основу овога, ја сам мишљења, да распоред физичких појава у овом делу ваља друкче удесити и то тако: да после *увода*, дође одмах *механика*, *иа акустика (звук)*, *топлота*, *светлост*, *магнетизам* и *електрицитет*.

Што се тиче осталих напомена, које је учинио пређашњи референт, могу доставити Главном Просветном Савету да је преводилац, г. Зделар *већину њих исправио* и да *све те исправке могу задовољити потребу нижих разреда наших средњих школа*. Ну има извештан број напомена, које нису исправљене, а међу којима има и таквих, које никако нису смеле остати неисправљене. Навешћу неколико таквих места, која сматрам као важнија.

У § 4. стр. 5. био је нетачно исказан закон о променљивости запремине код тела. Сви наведени примери тумаче, како запремину мења само топ-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

лота, па се у исказивању закона од једаред јавља *истезање, притискивање*. У примерима се поглавито истиче узрок појава мењања запремине, а тој појави није једини узрок топлота, већ и друге силе. С тога је требало изменити овај став у овоме смислу — што је исказано и у ранијем реферату. Нарочито овде нема места изразу „истезање“, који појам у физици ваља разликовати од „ширљивости тела“, јер овај значи увећавање запремине у свима правцима, док се истезање у главном врши само у једном правцу.

Код § 12. стр. 10. није додато, да је за одредбу силе потребан, поред јачине, правца и нападне тачке, још и *смер силе*. То је требало унети у толико пре, што не доноси никакву забуну код деце, само кад им се и то са неколико речи објасни — што и јесте дужност предметног наставника. А важно је поменути ово с тога, што није све једно, да ли сила при истом правцу делује на једну или другу страну.

У § 16. стр. 13. ваља изоставити цео текст почев од тачке (стр. 12.) „овај ваздушни притисак него у долинама“ (стр. 13.) и од „зашто виси стакленце“ па до краја стране 13. Оно што се ту излаже, захтева знање извесних појава, о којима се говори тек много доцније, а осем тога то исто је исказано много боље и јасније на месту где треба доцније. С тога је сасвим умесно то изоставити овде.

У § 21. стр. 23. у дефиницији за тачку топљења није у исправци строго тачно речено: „да је то она температура, на којој се тело топн“. Боље је рећи: да се под тачком топљења некога тела зове она најнижа температура, на којој се тело почиње топити. Реченицу пак: „свако тело има своју одређену, а разна тела имају у опште разну тачку топљења“ треба скратити да гласи: *свако тело има своју одређену тачку топљења*.

У § 30. стр. 38. није било протумачено, да једно исто тело има различите тежине на разним геогр. ширинама због различите величине теже земљине (д). Закон би требало изменити у томе смислу. А на стр. 39. ваља *сасвим изоставити* оне ставове где се говори о ефекту силе и математичком извођењу израза за живу силу (енергију).

У § 33. стр. 41. код тачке III није дат шири појам о криволиниској резултанти. Ту је речено само, да ће то бити, ако је једно кретање једнако, а друго једнако убрзано. Како разни узроци могу утицати на то, да резултанта испадне крива линија, то је ваљало рећи у опште: да ће резултанта бити криволинејна увек, кад год су кретања правцем Ох и Оу различита међу собом, а не везивати то за један специјални случај.

Код § 53. стр. 66. није довољно јасно исказана дефиниција за границу еластичности, јер се вели да је то: „истезање или притисак, који за мало увећани производе сталну промену облика код тела. Боље би било ту границу дефинисати као величину оне промене, које неко тело највише сме добити, а да при том не изгуби способност, да се опет врати у савршено исти, пређашњи облик.

У § 60. стр. 73.—74. за хидростатички притисак (на дно суда) стоје два закона одвојена, начињена од једног јединог. То је наглашено и у ранијем реферату, па је требало и поправити, јер се овај закон ни у једној бољој књизи не цела на двоје. Он би се уједно могао исказати од прилике: да је притисак течности на дно суда једнак тежини оног вертикалног стуба течности, чија је основица само дно, а висина једнака дубини дна испод површине течности.

У § 73. стр. 93. вели се: „да се још у старо време копала у Магнезији у Малој Азији руда, па је и добила име *магнет*“. Овде не би било на одмет додати још, да се та руда сада копа и код нас, како не би деца мислила, да је има само у Азији. Осим тога, ваљало је исправити и сам назив, јер се *руда не зове магнет*, нити има магнетне руде, већ магнетит, а то је руда гвоздена.

При крају § 81. стр. 100. помиње се, како „електрична тела производе звучне и светлосне појаве и физиолошке учине“. Међутим је познато, да поред ових има још механичких, топлотних, магнетских и хемијских учина (управо три врсте: *физички* где спадају механички, звучни, топлотни, светлосни, магнетски, *хемијски* и *физиолошки*). Горњи је навод дакле, непотпун, а и није му место одмах у првом чланку, где се о електрици тек почиње говорити већ мало доцније у § 92. где се о тим учинима нарочито говори.

Поједине чланке од стр. 107. до 116. закљ. ваља другаче распоредити и то тако *да буде*: § 90. о електрофору; § 91. о електричној машини; § 92. учини нагомилане електрине; § 93. справе за скупљање (кондензатори); § 94. учини испражњивања и § 95. муња и гром. — Код лајденске боце у § 93. требало је објаснити начин пуњења и испражњивања, а не само упутити на слику, која онако, како је стављена, не казује готово ништа о овоме.

У § 95. стр. 115. нетачно је речено, да ће се добити варница — *муња* „ако се сукобе два облака са разноименим електринама или облак са земљом“. Из овога би се могло извести да је муња последница *сукоба* два облака међу собом или сукоб облака са земљом (гром), што у ствари не стоји, јер се муња јавља увек *кад год се десе* један по-

ред другог два облака са супротним електрицитетом, а то не мора баш бити сукоб. За појаву муње довољно је чак и да је само један облак електрисан, а други може бити и неелектрисан, јер први по принципу инфлуенције изазива поделу неутралисане електрине у другом, извлачећи из суседног облака или каквог земаљског предмета супротну електрину својој. То пак чини, те се једна према другој гонилају супротне електрине, који својим наглим неутралисањем дају варницу — муњу. Исправку је, дакле требало учинити у овом смислу.

У § 114. стр. 135. и 136. реч је о музичким инструментима, па је поменута само једна врста њихова — свирале. О томе је требало сасвим другаче одговорити, јер је познато, да ових инструмената има две врсте према томе, да ли се тонови који се једино употребљују у музици, добивају треперењем жица (виолина, гусле, тамбура, клавир итд.) или пак *треперењем самог ваздуха (свирале)*, а ових опет има тројаких: *са усном* (а не са устима) — двојнице, дудук, пиштаљке и т. д., *са језиком* (хармоника, хармонијум, гајде итд.) и *са левком* (труба). У књизи је поменута само ова друга врста, а о првој нема нигде ни речи, а ту су баш они инструменти, са којима деца тако често долазе у додир.

У § 124. стр. 147. треба сасвим изоставити реченицу: „ако у горњем огледу за угао α покренемо казаљку ОG, онда се покреће пруга Н за 2 а т. ј. одбијени се зрак покреће за двоструки угао. — Доказ цртежом“. Овај је став у овој књизи сасвим излишан; деца га овде, и само овде чују, а нигде више од њега не виде никакве примене.

Поред ових напомена има још неколико ситуација, али које не задиру у суштину саме ствари.

Ну, ја сам био толико слободан, те сам све ове напомене ставио до знања г. Зделару, да их није исправно, а да је то требао учинити. Он их је радо примио и накнадно све исправно како треба, а за неке је овластио и мене да их сам, с његовим знањем исправим, што сам и учинио, нарочито код места о музичким инструментима, о учинима електрине, као и свуда онде где је, по ранијем реферату, требало какав закон раније исказати или га изближе објаснити н. пр. код границе еластичности, хидростатичког притиска, јачине звука, одредбе тачке кључања; код магнета, лајденске боце, муње и грома итд. — Што су учињене ове накнадне измене, а наглашене су још у првом реферату, то је учињено из разлога, да књига буде боља и потпунија и да би се прекинула даља процедура око накнадних измена и допуна.

ШКОЛСКИ

Статистика испита зрелости за 1893.—1894. школску годину. — I Гимназије.—

Школе — Écoles	Број приправн. — Nombre de candidats	Број ученика који су имали Nombre d'élèves qui ont eu							Свега — Total	Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d'élèves nés en Serbie dans le département de													Свега — Total					
		Година — ans								Ваљевском — Valjevo	Брањском — Vrnjé	Крагујевачком — Kragouïevatz	Крајинском — Крајина	Крушевачком — Krouchévatz	Моравском — Morava	Пиротском — Pirote	Подрињском — Podrigné	Подунавском — Podonavlyé	Пољаревачком — Pojarévatz	Рудничком — Roudnik	Тимочком — Timok	Топлицком — Toplitza		Ужичком — Oujitzé	Црногорском — Trna Réka	у Београду — Belgrade	у Нишу — Nich	
		18	19	20	21	22	23	24		Ваљевском	Брањском	Крагујевачком	Крајинском	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Подунавском	Пољаревачком	Рудничком	Тимочком	Топлицком		Ужичком	Црногорском	у Београду	у Нишу	
I беогр. гимн. — I gymn. de Belgrade	30	11	3	4	6	6	—	—	30	2	1	—	—	1	2	1	1	4	1	1	—	—	—	—	13	—	27	
II беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	28	7	6	5	5	3	2	—	28	3	—	3	—	1	1	1	1	2	—	2	—	—	—	—	—	12	—	26
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaiéchar	5	—	2	—	1	1	1	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	—	4	
Краг. гимн. — Gymn. de Kragouïevatz	5	—	1	2	1	1	—	—	5	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	
Крушев. гимн. — Gymn. de Krouchévatz	18	3	1	3	7	3	1	—	18	—	2	2	2	3	4	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—	17
Нишка гимн. — Gymnase de Nich	15	4	6	4	1	—	—	—	15	—	—	1	—	1	2	—	—	—	—	2	3	1	—	—	—	2	2	14
Пољар. гимн. — Gymn. de Pojarévatz	15	3	5	4	1	1	1	—	15	—	—	—	—	—	2	—	—	1	9	—	—	—	—	—	—	—	12	
Шабачка гимн. — Gymn. de Chabat	13	2	8	4	1	—	—	—	13	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	13	
Све гимн. — Tous les gymnases	129	30	32	24	23	15	5	—	129	5	4	9	2	6	13	2	12	8	4	1	7	5	1	—	3	28	2	118

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овим дотеривањем и исправљањем појединих ставова, истина се још више одступило — према не баш битно — од ориџинала, али је бар добивен много бољи уџбеник, у коме провејавају и модернији назори научни, *но што смо све то имали у досадашњем уџбенику од М. Петровића*. И кад су ове исправке и допуне допринеле јасноћи и потпуности књиге, онда је сасвим природно одступити од ориџинала и у томе, да се распоред појединих одељака удеси друкчије, како горе рекох — *да се и ова метода страна уџбеника задовољи*, па ће, надам се, и успех моћи бити повољнији. А то је пак врло лако распоредити при прештампавању, не дирајући у саму садржину појединих одељака, јер су ови тако и удешени по најновијим изменама. За ову измену распореда појединих одељака изјаснио се и ранији референт, наставши, да је овакав, какав је у самој књизи, неподесан. Разлоге уз ово, поменуо сам у почетку овога реферата.

Према свему овоме, на постављена ми питања износим Гл. Просв. Савету свој суд о овој књизи у овоме :

1. Да је преводилац нешто сам, а нешто по нарочитој достави потписатога, изменио сав текст у духу пређашњег реферата јасније и потпуније, но што је пре било.

2. Да се распоред материјала измени и при штампању удеси овим редом : увод, механика, звук, топлота, светлост, магнетизам и електрицитет.

3. Да се ова књига, према учињеним изменама, може употребити као привремени уџбеник за физику у нижим разредима наших средњих школа.

Браћајући под \surd . приложен, исправљен примерак поменуте физике остајем Гл. Пр. Савету захвалан на указаном ми поверењу

18. августа 1896. год.

Београд.

Јеленко Михаиловић,

пр. I БЕОГР. ГИМ.

Према рефератима г. г. рефераната Савет је одлучно : да се ова Физика може штампати о државном трошку и употребити за намењену потребу као привремени уџбеник с тим, да писац буде дужан учинити све исправке према писменим рефератима и да механички део стави на прво место према усеном реферату г. Мих. Михаиловића.

Г. г. Атанацковићу и Јеленку Михаиловићу, у име хонорара за реферовање, одређено је свакоме по четрдесет (40) дин.

С овим је свршен овај састанак.

Л Е Т О П И С

Statistique de l' examen de maturité pour l' année 1893.—1894.

Gymnases

Број ученика рођених на страни Nombre d' élèves nés à l'Étranger à				Рођених у Србији по — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни по — Nés à l'Étranger dans les			Укупне рођених по — Nés en général dans les			Број ученика од родитеља : Nombre d' élèves dont les parents ont été								
Црној Гори Monténégro	Македонији Macédonie	Аустрији Autriche-Hongrie	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновика — Employés	Наставника — Professeurs	Трговаца — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Славу — Domestiques	Другог занимања D' autre profession	Свега — Total
3	—	—	3	24	3	27	—	3	3	24	6	30	1	8	—	11	4	5	1	—	30
1	—	1	2	20	6	26	2	—	2	22	6	28	—	15	1	1	5	5	—	1	28
—	1	—	1	2	2	4	—	1	1	2	3	5	1	—	—	2	—	1	—	1	5
—	—	—	—	2	3	5	—	—	—	2	3	5	1	—	1	1	1	1	—	—	5
—	—	1	1	12	5	17	—	1	1	12	6	18	1	3	2	6	1	3	1	1	18
—	—	1	1	11	3	14	—	1	1	11	4	15	—	4	1	5	1	2	—	2	15
—	2	1	3	9	3	12	1	3	3	10	5	15	1	1	—	8	3	2	—	—	15
—	—	—	—	12	1	13	—	—	—	12	1	13	—	—	—	7	3	2	—	1	13
4	3	4	11	92	26	118	3	8	11	95	34	129	5	31	5	41	18	21	2	6	129

d' élèves d' après les notes obtenues

De la langue :

Française

Немачког — Allemande

Латинског — Latine

à l'examen

Усменом — Oral						Писменом — écrit						Усменом — Oral						Писменом — écrit						Усменом — Oral					
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих — Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих — Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale		
1	2	6	2	3.2	3.8	7	5	—	—	4.6	2	3	—	—	4.4	4.5	5	15	9	—	3.9	1	5	15	1	3.3	3.6		
2	5	5	3	3.4	3.5	3	3	2	1	3.9	3	2	2	—	4.1	4.0	11	9	6	1	4.1	2	10	7	3	3.5	3.8		
—	2	—	2	3.0	3.4	—	—	1	—	3.0	—	—	—	1	2.0	2.5	—	3	2	—	3.6	1	3	1	—	4.0	3.8		
—	1	—	—	4.0	4.0	1	1	2	—	3.7	—	—	1	1	2.5	3.3	1	2	2	—	3.8	1	1	2	—	3.7	3.8		
1	7	6	—	3.6	3.7	—	—	3	—	3.0	—	—	1	—	3.0	3.0	1	5	12	—	3.4	1	5	8	—	3.5	3.4		
1	1	3	—	3.6	3.5	—	4	6	—	3.4	—	3	5	2	3.1	3.2	4	4	7	—	3.8	3	2	9	1	3.5	3.6		
—	1	1	1	3.0	3.1	4	5	3	—	3.1	1	2	3	1	3.4	3.8	6	3	6	—	4.0	1	2	3	3	3.1	3.7		
—	1	1	—	3.5	3.7	2	3	2	2	3.5	—	4	1	—	3.8	3.6	2	6	4	1	3.7	1	4	3	—	3.8	3.7		
5	20	22	8	3.4	3.6	17	21	19	3	3.9	6	14	13	5	4.3	4.0	30	47	48	2	3.8	11	32	48	8	3.5	3.7		

Nombre d' élèves d' après les notes obtenues de

Физике — Physique

Филозофије — philosophie

Историје и географије
Histoire et géographie

Природне историје
Histoire naturelle

Општи извод
Résumé général

à l'examen

Број ученика
Nombre d'élèves

Усменом — Oral					Усменом — Oral					Усменом — Oral					Усменом — Oral					Општи извод									
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
5	9	14	1	3.6	6	8	15	—	3.7	11	7	11	—	4.0	5	8	16	—	3.6	6	10	13	2	3.8					
7	6	8	4	3.6	3	12	10	—	3.7	7	5	9	4	3.6	3	4	18	—	3.4	2	14	6	5	3.5					
—	2	3	—	3.4	—	—	—	—	—	2	1	2	—	4.0	—	4	1	—	3.8	—	3	2	—	3.6					
2	1	2	—	4.0	—	—	—	—	—	2	2	1	—	4.2	—	2	3	—	3.4	1	2	2	2	3.8					
1	3	7	4	3.1	6	7	3	—	4.1	3	5	8	—	3.7	1	8	7	—	3.6	2	5	9	—	3.4					
1	3	10	1	3.3	—	—	—	—	—	3	8	3	1	3.9	2	8	5	—	3.8	2	4	8	—	3.5					
6	5	3	1	4.1	—	—	—	—	—	8	3	3	1	4.2	2	10	3	—	3.9	4	5	2	1	3.6					
6	5	2	—	4.3	2	11	—	—	4.2	6	6	1	—	4.4	6	5	2	—	4.3	3	7	3	—	4.0					
28	34	49	11	3.8	17	38	28	—	3.9	42	37	38	6	3.9	19	49	55	—	3.7	20	50	45	12	3.6					

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Као што из горње таблице види, било је на испиту зрелости приправника у гимназијама:

I београдској	30
II београдској	28
зајечарској	5
крагујевачкој	5
крушевачкој	18
нишкој	15
пожаревачкој	15
шабачкој	13
У свима	129

Дакле, највише је приправника дала I београдска, а затим II београдска гимназија, а најмање су приправника дале гимназије зајечарска и крагујевачка (по 5 приправника).

Међу овим приправницима било је ученица у гимназијама:

I беогр.	—
II беогр.	2
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	1
нишкој	2
пожаревачкој	—
шабачкој	2
Свега	7

На сто ученика пријављених за испит зрелости било је *ученица*

у гимназијама:

I београдској	—
II београдској	7·14
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	5·56
нишкој	13·33
пожаревачкој	—
шабачкој	15·38
у опште	5·43

Као што се види, ученица није било у свима гимназијама; њихов је проценат врло мали.

Највише је било ученица у шабач. гимназији.

Међу ученицима који су се пријавили за испит зрелости било је *понављача*

у гимназијама:

I београдској	1
II београдској	4
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	1
нишкој	—

пожаревачкој	—
шабачкој	—
Свега	6

Процент понављача износио је у гимназијама:

I београдској	3·33
II београдској	14·29
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	5·56
нишкој	—
пожаревачкој	—
шабачкој	—
У опште	4·65

Понављача било је само у гимназијама: I беогр., II београдској и крушевачкој, и то проценат понављача био је највећи у II београдској гимназији, а најмањи у I београдској гимназији.

Од приправника који су се пријавили за испит зрелости, положили су испит *на чисто*

и то у гимназијама:

I београдској	25
II београдској	19
зајечарској	4
крагујевачкој	5
крушевачкој	11
нишкој	10
пожаревачкој	11
шабачкој	13
Свега	98

Од сто приправника положило је испит зрелости *на чисто*

у гимназијама:

I београдској	83·34
II београдској	67·86
зајечарској	80·00
крагујевачкој	100·00
крушевачкој	61·11
нишкој	66·67
пожаревачкој	73·33
шабачкој	100·00
У опште	75·97

У крагујевачкој и шабачкој гимназији сви су приправници на чисто положили испит; затим је највише положило у зајечарској и I београдској; најмањи проценат приправника који су на чисто положили испит износио је у крушевачкој гимназији.

Одбијених на три месеца било је

у гимназијама :

I београдској	4
II београдској	4
зајечарској	1
крагујевачкој	—
крушевачкој	2
нишкој	4
пожаревачкој	1
шабачкој	—
У свима	16

У проценту било је приправника који су одбијени на три месеца

у гимназијама :

I београдској	13:33
II београдској	14:29
зајечарској	20:00
крагујевачкој	—
крушевачкој	11:11
нишкој	26:67
пожаревачкој	6:67
шабачкој	—
У опште	12:40

Процент одбијених на три месеца био је највећи у нишкој, а најмањи у пожаревачкој гимназији.

Одбијених на годину дана било је

у гимназијама :

I београдској	—
II „	2
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	5
нишкој	1
пожаревачкој	3
шабачкој	—
у свима	II

Од сто приправника било је одбијених на годину дана

у гимназијама :

I београдској	—
II „	7:14
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	27:78
нишкој	6:66
пожаревачкој	20:00
шабачкој	—
у опште	8:53

Одбијених на годину дана највише је било у крушевачкој гимназији, а најмање у нишкој.

Број приправника који због болести нису били на испиту и оних који су изгубили право на даље полагање испита износио је

у гимназијама :

I београдској	1
II „	3
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	—
нишкој	—
пожаревачкој	—
шабачкој	—
у свима	4

Процент приправника који нису били на испиту и који су изгубили право био је овакав

у гимназијама :

I београдској	3:33
II београдској	10:71
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	—
нишкој	—
пожаревачкој	—
шабачкој	—
у опште	3:10

У овом прегледу имамо проценат приправника који у опште нису на чисто положили испит зрелости у гимназијама :

I београдској	16:66
II „	32:14
зајечарској	20:00
крагујевачкој	—
крушевачкој	38:89
нишкој	33:33
пожаревачкој	26:67
шабачкој	—
у опште	24:03

Односна размера између процента приправника који су на чисто положили испит зрелости и оних који нису била је

у гимназијама :

I београдској	као	100 : 19
II „	„	100 : 47
зајечарској	„	100 : 25
крагујевачкој	„	100 : 1
крушевачкој	„	100 : 64
нишкој	„	100 : 49
пожаревачкој	„	100 : 36
шабачкој	„	100 : 1
у опште	„	100 : 32

По успеху било је приправника

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	свега
I београдској	6	10	13	—	29
II београдској	2	14	6	5	27
зајечарској	—	3	2	—	5
крагујевачкој	1	2	2	—	5
крушевачкој	2	5	9	2	18
нишкој	2	4	8	1	15
пожаревачкој	4	5	2	4	15
шабачкој	3	7	3	—	13
Свега	20	50	45	12	127

Од сто ученика било је по успеху

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	Свега
I београдској	20:69	34:48	44:83	—:—	100:00
II београдској	7:41	51:85	22:22	18:52	100:00
зајечарској	—:—	60:00	40:00	—:—	100:00
крагујевачкој	20:00	40:00	40:00	—:—	100:00
крушевачкој	11:11	17:78	50:00	11:11	100:00
нишкој	13:33	26:67	53:33	6:67	100:00
пожаревачкој	26:67	33:33	13:33	26:67	100:00
шабачкој	13:08	53:84	23:08	—:—	100:00
У опште	15:74	39:37	35:45	9:44	100:00

Из ових процената види се, да је *одличних* ученика највише било у пожаревачкој гимназији, а најмање у II београдској; у зајечарској гим., одличних није ни било. *Врло добрих* било је највише у зајечарској гимназији, а затим у шабачкој. *Добрих* је било највише у нишкој гимназији. Као што се види, *слабих* није било у свима гимназијама; највише их је било у пожаревачкој гимназији, а најмање у нишкој.

У опште највише је било врло добрих, а најмање слабих ученика.

Односна размера између одличних и врло добрих с једне, а добрих и слабих с друге стране, била је

у гимназијама:

I београдској	као	100 : 81
II београдској	„	100 : 69
зајечарској	„	100 : 67
крагујевачкој	„	100 : 67
крушевачкој	„	100 : 162
нишкој	„	100 : 150

пожаревачкој	„	100 : 67
шабачкој	„	100 : 30
у опште	„	100 : 81

Општи резултат успеха износио је

у гимназијама:

I београдској	3:8
II београдској	3:5
зајечарској	3:6
крагујевачкој	3:8
крушевачкој	3:4
нишкој	3:5
пожаревачкој	3:6
шабачкој	4:0
у опште	3:6

Најбољи је успех постигнут у шабачкој гимназији (4:0), а најслабији у крушевачкој гимназији; у I београдској и крагујевачкој гимназији успех је био подједнак (3:8); у зајечарској и пожаревачкој гимназији општи успех износио је по 3:6, а у II београдској и нишкој по 3:5.

По годинама живота било је у гимназијама приправника од 18 до 23 године.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број приправника који су имали година

У гимназијама	18	19	20	21	22	23	Свега
I београдској	11	3	4	6	6	—	30
II београдској	7	6	5	5	3	2	28
зајечарској	—	2	—	1	1	1	5
крагујевачкој	—	1	2	1	1	—	5
крушевачкој	3	1	3	7	3	1	18
нишкој	4	6	4	1	—	—	15
пожаревачкој	3	5	4	1	1	1	15
шабачкој	2	8	2	1	—	—	30
у свима	30	32	24	23	15	5	129

Процент приправника по годинама живота износио је :

У гимназијама	18	19	20	21	22	23	Свега
I београдској	36·67	10·00	13·33	20·00	20·00	—	100·00
II београдској	25·00	21·43	17·86	17·86	10·71	7·14	100·00
зајечарској	—	40·00	—	20·00	20·00	20·00	100·00
крагујевачкој	—	20·00	40·00	20·00	20·00	—	100·00
крушевачкој	16·67	5·56	16·67	38·89	16·67	5·55	100·00
нишкој	26·67	40·00	26·67	6·66	—	—	100·00
пожаревачкој	20·00	33·33	26·66	6·67	6·67	6·67	100·00
шабачкој	15·38	61·54	15·38	7·70	—	—	100·00
У опште	23·26	24·80	18·60	17·83	11·63	3·88	100·00

Из овог прегледа видимо, да је у I и II београдској гимназији било највише приправника у 18 години; у зајечарској, нишкој, пожаревачкој и шабачкој највише их је било у 19 години; у крагујевачкој у 20. год., а у крушевачкој у 21. години. У опште највећи проценат приправника био је у 19., затим у 18. години; најмањи проценат приправника био је у 23. год.

Просечна година живота једног приправника износила је

у гимназијама :	
I београдској	19·77
II	19·89
зајечарској	20·80
крагујевачкој	20·40
крушевачкој	20·50
нишкој	19·13
пожаревачкој	19·67
шабачкој	29·15
у опште	19·81

Највећа просечна година живота приправника била је у зајечарској гимназији, а најмања у нишкој, јер у истој било је приправника само од 18.—21. год. Разлика између зајечарске и нишке гимназије износи 1·67. У гимназијама: зајечарској, крагујевачкој и крушевачкој просечна година живота износи преко 20., а у осталим гимназијама преко 19.

По месту рођења било је приправника у гимназијама :

	из Србије	из других држава	у опште
I београдској	27	3	30
II београдској	26	2	28
зајечарској	4	1	5
крагујевачкој	5	—	5
крушевачкој	17	1	18
нишкој	14	1	15
пожаревачкој	12	3	15
шабачкој	13	—	13
Свега	118	11	129

Од сто приправника било је рођених

У гимназијама	из Србије	из других држава	у опште
I београдској	90·00	10·00	100·00
II београдској	92·86	7·14	100·00
зајечарској	80·00	20·00	100·00
крагујевачкој	100·00	—	100·00
крушевачкој	94·44	5·56	100·00
нишкој	93·33	6·67	100·00
пожаревачкој	80·00	20·00	100·00
шабачкој	100·00	—	100·00
у опште	91·47	8·53	100·00

Приправника из других држава није било само у крагујевачкој и шабачкој гимназији, у осталим

гимназијама проценат њихов био је врло мали. Највише је приправника из других држава било у зајечарској и пожаревачкој гимназији, и то у обе гимназије било је подједнако странаца.

Односна размера између приправника из Србије и из других држава била је

у гимназијама :

I београдској . . .	као	100 : 11
II „ . . .	„	100 : 8

зајечарској	100 : 25
крагујевачкој	100 : 1
крушевачкој	100 : 6
нишкој	100 : 7
пожаревачкој	100 : 25
шабачкој	100 : 1
у опште	100 : 9

Ако број приправника рођених у Србији разгледамо по окрузима, онда ћемо добити овај преглед:

Број приправника из округа

У гимназијама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајинског	Крушевачког	Моравског	Пиротског	Подрињског	Полунавског	Пожаревачког	Рудничког	Тимочког	Топличког	Ужичког	Црноречког	Београда	Нипа	Света
I београдској	2	1	—	—	1	2	1	1	4	1	1	—	—	—	—	13	—	27
II београдској	3	—	3	—	1	1	1	1	2	—	2	—	—	—	—	12	—	26
зајечарској	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	—	—	4
крагујевачкој	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5
крушевачкој	—	2	2	2	3	4	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1	—	17
нишкој	—	—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	3	1	—	—	2	—	14
пожаревачкој	—	—	—	—	—	2	—	—	1	9	2	—	—	—	—	—	—	12
шабачкој	—	—	—	—	—	2	—	10	—	—	—	1	—	—	—	—	—	13
У свима	5	4	9	2	6	13	2	12	8	11	7	5	1	—	3	28	2	118

У проценту је било приправника из округа

У гимназијама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајинског	Крушевачког	Моравског	Пиротског	Подрињског	Полунавског	Пожаревачког	Рудничког	Тимочког	Топличког	Ужичког	Црноречког	Београда	Нипа	Света
I београдској	7.41	3.70	—	—	3.70	7.41	3.70	3.70	14.82	3.70	3.70	—	—	—	—	48.16	—	100.00
II београдској	11.54	—	11.54	—	3.85	3.85	3.85	3.85	7.68	—	7.68	—	—	—	—	46.16	—	100.00
зајечарској	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25.00	—	—	75.00	—	—	100.00
крагујевачкој	—	20.00	60.00	—	—	—	—	—	—	—	20.00	—	—	—	—	—	—	100.00
крушевачкој	—	11.77	11.77	11.77	17.14	23.53	—	—	5.88	5.88	5.88	—	—	—	—	5.88	—	100.00
нишкој	—	—	7.14	—	7.14	14.29	—	—	—	—	14.29	21.42	7.14	—	—	14.29	14.29	100.00
пожаревачкој	—	—	—	—	—	16.67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100.00
шабачкој	—	—	—	—	—	15.39	—	76.92	8.33	75.00	—	—	—	—	—	—	—	100.00
У свима	4.24	3.39	7.63	1.69	5.08	11.02	1.69	10.17	6.78	9.32	5.94	4.24	0.85	—	2.54	23.73	1.69	100.00

Из ових процената види се, да је у I и II београдској гимназији највише било приправника рођених у Београду. Разлика између процента у I београдској и II београдској гимназији износи 2.00.

У зајечарској гим. било је три четвртине из црноречког округа и једна четвртина из тимочког округа; из осталих округа није било у тој гимназији.

Уопште највише је дао приправника Београд, затим моравски округ, а најмање је дао топлички

округ. Ужички округ није дао ни једног приправника.

Из овога још излази и то, да је у овим гимназијама, сем крушевачке и нишке, било највише приправника из округа, где је школа.

Приправника рођених ван Краљевине Србије, било је из Црне Горе, Македоније и Аустрије.

Кад приправнике рођене у Србији поделимо на грађане и сељане, онда видимо да је било

У гимназијама	грађана	сељана
I београдској	24	3
II београдској	20	6
зајечарској	2	2
крагујевачкој	2	3
крушевачкој	12	5
нишкој	11	3
пожаревачкој	9	3
шабачкој	12	1
у свима	92	26

У проценту било је у гимназијама :

У проценту	грађана	сељана
у I београдској гимн.	88-89	11-11
у II београдској гимн.	76-92	23-08
у зајечарској гимн.	50-00	50-00
у крагујевачкој гимн.	40-00	60-00
у крушевачкој гимн.	70-59	29-41
у нишкој гимн.	78-57	21-43
у пожаревачкој	75-00	25-00
у шабачкој	92-31	7-69
У опште	77-97	22-03

У свима гимназијама било је више грађана него сељана, сем зајечарске и крагујевачке гимназије. У првој било је подједнако грађана и сељана, а у другој било је више сељана за 20-00 него грађана.

Односна размера између процента приправника грађана и сељана била је

у гимназијама :

I београдској . . .	као	100 ; 12
II " . . .	"	100 : 30
зајечарској . . .	"	100 : 100
крагујевачкој . . .	"	100 : 150
крушевачкој . . .	"	100 : 42
нишкој . . .	"	100 : 29
пожаревачкој . . .	"	100 : 33
шабачкој . . .	"	100 : 8
у опште . . .	"	100 : 28

Приправника из других држава било је

У гимназијама	грађана	сељана
I београдској	—	3
II београдској	2	—
зајечарској	—	1
крагујевачкој	—	—
крушевачкој	—	1
нишкој	—	1
пожаревачкој	1	2
шабачкој	—	—
Свега	3	8

Процент приправника рођених у опште био је овакав :

У гимназијама	грађана	сељана
I београдској	—	100-00
II београдској	100-00	—
зајечарској	—	100-00
крагујевачкој	—	—
крушевачкој	—	100-00
нишкој	—	100-00
пожаревачкој	33-33	66-67
шабачкој	—	—
У опште	27-27	72-73

Од приправника рођених ван Краљевине Србије било је у опште више сељана него грађана.

У опште било је

У гимназијама	грађана	сељана
I београдској	24	6
II београдској	22	6
зајечарској	2	3
крагујевачкој	2	3
крушевачкој	12	6
нишкој	11	4
пожаревачкој	10	5
шабачкој	12	1
у свима	95	34

Од сто приправника било је :

Процент приправника од родитеља износио је :

У гимназијама	Процент приправника од родитеља								
	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	Свега
I београдској	3·33	26·67	—	36·67	13·33	16·67	3·33	—	100·00
II београдској	—	53·57	3·57	3·57	17·86	17·86	—	3·57	100·00
зајечарској	20·00	—	—	40·00	—	20·00	—	20·00	100·00
крагујевачкој	20·00	—	20·00	20·00	20·00	20·00	—	—	100·00
крушевачкој	5·56	16·66	11·11	33·33	5·56	16·66	5·56	5·56	100·00
нишкој	—	26·67	6·67	33·33	6·67	13·33	—	13·33	100·00
пожаревачкој	6·67	6·67	—	53·33	20·00	13·33	—	—	100·00
шабачкој	—	—	—	53·85	23·08	15·38	—	7·69	100·00
у опште	3·88	24·03	3·88	31·78	13·95	16·28	1·55	4·65	100·00

Свештеничких синова било је највише у зајечарској и крагујевачкој гимназији, и то у обе гимназије проценат је био подједнак и износио је 20·00. Чиновничких је синова највише било у II београдској гимназији (53·57.), а наставничких у крагујевачкој. Трговачких синова било је највише у шабачкој и пожаревачкој гимназији. Разлика између процента трговачких синова у шабачкој и пожаревачкој гимназији износи 0·52.

Занатлијских синова било је највише у шабачкој гимназији, а земљорадничких у зајечарској и крагујевачкој гимназији. Служитељских синова било је само у I београдској гимн. и крушевачкој. Њихов је проценат врло мали.

Сви сталежи нису били заступљени у свима гимназијама. Само трговачки и земљораднички сталежи били су заступљени у свима гимназијама.

Écoles réales

Број ученика рођених на страни у Nombre d'élèves nés à l'étranger			Рођених у Србији no — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни no — Nés à l'étranger dans les			Уопште рођених no — Nés en général dans les			Број ученика рођених од родитеља : Nombre d'élèves dont les parents ont été								
Аустрији — Autriche Hongrie	Херцеговини — Herzégovine	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Employés	Наставника — Professeurs	Трговаца — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слугу — Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свега — Total
2	—	2	9	1	10	2	—	2	11	1	12	1	2	1	3	2	—	1	2	12
1	1	2	13	2	15	1	1	2	14	3	17	1	2	1	4	3	3	1	2	17
3	1	4	22	3	25	3	1	4	25	4	29	2	4	2	7	5	3	2	4	29

Школе — Écoles	Број ученика по оценама — Nombre															
	Српског — Serbe										Из језика — Француског —					
	На испиту —															
	Писменом — écrit					Усменом — Oral					Писменом — écrit					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	1	3	5	3	3·2	1	3	6	1	3·4	3·3	—	5	2	1	3·5
Ужичка реалка—Ecole réale d' Ouïtzé	1	6	10	—	3·5	—	9	6	1	3·5	3·5	—	1	3	4	2·6
Обе реалке — Les deux écoles réales	2	9	15	3	3·3	1	12	12	2	3·4	3·4	—	6	5	5	3·1

Реалке — Écoles réales	Број ученика по оценама —															
	Математике — Mathématique										Физике и Хемије Physique et chimie					
	На испиту —															
	Писменом — écrit					Усменом — Oral					Усменом — Oral					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très Bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	4	2	5	1	3·8	3	1	6	1	3·5	3·7	1	3	6	1	3·4
Ужичка реалка—Ecole réale d' Ouïtzé	1	1	7	8	2·7	1	10	5	—	3·8	3·2	1	4	10	1	3·3
Обе реалке — Les deux écoles réales	5	3	12	9	3·1	4	11	11	1	3·7	3·4	2	7	16	2	3·3

На испиту зрелости било је приправника

у реалкама :

у београдској реалци . . . 12
„ ужичкој „ . . . 17

у обе реалке . . . 9

У ужичкој реалци пријавило се за испит више приправника него у београдској. Односна разлика између приправника у београдској и у ужичкој реалци била је као 100 : 142.

Међу приправницима било је *понављача*

у реалкама :

београдској —
ужичкој 1

Свега . . . 1

У проценту било је *понављача*

у реалкама :

београдској —
ужичкој 5·88

У опште . . . 3·45

Понављача било је само у ужичкој реалци ; проценат је њихов врло мали и износи 5·88.

Међу приправницима који су се пријавили за испит зрелости није било ученица.

Број приправника који су *на чисто* положили испит зрелости износио је

у реалкама :

београдској 8
ужичкој 11

Свега . . . 19

Од сто приправника положило је испит *на чисто* :

у реалкама :

београдској 66·66
ужичкој 64·70

У опште . . . 65·52

d' élèves par les notes obtenues																
Des langues																
Française								Немачког — Allemande								
A l' examen																
Усменом — Oral					Општа оцена Note général	Писменом — écrit					Усменом — Oral					Општа оцена Note générale
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne		Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	
1	2	4	—	3·6	3·5	1	1	1	1	3·5	1	—	3	—	3·5	3·5
1	—	6	1	3·1	2·9	—	2	3	4	2·9	1	4	2	1	3·6	3·2
2	2	10	1	3·3	3·2	1	3	4	5	3·0	2	4	5	1	3·6	3·3

Nombre d' élèves par les notes obtenues de															Општи извод Résumé général									
Геометрије — Géometrie					Историје и географије Histoire et géographie					Природне историје Histoire naturelle							Цртања — Dessin							
A l' examen																								
Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					Усменом — Oral					Писменом — Par écrit					Број ученика Nombre d' élèves				
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne					
6	2	3	1	4·1	—	7	4	—	3·6	1	—	10	—	3·2	3	5	4	—	3·9	1	4	6	1	3·4
5	4	8	—	3·8	6	2	5	4	3·6	1	5	10	1	3·4	—	12	5	—	3·7	1	7	8	1	3·5
11	6	11	1	3·9	6	9	9	4	3·6	2	5	20	1	3·3	3	17	9	—	3·8	2	11	14	2	3·4

У београдској реалци положило је испит на чисто више него у ужичкој за 1·96.

Одбијених на годину дана било је

у реалкама :

београдској 2
ужичкој 3

У обе реалке 5

Процент приправника одбијених на годину дана износио је

у реалкама :

београдској реалци 16·67
ужичкој реалци 17·65

у опште 17·24

Процент приправника који су одбијени на годину дана био је већи у ужичкој реалци за 0·98.

Одбијених на три месеца било је

у реалкама :

београдској 3
ужичкој 2

свега 5

У проценту било је одбијених на три месеца

у реалкама :

београдској 16·67
ужичкој 17·65

у опште 17·24

Као што се види проценат приправника одбијених на три месеца једнак је са процентом одбијених на годину дана у обе реалке.

Процент приправника који у опште нису на чисто положили испит био је овакав

у реалкама :

београдској 33·34
ужичкој 35·30

у опште 34·48

Односна размера између приправника који су положили испит зрелости на чисто и оних који нису, била је

у реалкама :
 београдској као 100 : 50
 ужичкој „ 100 : 54
у опште као 100 : 53

По успеху било је приправника

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
београдској	1	4	6	1
ужичкој	1	7	8	1
у опште	2	11	14	2

Процент приправника био је

У реалкама	Одличних	врло добрих	добрих	слабих
београдској	8·33	33·34	50·00	8·33
ужичкој	5·88	41·18	47·06	5·88
у опште	6·89	37·94	48·28	6·89

Ови нам проценти показују, да је у београдској реалци било половина ученика са успехом добрим; одличних и слабих било је подједнако по 8·33. И у ужичкој реалци било је подједнако одличних и слабих ученика.

Односна размера између београдске и ужичке реалке била је код приправника

одличних као 100 : 71
 врло добрих „ 100 : 12
 добрих „ 100 : 94
 слабих „ 100 : 71

Средња оцена успеха износила је

у реалкама :
 београдској 3·4
 ужичкој 3·5
у опште 3·4

Према овоме успех је бољи у ужичкој реалци за 0·1.

По годинама живота било је приправника

од година

У реалкама	18	19	20	21	22	23	Свега
београдској	—	3	4	2	1	2	12
ужичкој	5	4	4	3	1	—	17
у обе реалке	5	7	8	5	2	2	29

Процент

У реалкама	18	19	20	21	22	23	У опште
београдској	—	25·00	33·33	16·67	8·33	16·67	100·00
ужичкој	29·41	23·53	23·53	17·65	5·88	—	100·00
у опште	17·24	24·14	27·60	17·24	6·89	6·89	100·00

Из ових процената видимо да је у београдској реалци било приправника од 19—23 год., а у ужичкој од 18—22. У београдској реалци највише је било приправника у 20. години, а најмање у 22. години. У ужичкој највећи проценат приправника износио је у 18. години; у 19 и 20 проценат је био подједнак, а најмањи је био у 22. години. У опште највише је било приправника у 20. год., затим у 19. год.

Просечна година живота једног приправника износила је

у реалкама :
 београдској 20·58
 ужичкој 19·47
у опште 19·93

Разлика између просечне године живота београдске и ужичке реалке износи 1·11.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

По месту рођења било је приправника из

у реалци	Србије	других држава	свега
београдској	10	2	12
ужичкој	15	2	17
У обе реалке	25	4	29

Од сто приправника било је из

у реалкама	Србије	других држава	У опште
београдској	83·33	16·67	86·21
ужичкој	88·24	11·76	13·79
У обе реалке	100·00	100·00	100·00

Приправника из других држава било је више у београдској реалци.

Односна размера између приправника из Србије и из других држава била је у реалкама:

београдској . . . као 100 : 20
 ужичкој " 100 : 13
У опште као 100 : 16

Ако ученике рођене у Србији разгледамо по окрузима, онда налазимо да је било из

о к р у г а :

У реалкама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајинског	Крушевачког	Моравског	Пиротског	Подринског	Подунавског	Пољаревацког	Руничког	Тимочког	Топличког	Ужичког	Црногорског	Београда	Ниша	Свега
београдској	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	—	10
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	13	—	1	—	15
У обе реалке	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	13	—	9	—	25

Процент приправника рођених у округу

У реалкама	Ваљевском	Врањском	Крагујевачком	Крајинском	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подринском	Подунавском	Пољаревацком	Руничком	Тимочком	Топличком	Ужичком	Црногорском	Београду	Нишу	У опште
београдској	—	—	—	—	—	10·00	—	10·00	—	—	—	—	—	—	—	80·00	—	100·00
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6·67	—	—	—	86·66	—	6·67	—	100·00
Свега	—	—	—	—	—	4·00	—	4·00	—	4·00	—	—	—	52·00	—	36·00	—	100·00

Из ових процената видимо, да је у београдској реалци било четири петине из града Београда, а из моравског и подринског округа једна петина; из осталих округа није било ученика. У ужичкој реалци највећи проценат био је из ужичког округа (86·66), а остали били су из пољаревацког округа и града Београда. У опште највише је приправника дао ужички округ, а затим Београд. Окрузи: моравски, подрински и пољаревачки дали су подједнак проценат приправника. У обе реалке било је највише приправника из оног места где се школа налази.

Број приправника рођених у Србији износио је по

У реалкама	градовима	селима
београдској	9	1
ужичкој	13	2
Свега	22	3

Од сто приправника рођених у Србији било је по

у реалкама	градовима	селима
београдској	90:00	10:00
ужичкој	86:67	13:33
У опште	88:00	12:00

У обе реалке било је много више грађана него сељана. Сељана је било више у ужичкој реалци, а грађана више у београдској реалци.

Односна размера између грађана и сељана у Србији била је у реалкама:

београдској	као	100 : 11
ужичкој	,,	100 : 15
У опште	,,	100 : 14

Приправника из других држава било је рођених

у реалкама	градовима	селима
београдској	2	—
ужичкој	1	1
У опште	3	1

Процент приправника из других држава износио је рођених по

у реалкама	градовима	селима
београдској	100:00	—
ужичкој	50:00	50:00
У опште	75:00	25:00

У београдској реалци сви су приправници са стране рођени по градовима, а у ужичкој реалци половина је из градова а половина са села. У опште од приправника из других држава било је три пута више грађана него сељана.

У опште било је

у реалкама	грађана	сељана
београдској	11	1
ужичкој	14	3
свега	25	4

Од сто приправника било је

у реалкама	грађана	сељана
београдској	91:67	8:33
ужичкој	82:35	17:65
У опште	86:21	13:79

У обе реалке било је много више грађана него сељана.

Односна размера између грађана и сељана била је у реалкама ;

београдској	као	100 : 9
ужичкој	,,	100 : 21
У опште	,,	100 : 16.

Колико је било приправника у реалкама по занимању својих родитеља, то ћемо изнети у овому прегледу

у реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања
београдској	1	2	1	3	2	—	1	2
ужичкој	1	2	1	4	3	3	1	2
У обе реалке	2	4	2	7	5	3	2	4

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Процент приправника износио је :

У реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог зани-мања
београдској	8:33	16:67	8:33	25:00	16:67	—	8:33	16:67
ужичкој	5:88	11:77	5:88	23:52	17:65	17:65	5:88	11:77
У опште	6:90	13:79	6:90	24:14	17:24	10:34	6:90	13:79

Из ових процената видимо, да су у обе реалке сви сталези заступљени, сем земљорадничког у београдској реалци. У обе реалке највише је било трговачких синова, затим у београдској реалци било је чиновничких и занатлијских синова, а у ужичкој занатлијских и земљорадничких. Најмање је било у обе реалке приправника од родитеља свештеника, наставника и слугу.

III Општи извод.

На испиту зрелости било је приправника

у гимназијама	129
у реалкама	29
свега	158

Међу приправницима било је ученица :

у гимназијама	7
у реалкама	—
свега	7

Од сто ученика било је ученица :

у гимназијама	5:43
у реалкама	—
у опште	4:43

Ученица је било само у гимназијама, и њихов је проценат врло мали; у реалкама није никако ни било.

Понављача било је :

у гимназијама	6
у реалкама	1
свега	7

У проценту било је понављача :

у гимназијама	4:65
у реалкама	3:45
у опште	4:43

Као што се види, понављача је било у гимназијама више за 1:00 него у реалкама.

Од приправника било је који су на чисто положили испит зрелости, и то :

у гимназијама	98
у реалкама	19
свега	117

У проценту је било који су на чисто положили испит :

у гимназијама	75:97
у реалкама	65:52
у опште	74:05

У гимназијама положило је испит на чисто више од 10%.

Односна размера између процента приправника који су положили испит на чисто у гимназијама и реалкама била је као 100 : 86.

Одбијених на три месеца било је :

у гимназијама	16
у реалкама	5
свега	21

У проценту је било приправника одбијених на три месеца :

у гимназијама	12:40
у реалкама	17:24
у опште	13:29

Одбијених на три месеца било је више у реалкама него у гимназијама. Разлика између процента одбијених у гимназијама и реалкама износи 4:84.

Приправника одбијених на годину дана било је :

у гимназијама	11
у реалкама	5
свега	16

Од сто ученика који су се пријавили за испит било је *одбијених на годину дана*:

у гимназијама 8:53
у реалкама 17:24
у опште 10:13

Процент приправника одбијених на годину дана два пута је већи у гимназијама него у реалкама.

Односна размера између приправника одбијених на три месеца и на годину дана била је:

у гимназијама . . . као 100 : 69
у реалкама " 100 : 100
у опште " 100 : 76

Осем приправника одбијених на три месеца и на годину дана, било је који нису били на испиту због болести и који су изгубили право на даље полагање испита:

у гимназијама 4
у реалкама —
свега 4

Процент приправника који нису били на испиту и који су изгубили право износио је:

у гимназијама 3:10
у реалкама —
у опште 2:53

Односна размера између приправника који су на чисто положили испит и који нису била је:

у гимназијама . . . као 100 : 32
у реалкама " 100 : 53
у опште " 100 : 35

По успењу било је приправника:

школе	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
у гимназијама	20	50	45	12
у реалкама	2	11	14	2
Свега	22	61	59	14

Од сто приправника било је:

школе	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
у гимназијама	15:74	39:37	35:45	9:44
у реалкама	6:89	37:94	48:28	6:89
у опште	14:10	39:10	37:82	8:98

Одличних, врло добрих и слабих било је више у гимн. него у реалкама.

У гимназијама било је највише врло добрих ученика, а у реалкама добрих.

Односна размера између приправника у гимн. и реалкама била је код ученика

одличних . . . као 100 : 43
врло добрих . . . " 100 : 97
добрих " 100 : 136
слабих " 100 : 73

Општа оцена успеха износила је:

у гимназијама 3:6
у реалкама 3:4

Према овоме успех је био бољи у гимназијама за 0.2.

По годинама живота било је приправника који су имали

школе	18	19	20	21	22	23
у гимназијама	30	32	24	23	15	5
у реалкама	5	7	8	5	2	2

Од сто приправника било је:

школе	18	19	20	21	22	23
у гимназијама	23:26	24:80	18:60	17:83	11:63	3:88
у реалкама	17:24	24:14	27:60	17:24	6:80	6:89

У гимназијама било је највише приправника у 19., а затим у 18. год.; најмање је било у 23. год. У реалкама највише је било у 20. години, а најмање у 22. и 23. год.

Просечна година живота једног ученика износила је:

у гимназијама 19:81
у реалкама 19:93

По месту рођења било је приправника

Школе	Србије	Других држава
у гимназијама	118	11
у реалкама	25	4
Свега	143	15

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Од сто приправника било је:

Школе	из Србије	из др. држава
у гимназијама	91·47	8·53
у реалкама	86·21	13·79
У опште	90·51	9·49

У гимназијама и у реалкама било је више рођених у Краљевини Србији него у другим државама.

Односна размера између приправника из Србије и са стране била је:

у гимназијама	као	100 : 9
у реалкама	као	100 : 16
у опште	као	100 : 10

Ако број приправника рођених у Србији разгледамо по окрузима, онда ћемо наћи, да је истих било

ИЗ ОКРУГА

Школе	ваљевског	врањског	крагујевачког	крајишког	крушевачког	моравског	широтског	подринског	подунавског	пожаревачког	рудањског	тимочког	топличког	ужичког	приречког	Београда	Ниша	Свега
у гимназијама	5	4	9	2	6	13	2	12	8	11	7	5	1	—	3	23	2	118
у реалкама	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	13	—	9	—	25
свега	5	4	9	2	6	14	2	13	8	12	7	5	1	13	3	37	2	143

У ПРОЦЕНТУ

Школе	ваљевског	врањског	крагујевачког	крајишког	крушевачког	моравског	широтског	подринског	подунавског	пожаревачког	рудањског	тимочког	топличког	ужичког	приречком	Београда	Ниша	Свега
у гимназијама	4·29	3·39	7·63	1·69	5·08	11·02	1·69	10·17	6·78	9·32	5·94	4·24	0·85	—	2·54	23·73	1·69	100·00
у реалкама	—	—	—	—	—	4·00	—	4·00	—	4·00	—	—	—	52·00	—	36·00	—	100·00
у опште	3·50	2·80	6·29	1·40	4·20	9·79	1·40	9·09	5·59	8·39	4·90	3·50	0·70	9·09	2·09	25·87	1·40	100·00

Из ових процената видимо, да је у гимназијама било највише приправника из Београда, а у реалкама из ужичког округа.

У опште највише је дао приправника Београд (25·87%), затим моравски округ, а најмање је дао топлички округ (0·70%).

Кад приправнике из Србије поделимо на грађане и сељане, ми налазимо да је било

Школе	грађана	сељана
у гимназијама	92	26
у реалкама	22	3
свега	114	29

У проценту било је приправника из Србије:

Школе	грађана	сељана
у гимназијама	77·97	22·03
у реалкама	88·00	12·00
у опште	79·72	20·28

У реалкама било је више грађана него у гимназијама, а у гимназијама више сељана.

Односна размера између процента грађана и сељана била је:

у гимназијама	као	100 : 28
у реалкама	„	100 : 14
у опште	као	100 : 25

Од приправника из других држава било је рођених по

Школе	градовима	
	градовима	селима
у гимназијама	3	8
у реалкама	3	1
Свега	6	9

Од сто приправника из других држава било је рођених по

Школе	градовима	
	градовима	селима
у гимназијама	27·27	72·73
у реалкама	75·00	25·00
у опште	40·00	60·00

У реалкама било је више грађана; а у гимназијама сељана.

Разлика између грађана у реалкама и сељана у гимназијама износи 2·27.

У опште и у гимназијама и у реалкама било је

Школе	грађана	
	грађана	сељана
у гимназијама	95	34
у реалкама	25	4
свега	120	38

Од сто приправника било је у опште

Школе	грађана	
	грађана	сељана
у гимназијама	73·64	26·36
у реалкама	82·21	13·79
У опште	75·95	24·05

У гимназијама и у реалкама било је више грађана него сељана.

Односна размера између приправника грађана и сељана била је

у гимназијама као 100 : 36

у реалкама „ 100 : 16

у опште „ 100 : 32

Број приправника по занимању њихових родитеља износимо у овом прегледу.

Од родитеља

Школе	Друге занимања								
	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Друго занимања	Свега
гимназије	5	31	5	41	18	21	2	6	129
реалке	2	4	2	7	5	3	2	4	29
свега	7	35	7	48	23	24	4	10	158

Процент

Школе	Процент								
	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Друго занимања	Свега
Гимназије	3·88	24·03	3·98	31·78	13·95	16·28	1·55	4·65	100·00
Реалке	6·90	13·79	6·90	24·14	17·24	10·34	6·90	13·79	100·00
у опште	4·43	22·15	4·43	30·38	14·56	15·19	2·53	6·33	100·00

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из овога видимо, да је и у гимназијама и у реалкама најбоље био заступљен трговачки стадеж. У гим. било је највише трговачких синова, а у реалкама занатлијских.

У реалкама било је најмање синова свештеничких наставничких и служитељских, и то од сва три стадежа проценат је био подједнак; а у гимназијама било је најмање служитељских синова.

НАУКА И НАСТАВА

РАЗВИТАК СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ У ОВОМ ВЕКУ ПОГЛАВИТО КАО УЧБЕНИКА ЗА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ЛИТЕРАРНИ ПРЕГЛЕД

ПО

Пипину-Спасовичу, Ст. Новановићу, Јов. Бошковићу,
И. Срезневском, П. Нулаковском и др.

НАПИСАО

Дим. Ј. МИЛОЈЕВИЋ

(НАСТАВАК)

Уметнуто предложенѣ. За овим долази подела синтаксе на три главна дела: I *Слаганѣ рѣчи*; II *Употребљаванѣ падежа* и III *Сређиванѣ предложеня*. Глава прва износи сада слагање реченичних делова, кад су разне врсте говора. Глава друга износи „*управљање речи*“ или употребу падежа, које дели на *праве* и *косе* а назива: *Именителный, родителный, дателный* и т. д. најпре без *предлога*, а затим са *предлозима*. Глава трећа говори: о *составляю періода* и о *знацима „прешиняя“*. Ови су му знаци: 1. *запета (,)*, 2. *точка и запета (:)*, 3. *двѣ точке (:)*, 4. *точка (.)*, 5. *знак џитаня (?)*, 6. *знак удивљиваня (!)*, 7. *знак мислослѣбљивий (—)*, 8. *знак пресецања (...)*, 9. *знак затварања (())* и 10. *знак привођеня („“)*. За тим следују правила где се који „знак прешиняя“ пише.

Да и у појединим чланцима има пуно погрешака и смешних дефиниција не би требало ни помињати. Тако нпр. § 10. гласи: „*Слаганѣ зове се употребљаванѣ приличны' свойству языка завршиваня у рѣчима, ков се у предложеню находе*“, (стр. 21.). На стр. 29. § 15. гласи: „*Управљанѣ рѣчи есте то, кадѣ нека рѣчь требае да друге рѣчи, ков се после нѣ межу, дођу у овај или онај падеж*“. На страни 30. § 18.: „*Коси падежи дошуняваюћи рѣчий зависе одѣ други рѣчий, кодѣ кои они стое, као одѣ самоставны рѣчий, глагола, нарѣчія итд. коя управяю са косымъ падежима*“. На стр. 32. § 22.: Родителный показиваня свойства и знакова

предмета употребљива се при самоставнымъ рѣчима и помоћномъ глаголу *быти.....*“ На стр. 39. одељ. III: „*Са дателнымъ падежомъ управляю такође и нарѣчія свойства коя су произведена одѣ приложны рѣчий, ков требаю тай падеж*“.

Сем *предлога*, по овој синтакси *прилози* — „нарѣчія“ управљају падежима. Тако на стр. 46. одељ. VIII гласи: „*Са родител. падежомъ управляю и ова нарѣчія*: 1.) која показую *мѣсто*: *Близу (!) цркве. Више куће. Изванъ села. Дужѣ мора. Поредѣ рѣке* и т. д. 2.) која показую *врѣме*: *Послѣ смрти. Прив зоре... Накомъ себе*. 3.) *Нарѣчія осимъ и разма, збогъ, ради, чрезѣ* и т. д. Да ово нису „нарѣчія“ него такође *предлози* сваком је данас познато.

У *глави трећој* на стр. 60. § 34. вели: „*Періодѣ се зове предложенѣ, ков е, као што треба подиунѣно и распространѣно са приличнымъ рѣчима и израженьима*“. — На стр. 65. алин. 2.: „*У раскидливой бесѣди међу предложеньима, коя су по смыслу съединѣна, а особито кадѣ се у њима не налази причанѣ, него разсуждаванѣ или описиванѣ,....* (пише се точка и запета). — На истој стр. пример: „*Навданпуѣ се изненада наоблачи, почне грмѣти, падати киша; и ми моралисмо се разићи и тако даље*“.

Год. 1861. ова је синтакса добила друго издање, које се од првога разликује у толико, што у почетку има мали предговор, у коме се правдају погрешке првога издања тиме, што је писана и штампана на брзу руку ради хитне школске потребе, а ово друго издање је мало поправљено и допуњено „*збогъ тога, што се времена ни праве волѣ нѣ имало, да се око нѣзиногъ пошрављаня и дотѣриваня ради*...“ При свем том термини су местимце посрбљени и језик је у опште нешто бољи. Треће издање од 1867. год. напредније је у нечему од оба ранија издања, не толико системом и распоредом наставнога градива, колико *језиком* и *новим правописом*. Већина назива и термина узета је по Даничићу, а целокупан је језик много бољи

(*Јужни дијалекат*) само што није свуда изведен доследно. Сам назив књиге измењен је и гласи: „Немијењајуће се ријечи и Синтакса српског језика. У Биограду 1865.“ — Врсте речи зову се сада: 1) *именице*, 2) *придјиви*, 3) *бројеви*, 4) *замјенице*, 5) *глаголи*, 6) *нарјечице*, 7) *предлози*, 8) *свезе* и 9) *подвици*. Падежи зову се сада: *први пад.*, *други пад.* и т. д. Ну, ипак није све замењено како треба. Остало је и даље *предложене* (место реченица), *подлог*, *прилог*, „*значи претињања*“, „*мислосудијељење*“ и у опште цео распоред и начин излагања.

Ваља имати на уму да сви термини и технички изрази и у овој књизи — као год и у свима граматикама старе школе — беху само слено преведени латински граматички термини, који су међу срп. књижевнике ушли преко руских граматика. Тако: „*Предложенѣ*“, је латинско *propositio*, мѣстоименіе — *pronomen*, междометіе — *interiectio*, именителный пад. — *nominativus*, *прави* падежи — *casus recti*, *коси* падежи — *casus obliqui* итд.

Последњим својим издањем ова се синтакса знатно удала језиком и правописом од ранијих грамат. уџбеника и заједно са Вујићевом „Етимологијом“ послужила је као мост за предазак новоме научном стању, јер су одмењене уџбеницима, који су израђени по новоме систему и новом стању науке о језику, као што ћемо даље видети.

Ма да су познате забране и ограничења у језику и правопису још 1868. год. сасвим пали, и књижевним радницима остављена потпуна слобода кретања и у језику и правопису, ипак су се предавања српскога језика у средњим школама вршила по граматичи Влад. Вујића све до 1874. године поглавито с тога, што дотични наставници средњих школа махом беху присталице старог правца па им је тешко било растати се са старим начином предавања, који им беше и у крв ушао, а при том и сами не беху вични повим начинима и новом стању науке о језику, коју им је гаљало тек сада под старост изучавати. С друге стране Даничићеви „Облици“ доиста изгледаху у први мах врло неударени за предавање у нижим гимназијама, како због свога систематскога реда излагања наставног градива, тако и због свога доста тешког, научнога стила. Отуда су по неки наставници, који беху раскрстили са старом школом и приволели се новом правцу, радије граматичка правила диктовали својим ученицима и вршили предавање по тим „диктатима“. Али кад наставничка места заузеле млађе снаге махом ученици Ђ. Даничића, Јов. Бошковића и Ст. Новаковића, онда Даничићеви „Облици“ уђоше са свим у ред уџбеника сред. школа.

Ми смо напред, говорећи хронолошким редом о научним радовима Ђ. Даничића на пољу *чисте лингвистике*, видели главну садржину ових „Облика“. који су у познијим издањима местимице мењани према новијем искуству пишчеву. С тога ће овде бити потребно, да мало изближе промотримо *седмо издање*, којим је ова књига ступила у државну својину за школску потребу и тако ушла најзад у ред уџбеника за српски језик у средњим школама. Ово је потребно у толико више, што су Даничићеви „Облици“ служили познијим писцима као неискрпни извор за писање школских књига, и што то беше *први уџбеник са новим системом*.

Књига се почиње важним *приступом*, у коме је протумачено, шта је код сваке *променљиве речи основа*, шта *наставак* а шта *облик* и каквих има облика код *имена* и *глагола* а с погледом на *број* и *род* онога што значи променљива реч.

За овим се одмах прелази на мењање *именица*, које према роду њихову дели на три велике *групе*, али те групе не назива ни *врстама* ни *променама* нити ма каквим другим именовом.

Прву групу чине: *Именице мушкога рода*, које дели опет на двоје:

I. које сада за I пад. једн. немају наставака: *град*, *прах*.

II. које и сада имају за I пад. наставак: а) једне *о*: *Мирко*, *гатало* б) друге *е*: *Милоје*, *Јоле*.

Другу групу чине: *Именице сред. рода*, које опет дели на двоје:

I. које у I пад. имају наставак и то а) једне *о* нпр. *село* б) друге *е* нпр. *поље*.

II. које немају у том падежу наставака нпр. *име*, *теле*, *небо*.

У *трећу групу* стављене су: *Именице женскога рода*, којих има:

I. које за први пад. једн. имају наставак *а* нпр. *јесна*.

II. које сада немају наставак за тај падеж., нпр: *кост*.

Као што се из овога види он дели све *именице* према наставку првог пад. једн. на *6. врста* у данашњем смислу.

После свакога обрасца, стављеног ради мењања, у *напоменама* под 1, 2, 3, 4 и т. д., растумачени су поједини изузеци од главног правила при мењању и *неправилности*, што је све поткрепљено у примедбама („*нотама*“) испод главног текста *примерима* из народних умотворина и најбољих писаца тадашњег и ранијег доба.

После *именица* долазе одмах на ред *заменице*, које дели на двоје:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

I. на заменице без рода: ја, ти, себе.

II заменице с родом: сам, мој, наши, он, који и т. д. II овде заменицама слеђују лепо изведене напомене, којима су протумачени ређи облици у заменица.

Придеве неодређене према њихову роду придаје при међању именицама *мушкога, средњег* или *женског* рода и казује одмах којим падежима одступају од именичке промене. Ради међања стављена су два обрасца за разликовање разнога свршетка у првом падежу: *жут, жуга, жуто* и *врућ, врућа, вруће*. Те исте придеве меша и у *одређеном* виду.

Прелазећи на *поређење придева*, лепо је изведено како оно постаје тројаким наставцима: *ј, ш,* и *иј*, а за тим су у напоменама поређани придеви који имају неправилно поређење, такође осветљено примерима из умотворина и старијих писаца.

Бројеви у погледу на међање свестрано су испитани и њихови облици — у колико их имају — поткрепљени су лепим примерима.

Глаголи су потанко испитани на научној основи.

Прво је историјским путем — колико је било потребно — исказано образовање свих простих глаголских облика, и то овим редом: 1. *Начин неодређени, садашње време, пређашње прво време, пређашње време друго, глаголски прилог садашњег времена, глаголски прилог пређашњег времена, први глаголски придев, други глаголски придев и заповедни начин*. Свуда је јасно казано од које је основе облик изведен, каквим наставком и какве су гласовне промене извршене док се дошло до *данашњег* облика.

За овим прелазни на саму промену глагола делећи их према Миклошићу на *шест* (6) *врста* према наставку којим је постала основа *начина неодређенога*. Врсте даље дели на разделе према наставку времена садашњег.

Врсте глагола са својим разддима теку овако:

Прва врта: Основа начина неодређ. нема никаквога наставка, којим је она постала. Она има 7 раздела:

I раздео: основа се свршује на *д* и *т* н. пр. *крад, илет*.

II раздео: основа се свршује на *з* и *с* н. пр. *гриз, грес*.

III раздео: основа се свршује на *б, и* и *в* н. пр. *зеб, црп, илев*.

IV раздео: основа се свршује на *г, к* и *х* нпр. *жесг, иек, врх*.

V раздео: основа се свршује на *н* и *м* н. пр. *почн, узм*.

VI раздео: основа се свршује на самогласник осим *р* нпр. *ли, чу*.

VII раздео: основа се свршује на самогласно *р* нпр. *мр*.

Друга врта. У њој су глаголи, којима је основа начина неодређ. са наставком *ну* нпр. *гинути*. Ова врта нема раздела.

Трећа врта. Глаголи ове врсте имају основу нач. неодређ. са наставком *е* (*је, и = ђ*). Имају два раздела:

Први раздео: Глаголи имају исту основу за све облике нпр. *умети*.

Други раздео: Глаголи у садаш. врем. имају настав. и нпр. *видети*.

Четврта врта. Основа начина неодређ. постаје наставком *и* нпр. *водити*. Ова врта нема раздела.

Пета врта. Основа нач. неодређ. постаје наставком *а*. Они се деле у три раздела:

Први раздео: Глаголи за све облике имају исту основу нпр. *цитати*.

Други раздео: Глаголи у сад. врем. место *а* имају *и*, које слаби у *ј* и слива се са претходн. сугл. нпр. *глодати*.

Трећи раздео: Глаголи за садашње време немају наставка нпр. *звати, грејати*.

Шеста врта. Основа постаје наставком *ова, сва* и *ива* нпр. *веровати, војевати, казивати*,

У додатку изнесени су они глаголи, који у садашњем времену немају уметка између основа и личних наставака, осем 3 лица множ. Најпосле је изложено како постају *сложени облици глаг.* и то: 1. *Будуће време*, 2. *Прво сложено пређашње* (прошл.) 3. *друго сложено пређашње* (давнопрошло и 4. *Погодбено* (погодбени начин).

Свака *врста* глагола и сваки раздео после обрасца за међање настављени су у важним напоменама, којима се међање глагола допуњује изузетима и неправилностима.

Пошто је ово наука о међању облика Даничић не даје нигде дефиниције код појединих врста речи.

Књига је написана јужним говором, с тога стил. изгледа у неколико тежи за оне који говоре источним говором.

У другој половини шестог деценија овога века, Вукова странка доби одушевљена браниоца и присталицу, а Даничић ваљана следбеника и помагача у лицу *Јована Бошковића*, који беше доцније познат више као изврсан зналац и практички пропагатор новог научног правца, него као строг научник и писац опширних дела о језику. При свем том, он је практичним путем, као Даничићев заменик (у два маха) са професорске катедре и својим мањим ну врло лепо изведеним гра-

матичким чланцима, расправама и оценама школ. књига тога доба највише допринео, да се ново стање науке о језику призна и кроз школе уведе у живот. Својим мањим расправама и критикама он је нанео силан ударац присталицама старог правца, који у својим школским књигама заступаху неки рђаво *сковани језик*, којим се изван канцеларија и надлештава нико ни од њих није служио у приватном животу. У свима расправама и оценама Бошковић се стара, да разгони таму, која тада покриваше милозвучни *народни језик српски*; да прокрчи пут новом начину изучавања филологије у нас. Његови чланци и критике штампани су најпре по повременим часописима: „Седмичи“, „Вили“, „Гласнику“, „Орлу“ итд. а у последње време свога живота почео је био да прикупља своје радове у једну целину, ну доспео је да изда само две књиге својих¹⁾ „Скупљених списа“, Београд 1887. и 88., а намеравао је издати 8 књига.

Почетак обрађивања систем. граматике учинио је Јов. Бошковић својим кратким „Изводом из Српске Граматике“, који је писао као *професор срп. језика* у гимн. београдској својим ученицима, 1863. После Даничићевих дела ово је прва књижица, која је написана по новом реду и с новом граматичком поделом. Целу граматiku дели на данас свуда усвојена четири дела: I део: *Гласови*, II део: *о основама*, III део: *о облицима* и IV део: *о реченицама* (Синтакса).¹⁾ Прва његова књижица у којој су обрађени *Гласови* и *Речи* штампана је у Београду 1863, а друга повећа књига у којој је један део *Синтаксе*, 1864., а други део *Синтаксе* изађе 1865. године.

Прва књижица „Извода“ износи нам у своје приступу лаконичким и збијеним слогом најважније појмове *о језику у опште* (по Даничићу). И ова прва књижица извода има две подовине. У *првој* половини износи нам најважнија правила *о буквицама и правопису* а затим говори *о гласовима*, њихову *постанку, подели* и најважнијим *особинама; претварању, образовању слогова, укидању зева, јотовању, акцентима и дијалектима*. У *другој* половини говори се *о постајању, значењу и промени* свих врста речи у српском језику. Ова је књижица чешће прештампавана, а 1878. добила је и *седмо издање*.

Особиту пажњу заслужује *књига друга* овога „Извода“ у коме је *четврти* део граматике: *Синтакса*. У њој је писац доста опширно представио употребу и значење *надежа* у српском језику *без*

предлога и *са предлозима*, нешто по Даничићевој научној синтакси од 1858. а нешто самостално. Ну, поред своје велике опширности, синтакса је написана и доста тешким стилем, те није била употребљива за н. гимн. С тога је њу на брзо одменила синтакса Ст. Новаковића.

Стојан Новаковић био је ученик *Ђура Даничића* и данас заузима врло угледно место међу славенским научницима као *историк, литератор* па и *филолог*. Као радник на чисто *лингвистичком пољу* одмах је у почетку књижевнога рада желео и трудио се, да *упрости* и *популаризује научне резултате* свога великога *учитеља*, и да их спусти на ниво, са кога ће их моћи разумети и запамтити и његови, гимн. ученици.

(Наставиће се.)

ABEL-OVA TEOREMA

доказана алгебарски и помоћу Riemann-ове теорије функција

докторска дисертација

Ђорђа М. Петковића

Примљено испитном комисијом на универзитету у Бечу
Децембра 1893. године.

A

Abel-ova teorema dokazana algebarski.

1. *Definicija algebarske funkcije po Abel-u¹⁾*

Под алгебарском функцијом f , једне комплексне променљиве $z = x + iy$, разуме се корен једне алгебарске једначине

$$1. \varphi(f, z) = Z_0 f^n + Z_1 f^{n-1} + \dots + Z_n = 0,$$

чији су сачињитељи Z рационалне функције променљиве $z = x + iy$.

Најопштији облик тих рационалних сачињитеља биће:

$$2) \begin{cases} Z_0 = \alpha_0^{(0)} z^{n_0} = \alpha_1^{(0)} z^{n_0-1} + \dots + \alpha_{n_0}^{(0)} \\ Z_1 = \alpha_0^{(1)} z^{n_1} + \alpha_1^{(1)} z^{n_1-1} + \dots + \alpha_{n_1}^{(1)} \\ \dots \\ Z_n = \alpha_0^{(n)} z^{n_n} + \alpha_1^{(n)} z^{n_n-1} + \dots + \alpha_{n_n}^{(n)} \end{cases}$$

где су сва α комплексне сталне количине, а изложитељи од z значе целе бројеве.

¹⁾ Oeuvres complètes de N. H. Abel. nouvelle ed., t. I. p. 68.

¹⁾ Сличан је овоме и „Извод“ Јов. Живановића штампан 1874. и 1878.

Сад приступимо изналажењу нужних и довољних услова, склопљених из самих сачинитеља датих полинома φ, ψ , који треба да се испуне, па да полиноми φ, ψ имају само један израз првог степена по f за заједничку меру. Јасно је на основу теорије алгебарских јуначина, да су захтеви мало пре исказати, истоветни са овима : једначине

$$\begin{aligned} \varphi(f, z) &= 0 \\ \psi(f, z) &= 0, \end{aligned}$$

морају сачињавати један симултани систем, и односно непознате f морају имати један и само један заједнички корен. Напишимо систем а) у развијену облику

$$\begin{aligned} \varphi(f, z) &= Z_0 f^m + Z_1 f^{m-1} + \dots + Z_n = 0 \\ \psi(f, z) &= Z'_0 f^m + Z'_1 f^{m-1} + \dots + Z'_m = 0; \end{aligned}$$

помоћу речене деобне методе може се увек из система б) склопити један израз²⁾ оваквог облика

$$9.) \varphi_{\mu}(f, z) = A_{\mu}(z, f) \cdot \varphi(z, f) + B_{\mu}(z, f) \cdot \psi(z, f),$$

где су A, B функције променљивих z и f , степена по f , односно $m-1$) и $(n-m+\mu-1)$.

Ако сад у изразу 9) казалици μ дајемо целе и положне вредности редом:

$$m, m-1, m-2, \dots, 2, 1,$$

добићемо редом последњи, претпоследњи, претпретпоследњи, други, први остатак.

Једначине б) треба, по претпоставци, за одређене вредности z -а, да имају заједничку меру првог степена по f . То значи, другим речима, последњи остатак треба да је нула, т. ј. треба да постоји једначина

$$10.) A_m(z, f) \cdot \varphi(z, f) + B_m(z, f) \cdot \psi(z, f) = 0.$$

Одавде се мпожењем добија $m+n$ једначина линеарних и хомогених односно неодређених сачинитеља полинома A и B . — Детерминанта тога система једначина мора из познатих разлога бити идентично једнака нули. Дакле постоји

²⁾ Gordan, Vrl. ü. Invariantentheorie I. p. 134. Glg. (I)

$$11.) \mathcal{A}_{(2)} = \begin{vmatrix} Z_0 & Z_1 & \dots & Z_n & 0 & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & Z_0 & \dots & Z_{n-1} & Z_n & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & \dots & 0 & Z_0 & Z_1 & \dots & Z_n & 0 \\ 0 & 0 & \dots & \dots & 0 & 0 & Z_0 & \dots & Z_{n-1} & Z_n \\ Z'_0 & Z'_1 & \dots & \dots & Z'_m & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & Z'_0 & \dots & \dots & Z'_{m-1} & Z'_m & 0 & \dots & 0 & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & \dots & 0 & Z'_0 & Z'_1 & \dots & Z'_{m-1} & Z'_m \end{vmatrix} = 0$$

И тај однос, т. ј. Детерминанта горњег система стављена $= 0$, јесте нужан услов, па да систем б) буде симултан, т. ј. да једначине у њему имају заједничких корена.

Али, да би једначине реченог система имале само један заједнички корен, нужно је, поред 11.), да постоји још један услов; и тај ћемо изнаћи овако. Кад б) има један заједнички корен, онда постоји једна по f линеарна функција, којом је сваки од полинома у б) без остатка дељив. Другим речима претпоследњи остатак мора бити различан од нуле. Вредност тога остатка добија се из израза 9.) кад се стави $\mu=m-1$, у ком случају 9.) добија овакав облик

$$12.) \varphi_{m-1}(z, f) = A_{m-1}(z, f) \cdot \varphi(z, f) + B_{m-1}(z, f) \cdot \psi(z, f).$$

Па пошто је делитељ $\varphi(z, f)$ по f првог степена, то се он очевидно може преставити у облику

$$12_0.) f + R(z)$$

где је $R(z)$ рационална функција само z -а. Израз 12.) добија сад овакав облик

$$13.) f + R(z) = A_m(z, f) \cdot \varphi(z, f) + B_{m-1}(z, f) \cdot \psi(z, f).$$

Радећи исто онако са овим изразом, као са оним под 10.), добићемо за одредбу $m+n-2$ неодређена сачинитеља полинома A и B , $m+n-1$ једначина, од којих претпоследња, као што је лако увидети, има на левој страни 1; а последња рационалну функцију $R(z)$.

Пошто детерминанта неодређених сачинитеља у $m+n-2$ првих једначина није нула то се они

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

могу из њих израчунати, као рационалне функције количина Z и Z' у b). — Лако је увидети да последња детерминанта, именитељ у вредности неодређених сачинитеља полинома A и B , није ништа друго до *минор* — субдетерминанта — $2^{\text{г}}$ реда детерминанте 11). Овај минор добија се из A , кад се у овој изоставе: два последња стуба, последња врста по Z и последња врста по Z' . Према томе опису, наш минор, различан од нуле, добија овакав облик:

$$\begin{vmatrix} Z_0 & Z_1 & \dots & Z_n & 0 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & Z_0 & \dots & \dots & Z_n & 0 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & \dots & 0 & Z_0 & \dots & Z_{n-1} \\ Z'_0 & Z'_1 & \dots & \dots & Z'_m & 0 & \dots & 0 \\ 0 & Z'_0 & \dots & \dots & \dots & Z'_m & 0 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & \dots & Z'_0 & \dots & \dots & Z'_{m-1} \end{vmatrix} = A_2$$

Остаје нам још, да се израз за $R(z)$ ближе одреди. Из 13.) излази, да је израз за $R(z)$ састављен из два члана, првог који се добија множењем сачинитеља Z_n са последњим од f слободним чланом полинома A_{m-1} ; други члан добија се множењем количине Z'_m са последњим од f слободним чланом полинома B_{m-1} . Тако, да ако A_{m-1} и B_{m-1} напишемо у развијеном облику

$$14.) \begin{cases} A_{m-1}(z, f) = Z_0^{(2)} f^{m-2} + Z_1^{(2)} f^{m-3} + \dots + Z_{m-2}^{(2)} \\ B_{m-1}(z, f) = Z_0^{(3)} f^{m-2} + Z_1^{(3)} f^{m-3} + \dots + Z_{n-2}^{(3)} \end{cases}$$

израз за још непотпуно уређену рационалну функцију $R(z)$ овако изгледа:

$$15.) R(z) = Z_n Z_{m-2}^{(2)} + Z'_m Z_{n-2}^{(3)}$$

Означимо $m+n-2$ минора последње врсте у детерминанти A_2 редом са

$$D'_0, D'_1, \dots, D'_{m-2}, \dots, D'_{m+n-1},$$

па ће вредности за $Z_{m-2}^{(2)}$ и $Z_{n-2}^{(3)}$ овако изгледати

$$Z_{m-2}^{(2)} = \frac{D'_{m-2}}{A_2}, Z_{n-2}^{(3)} = \frac{D'_{m+n-1}}{A_2}.$$

Напомена. Минори првог реда детерминанте A_2 долазе у бројитељима десно с тога, што је A_2 детерминанта система $m+n-2$ првих једначина које, сем последње, имају на једној страни нулу; последња на тој страни има 1. —

Место $Z_{m-2}^{(2)}$ и $Z_{n-2}^{(3)}$ у 15.) ставимо њихове истом пађене вредности; затим ставимо место $R(z)$ тако добивену вредност у 12.), па ћемо место израза 12.) добити:

$$f + Z_n \frac{D'_{m-2}}{A_2} + Z'_m \frac{D'_{m+n-1}}{A_2}$$

Умножимо са A_2 и ставимо

$$Z_n D'_{m-2} + Z'_m D'_{m+n-1} = -\Gamma(z),$$

па ће заједничка мера имати овакав облик

$$16.) A_2 f - \Gamma(z), A_2 \neq 0,$$

где је $\Gamma(z)$ рационална функција само z -а. Ова функција 16.) мора, као што је познато, исчезнути за један корен z резултантне 11.). Дакле за ма кој корен једначине 11.) биће

$$16_0.) A_2 f - \Gamma(z) = 0.$$

И тако смо дошли до резултата: нужан и довољан услов, који треба да је испуњен, па да систем двеју једначина

$$b.) \begin{cases} \varphi(f, z) = 0 \\ \psi(f, z) = 0 \end{cases}$$

постоји једновремено, а односно f да има само један заједнички корен, састоји се у том, да детерминанта A исчезне идентично, а њен минор $2^{\text{г}}$ реда A_2 да је различан од нуле; у кратко: нужан и довољан услов за то састоји се у задовољењу односа

$$17.) \begin{cases} A = 0 \\ A_2 \neq 0. \end{cases}$$

Заједнички корен f система b), који одговара корену једначине 11.) израчунава се из једначине 16.), ако се у њој, место z у A_2 и $\Gamma(z)$, стави та одређена вредност z -ва.

Резултанта A и њен минор A_2 , јесу, као функције сачинитеља од φ и ψ , функције z -а, што се може означити са $A(z)$ и $A_2(z)$. $A(z)$ као резултанта једначина b) јесте по z степена mn ; нека су

$$z_1, z_2, z_3, \dots, z_1, \dots, z_{i-1}, z_i$$

тих $mn = i$ корена резултанте, коју ћемо краткоће ради означити са

$$18.) A(z) = 0.$$

Једном од тих корена, нпр. z_i , одговарајући је-

динцати заједнички корен система б), биће представљен у облику

$$19.) f_i = \frac{\Gamma(z_i)}{A_2(z_i)}$$

као рационална функција корена z_i . —

Ми смо још напред ставили себи у задатак, да количине z_1, z_2, \dots, z_r представимо као функције променљивих β . С тога имајмо на уму то, да су $A(z)$ као резултата датог система б), и сви њени минори прво и прво целе рационалне функције сачинитеља Z и Z' у једначинама $\varphi = 0$ и $\psi = 0$; па пошто су по 2.) и 8.) сва Z и Z' рационалне функције количина z и β , то је јасно да се z_1, z_2, \dots, z_r у једначинама 18.) и 19.) могу преставити рационално количинама β , дакле зависе рационално од њих. Лева страна једначине $A(z) = 0$ јесте дакле рационална функција количина $z = z_1, z_2, \dots, z_r$ и $\beta = \beta_0^{(0)}, \beta_1^{(0)}, \dots, \beta_{m_0}^{(0)}, \beta_{m_0}^{(1)}, \dots, \beta_m^{(1)}, \dots, \beta_0^{(m)}, \beta_1^{(m)}, \dots, \beta_{m_m}^{(m)}$.

Диференцијалимо поменути једначину тотално како по z , тако и по свима β , па ће бити

$$dA(z) = \frac{\partial A(z)}{\partial z} dz + \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_0^{(0)}} d\beta_0^{(0)} + \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_1^{(0)}} d\beta_1^{(0)} + \dots + \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_{m_m}^{(m)}} d\beta_{m_m}^{(m)}.$$

Пошто је $A(z) = 0$, то ће и тотални диференцијал бити једнак нули за сваку вредност z -а која поништава $A(z)$. С тога је

$$\frac{\partial A(z)}{\partial z} dz + \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_0^{(0)}} d\beta_0^{(0)} + \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_1^{(0)}} d\beta_1^{(0)} + \dots + \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_{m_m}^{(m)}} d\beta_{m_m}^{(m)} = 0,$$

или

$$20.) \frac{\partial A(z)}{\partial z} dz + \sum \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_\lambda^{(k)}} d\beta_\lambda^{(k)} = 0$$

где λ и k прелазе све казаљке нове прапроменљиве количине β , као што је то у систему 8.) назначено. Ставимо краткоће ради

$$21.) \frac{\partial A(z)}{\partial z} = A'(z) \text{ и } \frac{\partial A(z)}{\partial \beta_\lambda^{(k)}} = \delta_\lambda^{(k)},$$

па је

$$22.) A'(z) dz + \sum \delta_\lambda^{(k)} d\beta_\lambda^{(k)} = 0.$$

Из једначине 22.) добијамо dz , независно од знака, у облику

$$23.) dz = \frac{1}{A'(z)} \sum \delta_\lambda^{(k)} d\beta_\lambda^{(k)},$$

као рационалну функцију z — а и прапроменљивих β ; једначина 19.) даје вредност количине f_i , за буди кој корен z_i једначине $A(z) = 0$.

Узмимо сад ма кој члан од оних у тоталном диференцијалу 6.), нпр. члан

$$\Phi(f, z_i) dz_i$$

и извршимо смену променљивих у функцији $\Phi(f, z_i)$. Ми претпостављамо да су условни односи 17.) испуњени; онда за систем 6), а за један ма кој корен z_i резултате $A(z) = 0$, постоји један и само један заједнички корен f_i , који се може преставити као рационална функција количина z_i и β помоћу једначине 19.). Из 23.) добија се за један корен z_i , вредност диференцијала dz_i у облику

$$24.) dz_i + \frac{1}{A'(z_i)} \sum \delta_\lambda^{(k)} d\beta_\lambda^{(k)}$$

по замени у $\Phi(f_i, z_i) dz_i$, добијамо

$$25.) \Phi\left(\frac{\Gamma(z_i)}{A_2(z_i)}, z_i\right) \frac{1}{A'(z_i)} \sum \delta_\lambda^{(k)} d\beta_\lambda^{(k)}.$$

Пошто је цели производ пред знаком \sum рационална функција количина z_i и β , то ћемо моћи, краткоће ради, ставити

$$26.) \Phi\left(\frac{\Gamma(z_i)}{A_2(z_i)}, z_i\right) \cdot \frac{1}{A'(z_i)} = \varrho(z_i);$$

и 25.) претвара се у један израз оваквог облика

$$27.) \varrho(z_i) \cdot \sum \delta_\lambda^{(k)} d\beta_\lambda^{(k)}.$$

Развијмо назначено сабирање онако, као што је описано системом 8.) па је

$$28.) \varrho(z_i) [\delta_0^{(0)} d\beta_0^{(0)} + \delta_1^{(0)} d\beta_1^{(0)} + \dots + \delta_{m_0}^{m_0} d\beta_{m_0}^{m_0} + \dots + \delta_0^{(m)} d\beta_0^{(m)} + \dots + \delta_{m_m}^{m_m} d\beta_{m_m}^{m_m}]$$

Овај израз 28.) општи је тип свију преобразжених израза под интегралним знаком у изразу 5.) Ставимо место z_i редом све корене једна-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

чине $\mathcal{A}(z) = 0$, дакле $z_1, z_2, z_3, \dots, z_{\tilde{t}}$, па ћемо добити ових \tilde{t} израза

$$29.) \left\{ \begin{aligned} & \varrho(z_1) \{ \delta_0^{(0)}(z_1) d\beta_0^{(0)} + \delta_1^{(0)}(z_1) d\beta_1^{(0)} + \\ & \dots + \delta_{m_0}^{(0)}(z_1) d\beta_{m_0}^{(0)} + \dots + \delta_{m_m}^{(m)}(z_1) d\beta_{m_m}^{(m)} \} \\ & \varrho(z_2) \{ \delta_0^{(0)}(z_2) d\beta_0^{(0)} + \delta_1^{(0)}(z_2) d\beta_1^{(0)} + \\ & \dots + \delta_{m_0}^{(0)}(z_2) d\beta_{m_0}^{(0)} + \dots + \delta_{m_m}^{(m)}(z_2) d\beta_{m_m}^{(m)} \} \\ & \dots \\ & \varrho(z_{\tilde{t}}) \{ \delta_0^{(0)}(z_{\tilde{t}}) d\beta_0^{(0)} + \delta_1^{(0)}(z_{\tilde{t}}) d\beta_1^{(0)} + \\ & \dots + \delta_{m_0}^{(0)}(z_{\tilde{t}}) d\beta_{m_0}^{(0)} + \dots + \delta_{m_m}^{(m)}(z_{\tilde{t}}) d\beta_{m_m}^{(m)} \} \end{aligned} \right.$$

Ако чланове ових израза саберемо по стубовима, добићемо

$$30.) \left\{ \begin{aligned} & \{ \varrho(z_1) \delta_0^{(0)}(z_1) + \varrho(z_2) \delta_0^{(0)}(z_2) + \dots + \\ & \quad + \varrho(z_{\tilde{t}}) \delta_0^{(0)}(z_{\tilde{t}}) \} d\beta_0^{(0)} + \\ & + \{ \varrho(z_1) \delta_1^{(0)}(z_1) + \varrho(z_2) \delta_1^{(0)}(z_2) + \dots + \\ & \quad + \varrho(z_{\tilde{t}}) \delta_1^{(0)}(z_{\tilde{t}}) \} d\beta_1^{(0)} + \\ & + \{ \varrho(z_1) \delta_{m_m}^{(m)}(z_1) + \varrho(z_2) \delta_{m_m}^{(m)}(z_2) + \dots + \\ & \quad + \varrho(z_{\tilde{t}}) \delta_{m_m}^{(m)}(z_{\tilde{t}}) \} d\beta_{m_m}^{(m)}. \end{aligned} \right.$$

Лако је сад увидети, да је свака сума у појединим заградама, цела рационална и — што је врло важно — симетрична функција корена резултанта $\mathcal{A}(z) = 0$. Па пошто се свака симетрична функција корена може лако претворити у елементарну симетричну функцију истих корена; пошто, даље, елементарне симетричне функције корена нису ништа друго, већ комбинације $1^e, 2^e, 3^e, \dots, \tilde{t}^e$ класе без понављања, састављене из основака $z_1, z_2, \dots, z_{\tilde{t}}$, а суме појединих комбинација стоје у познатим односима са одговарајућим сачинитељима једначине $\mathcal{A}(z) = 0$, који су рационалне функције прапроменљивих β : то је јасно, да је свака сума у загради рационална функција само прапроменљивих $\beta_0^{(0)}, \beta_1^{(0)}, \dots, \beta_{m_m}^{(m)}, \beta_0^{(0)}, \beta_0^{(0)}, \dots, \beta_{m_m}^{(m)}$. Нека су те рационалне функције прапроменљивих β , редом

$$\varrho_0^{(0)}, \varrho_1^{(0)}, \dots, \varrho_{m_0}^{(0)}, \dots, \varrho_{m_0}^{(m)}, \varrho_1^{(m)}, \dots, \varrho_{m_m}^{(m)},$$

онда се израз 30.) претвара у овај

$$31.) \varrho_0^{(0)} d\beta_0^{(0)} + \varrho_1^{(0)} d\beta_1^{(0)} + \dots + \varrho_{m_0}^{(0)} d\beta_{m_0}^{(0)} + \dots + \varrho_{m_m}^{(m)} d\beta_{m_m}^{(m)}.$$

Предузетом сменом променљивих, ми смо, дакле, претворили наш тотални диференцијал. 6.) у један опет тотални диференцијал 31.) нових комплекс-

них променљивих β . Па пошто су услови интегралности испуњени, по претпоставци, за тотални диференцијал 6.), то мора бити исто случај и са тоталним диференцијалом 31.).

Замислимо сад детерминанту $\mathcal{A}(z)$ развијану и уређену по степенима количина z . Сачинитељи појединих степена од z садрже имплицитно променљиве β , које су, као и z , комплексне количине, те се по томе могу овако преставити:

$$32.) \beta_0^{(0)} = \xi_0^{(0)} + i\eta_0^{(0)}, \beta_1^{(0)} = \xi_1^{(0)} + i\eta_1^{(0)}, \dots, \beta_{m_0}^{(0)} = \xi_{m_0}^{(0)} + i\eta_{m_0}^{(0)}, \dots, \beta_{m_m}^{(m)} = \xi_{m_m}^{(m)} + i\eta_{m_m}^{(m)}.$$

Једној одређеној вредности прапроменљиве β одговара услед једначине $\mathcal{A}(z)=0$, \tilde{t} корена z , те једначине; сваком корену z одговара услед једначине 19.) само један заједнички корен f система б). Те две одговарајуће вредности нераздвајно уносе се у одговарајућу функцију Φ тоталног диференцијала 6.).

Нека је сад од свију променљивих 32.) само једна нпр. $\beta_0^{(0)} = \xi_0^{(0)} + i\eta_0^{(0)}$ променљива, а остале за моменат сталне. \tilde{t} корена једначине $\mathcal{A}(z)=0$, и свакоме од тих корена одговарајући јединци заједнички корен f система б) јесу, у одређеним границама, непрекидне функције променљиве $\beta_0^{(0)}$. Ако сад пустимо да се променљива $\beta_0^{(0)}$ у околини своје непрекидности, непрекидно мења, и то прво паралелно оси ξ , затим паралелно оси η , онда ће се једновремено, а непрекидно мењати и \tilde{t} корена једначине $\mathcal{A}(z)=0$, и то сваки у својој околини непрекидности. За поменути случај је дакле сума \tilde{t} интеграла једнака интегралу једне рационалне функције прапроменљиве $\beta_0^{(0)}$. Али интеграл једне рационалне функције јесте, у опште узев, једнак једној алгебарској и једној логаритамској функцији.

Ако на исти начин поступимо са сваком од прапроменљивих β , добићемо увек на десној страни једну алгебарску и једну логаритамску функцију. Па пошто је сума алгебарско-рационалних функција опет једна алгебарско-рационална функција а сума логаритама опет логаритам-рационалне функције, то је јасно да је у истини збир коначног броја Abel-ових интеграла једнак једној алгебарској и једној логаритамској функцији. И то ја алгебарски доказ Abel-ове теореме за функције двеју комплексних променљивих.

В.

Abel-ова теорема изведена Riemann-овом теоријом функција.

3. Riemann-ова свера. — Као чврсту и непроменљиву подлогу, при доказивању Abel-ове теореме

са гледишта Riemann-ове функционе теорије, узећемо Riemann-ову сверу од више површинских слојева. Другим речима, и геометријски говорећи, ми ћемо замислити да су вредности комплексне променљиве z , и њима одговарајуће вредности алгебарске функције под интегралним знаком, престављене тачкама на једној особеној површини, способној да за сваку могућу вредност прапроменљиве z и њој одговарајуће вредности функције истави по једну тачку као геометријска преставника речених вредности. Површина, која је у стању све то дати, јесте Riemann-ова свера, или Riemann-ова кугла, од више површинских слојева или листова. Она ће нам, тако рећи, бити стваран и непроменљив субстрат променљивости и независно променљиве количине z , и функције која од ње зависи.

Та Riemann-ова свера споља посматрана изгледа као свака обична лопта; унутрашњаст њена састављена је оваке: с доње стране спољне површине наслагани су слојеви сверна облика, толико на броју колики је степен алгебарске функције под интегралним знаком. На оним тачкама где се више функцијиних вредности поклапа, срасли су ти листови уједно, тако, да један цилиндарски исечак Riemann-ове свере, који садржи такву једну тачку, изгледа као завојна површина бесконачно мале висине завојна хода; с тога се те тачке зову *завојне тачке*. Оне тајке у Riemann-овој свери, које одговарају једној вредности функције под интегралним знаком у једном листу, и тој истој вредности функције у другом листу сверином, — срасле су дуж једне праве или криве линије на самој свери. Ове линије зову се *распутни пресеци*. Једна вредност функцијина којој одговара један лист свере, може само кроз ове распутне пресеке *непрекидно* да пређе у другу функцијину вредност, којој одговара други лист³⁾ —

Кад имамо пред собом једну такву Riemann-ову површину, онда можемо одмах узети да је познато:

- 1.º број n сверних слојева или листова
- 2.º „ s завојних тачака.

Из n и s лако се налази број попречних пресека, који једну овако сложену површину претва-

³⁾ Ради ближег проучавања Riemann-ових површина у опште, могу послужити ова два:

1. B. Riemann's gesammelte Werke, Leipzig, Verlag v. Teubner 1876. oder 1892.

2. C. Neumann, Vrl. über Riemann's Theorie der Abel'schen Integrale 2-te. Aufl., Leipzig, Verlag v. Teubner 1884.

3. Felix Klein. über Riemann's Theorie der algebraischen Functionen und ihrer Integrale, Leipzig, Verlag v. Teubner 1882.

рају у просту једнолистну површину, одакле се добија раван.

4. Основни број N Riemann-ове површине.

Претпоставимо да нам је дат један систем S сложених Riemann-ових површина; свака од ових површина нека је таква да се коначним бројем попречних пресека може преобратити у просту једнолистну површину. Нека су

$$v, v', v'', \dots$$

бројеви попречних пресека извршених у разним моментима на датом систему Riemann-ових површина. Нека на завршетку сваког таквог сечења излази као резултат један систем од најпростијих једнолистних површина, чији број нека је: за v попречних пресека, α ; за v' попречних пресека, α' ; за v'' , α'' ; Лако је сад доказати⁴⁾, да постоји однос

$$v - \alpha, = v' - \alpha' = v'' - \alpha'' = \dots = \text{const.}$$

Разлика $v - \alpha$, између броја попречних пресека и броја простих површина, које следују на завршетку сваког таквог сечења, јесте, за један дати систем S , сталан и непроменљив цео број. Ми ћемо разлику $v - \alpha$, са те особине, назвати карактеристиком датог система S . — Увећајмо ту карактеристику на 2, не ће и та сума бити цела стална и непроменљива. Сума из карактеристике и 2, дакле

$$v - \alpha + 2$$

зове се *основни број* система S Riemann-ових површина. И тако образац за основни број Riemann-ових површина S , биће

$$1.) N_s = v - \alpha + 2.$$

Узмимо сад да нам је дата *једна* Riemann-ова површина, која се састоји из n листова, са завојним тачкама, s на броју. Начинимо у 0 један мали отвор и означимо тако отворену површину са R^i . Нека су s завојних тачака реда

$$n_1, n_2 - 1, n_3 - 1, \dots, n_s - 1;$$

тј. нека је у једној завојној тачци срасло n_1 листава; у другој завојној тачци n_2 листова; у трећој n_3 ; у s^{oi} , n_s листова Riemann-ове површине R^i .

(Свршиће се).

⁴⁾ Neuman, Vrl. über Riemann's Theorie d. Abel'schen Integrale, II. Aufl. p. 154. —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

БИБЛИОГРАФСКИ СПИСАК

УРЕДНИШТВУ ПОСЛАНИХ КЊИГА И ЛИСТОВА

1. *Историјски развитак српске задруге*, са додатком привосци за историју старо-српског права, од Алексе С. Јовановића. Београд. — Штампарија Светозара Николића. 1896. Цена 3 динара или 3 круне. Десет књига комад по 2 дин. или 2 круне.

2. 18 књига *Друштва Св. Саве. Браство VII*. У Београду. Штампано у Краљ.-Српској Државној Штампарији. 1896. Цена два динара за оне који нису чланови Друштва Св. Саве.

3. *Збирка галицилама, идиотилама и пословица или тешикока у француском језику*, саставио, уредио и посрбио *Ђорђе Трифуновић*, капетан. Београд. Штампано у Држ. Штампарији Краљ. Србије 1896. г. Цена 3 дин. или 3 круне.

4. *Историја старог века*, преглед за вишу наставу, написао *М. Зечевић*. Београд. У Државној Штампарији Краљ. Србије 1896. Цена 4 дин.

5. *Годишњак Учит. Удружења у Краљевини Србији за 1895.—96. год.* Година II. Уредио Н. М. Чолаковић. Београд. Штампано у Држ. Штампарији Краљ. Србије 1896.

6. *О сусаму* (*Sesamum orientale L.*) од Жив. Ј. Јуришића. (Прештампано из Цариградског Гласника).

7. *Со*. Разне врсте вађења соли и пене многоструке употребе по Н. Шведову написао Жив. Ј. Јуришић. (Одштампано из „Деда“). Београд. Парна радикална штампарија 1895.

4. *Мисли о веронаучним књигама* за народне осн. школе, написао Мита Нешковић. Ср. Карловци. Српска Манастирска Штампарија 1896. Цена 25. новчића.

9. *Незнабоштво и јуданизам* по Миријантеу, од архимандрита Фирмилијана. Београд. Штампарија Петра К. Танасковића 1896.

10. *Српски устанци противу Турака* у вези са народним сеобама у туђину од 1459.—1814. год., историјска расправа, написали Р. Агатоновић и П. М. Спасић (Темат награђен I наградом београд. општине). Део први (1459.—1664.). Издање беогр. општине. Цена 1 динар. У Београду. Штампарија Свет. Николића 1895.

11. — Део други (1664.—1814). 1896.

12. *Извештај врањске гимназије* за школску 1895.—96. г. Београд. Срп. Краљ. Држ. Штампарија 1896. (У овом су извештају сем школског дела још и: I. Белешке о народној епској поезији у врањском округу од Свет. Ст. Симића; II. Неколико криптогамних биљака у околини врањској од Миливоја Симића; III. Фенолошка посматрања, прављена у врањској метеоролошкој стацији у току 1894. и 1895. г. од Луја Адамовића; IV. Неколико имена животиња и биљака у околини врањској од Љуб. Н. Давидовића).

13. *Историја српскога народа* за средње школе у Краљ. Србији од Љ. Ковачевића и Љ. Јовановића, прва књига, за трећи раз. гимназије и реалака. Ново поправљено издање. У Београду. Штампано у Краљев. Срп. Држ. Штампарији 1895.—6. Цена 1:50 дин.

14. *Поред Тоулице*, путописне белешке Тих Р. Ђорђевића. (Прештампано из „Браства“ књига VII). Београд. Штампано у Држ. Штампарији Краљ. Србије. 1896.

15. *Рашко-Призренска Митрополија* и националне културне мисије Краљевине Србије у Старој Србији и Мађедонији; написао архимандрит Н. Дучић. Београд. Држ. Штампарија Краљ. Србије. Цијена 1/2 дин. или 1/2 круне.

16. Издање трг. омладине. I *Менично право*, израдио Мих. Т. Туцаковић. У Београду штампано у штампарији С. Хоровица 1896. Цена 3 дин.

17. *Славојев на прославу дејестогодишњице* откада у Црној Гори непрекидно владају јуначни господари из славнога овјенчаног дома Петровић-Његоша. Спјевао Ј. Сундечић. На Цетињу у Књаж. Црн. Држ. Штампарија. 1896.

18. *Папа није наследник Светога Петра*, е талијанског превео Љуб. Нер. Влачић. свештеник. Заузимањем глав. одбора свештеничког удружења Краљ. Србије, ова је књига награђена са 400 дин.). Београд. Штампарија Петра К. Танасковића. 1896. Цена 50 новч. — 1:50 дин.

19. *Марија с Лопуда*, дубровачка приповијест, саопишо Лујо В. Адамовић. (Прештамп. из „Браства“ књ. VII). Београд. Штампано у Држ. Штампарији Краљ. Србије. 1896.

20. Српска Краљ. Академија. *Грчка и Српска просвета*, написао Д-р Владан Ђорђевић. Београд.

Штампано у Држав. Штампарији Краљев. Србије. 1896. Цена 2-50 дин.

21. *Писма из народа*. Пише д-р Лаза М. Димитријевић, физикус окр. подунав. Смедерево. Штампарија Мил. Ј. Илића. 1896. Цена 0-60 дин.

22. *Лимунација у селу*, приповетка од Стев. Сремца. Београд. 1896.

23. *Прегледни резултати пописа становништва* у Краљ. Србији, 31. дец. 1895. год., издало статистичко одељење министарства народне привреде. Београд. 1896.

24. *Двије црте из педагошког живота: Сиоменак, Жртва своје дужности*, написао Васо Кондић. (Прешт. из „Новог Васпитача“). У Новом Саду. Штампарија Ђорђа Ивковића. 1896. Цена 30. новч.

25. *Набавка прикладних говеда* у Алгају, Форалбершкој, Корунској и Штајерској. Прилог за познавање раса говеда, културних прилика наставе, пољопривредних установа и законодавства у овим земљама, од Паје Т. Тодоровића-Ђаковчића. Са 39 слика у тексту и 3 картографска снимка. У Београду. Штампано у Краљ. Срп. Држ. Штампарији. 1896. Цена 2 дин. или 2 круне.

26. *Из народа и о народу*, пише Лука Грђић-Бјелокосић. Књига I. Мостар. Издање и штампа српске књижаре и штампарије Влад. М. Радовића. Цијена 80 новч.

27. *Одговор римској пропаганди* на њен „Балкан јединству и братској слози, издао уз судјеловање многих пријатеља сједињених цркава д-р Александер Брешћенски, св. I“, одговара Синиша. Прештампано из „Србобрана“. Српска штампарија у Загребу. 1896.

28. *Песме Јаше Томића*. Цена 1 круна (1 дин.). У Новом Саду. Срп. Штампарија д-р Свет. Милетића. 1896.

29. *Album bosansko-hercegovačkih pjesama*. Najljepše narodne pjesme iz Herceg. Bosne, sabrao i za glasovir udesio S. Bosiljevac. Naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb. 1896. Cijena 1 forintu.

30. *Novi svijetak za dobru mladež*. Pjesmice i priče sa bojadisanim slikama po aquarelima W. Zweigla. Karlovac. 1896. Cijena 49 novč.

31. *Iz života za život*. Vijenac izvornih pripovjedaka za odrasliju mladež. Zagreb. 1896. Cijena 60 novč.

32. *U domaćem svijetu*. Slike, pjesmice i priče o domaćim životinjama. Bojadisane slike po aquare-

lima W. Zweigla. Priedio S. Širola Karlovac. 1896. Cijena 50 novč.

33. *Lovstvo*. Priručnik za lovce i poučnik za nadzirače lova u Hrvatskoj i Slavoniji. Ukrašeno sa 135 slika. Napisao Žav. Kesterčanek. U Zagrebu. 1896. Cijena 2 fr. 50 novč.

34. *Dubrovnik* za kondijskoga rata 1645.—1669. iz dopisivanja republike sa M. Sorgom-Bobalijem. (Preštampano iz gimnazijalnih programa od 1894.-95. i 1895.-96. g.). Napisao A. Vučetić g. profesor. Cijena 1 kruna. U Dubrovniku nakladom Spisateljvom. 1896.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Слава. Књижица за народ и омладину. Уредник Мил. Башић, власник Мића Ивковић. Ниш. Прва нишка штамп. Ж. Радовановића, 1896.—8°. Излази у месечним свескама од 3 табака. Цена је листу за Србију: на год. 4 дин., на по године 2 дин., на четврт године 1 динар. Рукописи шаљу се уреднику, а претплата власнику.

Да би се читаоци „Просв. Гласника“ упознали са задатком и правцем тога листа, налазимо за потребно овде навести изјаву уредништва његова објављену под насловом „Наша реч“ одмах у почетку I. свеске. Из те изјаве вадимо ова места: „Ево читаоцима првога броја „Славе“, којој је задатак да слави име, језик и дух српски. Нека би Бог дао да бар приближно буде Србину од помоћи, као што му је био онај свети чин његов, чије име она носи! *Слава* ће особито неговати везе са прошлешћу, тим неисцрпним извором духа и одушевљења Српског, које све ствара. Она ће се трудити, по могућству, да попуња празнине, које се од некога времена показују у духу српском. — Лепа и идеална места из наше историје најбољи су пут за то. Боље познавање српских крајева, у погледу обичаја, народних умотворина и географије, рађа већу и бољу љубав према српској земљи и свему што је српско. Саопштавање политичких, књижевних и културних напредака српских, има такође за народ васпитне вредности; а одбрана народних интереса од туђинских пропаганда потпуно ће вредети тек онда, кад се сам народ заинтересује за то, кад се одица одушеви за своју народност.“ — Ето, то ће бити задатак *Слави*..... Науке и забаве ће бити у толико, у колико могу послужити васпитању духа народног....“ — Уредништво је примило прве три

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

свеске „Славе“. Садржај тих свезака показује јасно, да тај лист попуно одговара циљу ком је намењен. С тога најтоплије препоручујемо читалачкој публици ово патриотско књижевно предузеће.

Југославјански Стенограф и Гласник. Излази у 10 свезака годишње. Год. VII. бр. 1. Уредник А. Безеник. Пловдив, 1896. — Вел. 8°. Цена је: годишње 5 динара. Претплата и рукописи шаљу се уредништву.

Хрватски педаг.-књижевни збор у Загребу издао је у 1895. г., ове књиге:

1. *Rukovodj za prirodznansveni obuki* у нижим узгојним школама. Св. П. Написао Д-р Буро Турик. Загреб, 1895. — Об. 8°, стр. 689. Цена 1 фор. 20 новч.

2. *Rukovodj sa zabavište*. Написала Антонија Цвијетићева. Загреб, 1895. — Об. 8°, стр. VIII и 239. Цена ?.

Ова два списка чине XXX и XXXI књ. „Књижнице за учитеље“.

3. *Ljubičice*. Цртице за одраслу младеж. Написао Даворин Трстенак. Загреб, 1895. — Мала 8°, стр. 86. Цена 2.

4. *Sretni kovač*. Приповијест за одраслу младеж. Написао Вјекослав Кошчић. Загреб, 1895. — Мала 8°, стр. 131. Цена ?.

Дело под 3, чини XXXII, а оно под 4) XXXIII књ. „Књижнице за младеж“.

5. *Pedagogijska Enciklopedija*. Издаје хрват. педаг.-књиж. збор. Уређује Стјеп. Басарићек, Томислав Ивканец и Људевит Модец. Књига I, св. I. Abak — Barbarizmi педагошки. Загреб, 1895. — Вел. 8°, стр. 64. Цена 60 новч.

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

ЧЕШКА ЕТНОГРАФСКА ИЗЛОЖБА 1895. ГОДИНЕ

(Свршетак)

У средини овог обележеног четвороугла начињено је ђубриште, округло и издубљено сочиво на калдрисано и са мало ђубрета, да буде потпуности. Над ђубриштем је нужник.

Уз понеку је зграду наслоњена по каква пољска алатка, па чак ни веома потребно у кући тоцило није без свога места.

Пред кућом је баштица са цвећем и поврћем, јер све је било на изложби од маја месеца. У башти није заборављено ни рачвасто дрво, на коме обично стоје у селу лонци.

Воденица, сувача, сеоска ковачница и стругара на потоку, свака у извесно доба дана у послу, допуњују ову слику чешког села.

У једној правој словачкој изби види се по свему чемеран живот једне словачке породице.

XVIII

„Халупа“ од 1891. године.

И ово је једна сељачка кућа, ну која стоји близу америчке колоније од јубилејне изложбе. Саграђена је на покој, а сва су јој одељења препуна врло лепим стварима из живота и о животу

Чеха и Словака. Прибележио сам ту понешто, па ћу то и да наведем.

1. Бунар у минијатури од једно 75 см., у коме се кроз стаклене стране виде слојеви земље, на које се наилази док се дође до чувених чешких граната.

2. Риболов, управо свечаност која се по једном у години слави, када се читав крај дигне да лови рибу из рибака из кога се вода том приликом где где и одвраћа. Познато је, да се тамо строго казни риболов у невреме; а ловљење рибе динамитом не сматра се тамо друкчије но као варваризам. Са богате користи, коју доноси паметно газдовање с рибом, доиста и има рачуна читав крај да се весели. Такав је један дан представљен у овој кући. На површини од ваљда 2 □ м. представљен је рибак, једна зграда близу њега, група људи који истресају из мреже рибе велике неколико цртица, група свирача, који за време лова свирају, и неколике групе веселог народа оба пола.“

Језера се очувало у Чешкој само неколико, особито у Шумави, и то: Плекелштејнско (13 ха), Баволе (9 ха) Црно (4 ха) и Штубенбашко (4 ха).

Много су важнији рибаци. Налазе се у главном у Ј. Чешкој и у долини полапској.

Министарство привреде констатовало је да у Чешкој има 3515 знатнијих рибака, који захватају 12000 ха. Неки су врло велики, тако на пр. Рожмбершки 721 ха, Бездревски на Хлубоцку 520 и Хорусички у Требоњску 439 ха.

Ну по катастру од пре 100 год. рибаци су запремали у Чешкој шест пута већи простор.

У Моравској и Слезји има 675 знатнијих рибака.

3. Словачки виногради, који су степенасто по-ређани један до другог на брду. По виноградима су позабадане мале тачкице уз чокоће од жице са вештачким „виновим“ лишћем.

4. Збирке трава и жита, заједно са сламом и класјем, што је врло пријатно посматрати.

5. Пољски алати: плугови, сејалице, дрљаче и т. д. — све у минијатури.

6. Костур трогодишњег бика, који је жив тежио 600 кгр.

Одавде настаје врло велика и лепа збирка о животу тица и животиња, које се врзају у близини човека. Тако је ту у једном стакленом кубусу начињен мали честар, где је препелица у природној величини пред гнездом у коме су јој тићи. У другом је поток, поред кога су маторе и младе патке. У трећем се поред реке шуња, рекли бисте жива, испуњена видра.

Интересна је и збирка свакојаких направа, којима се људи довијају да похватају незване госте, на пр. зечеве по купусиштима, тице штеточине по баштама и т. д. А неће бити, ваљда на одмет да кажем и то, да су овде изложени и многи кавези најразличније конструкције за преношење тица певачица, што се тамо врши и поштом и железницом.

За овим су представљене опет у маломе, ну веома прегледно: шуме, гудуре, насипи за одбрану путова од воде, бране против поплава и наноса, испусти и т. д.¹⁾

После такође велике збирке чешког грубог и углачаног дрвета настају печурке, а напоследку је представљен живот и рад инсеката. Да би ово последње било верније, у једном је орманчићу изложено неколико комадића црвоточног дрвета са гомилицом црвоточине, а у другом мртва тица са разним бубама, које су се тобож к њој упутиле.

XX

Стара судница.

Није ми се толико допала с тога што сам видео како су изгледале, па вероватно и данас још по негде у Чешкој изгледају општинске суднице, већ због обичаја који владају у рестаурацији на доњем спрату, а који би се могли у неколико и у нас да заведу.

На левом зиду исписана је ова пресуда: „За свако господине, госпођо, госпођице, молим и

¹⁾ Немадох прилике да се уверим од там. шумара или читајући закон о шумама, тек казивали су ми, да се ни у којој шуми у Чешкој не сме оборити дрво док се не спреми младица, да се посади што ближе месту обореног дрвета, те се тако на првом крају изнова подигне шума док се до другог дође са сечом. Дрвеће је свуда по шумама (осем прашума) по правилним врстама.

изволите, као и за сваку страну реч, плаћа се једна крајцара казне у корист општинске благајне.“ Чеси су, колико ја знам, прилично учтиви, те им је готово немогућно бити у друштву без оних титула, а доста и начитани, те да не употреби ни једну страну реч. Оним тобожњим кажњавањем много се крајцара прибави, док се у исто време подбада на употребу народних речи место страних, или на ковање, ако нема готових. Разуме се, да се од скованих речи одомаћују само оне, које су срећно сковате.

На противном је зиду исписана напомена да се нико не либи, већ нека буде као у кругу своје породице. Ко жели да с киме разговара, нека мушкарцу каже суседе, а дами тето, сасвим по народном обичају. Послуга у народном оделу држи се строго ове наредбе према свима гостима, а „судија“, који је вазда присутан да би могао спорове пресуђивати, замеће свакојаку учтиву шалу, те човек ту проведе врло пријатно неколико тренутака ради одмора.

XX

Амфитеатар.

На овом се месту давала посетиоцима изложбе прилика, да уз незнатну доплату уживају на особити начин.

Амфитеатар је са дрвеним седиштима и у њега стаје 7000 гледалаца. Скоро цело дно, или тачније 2204 кв. м., издељено је било за моје време на квадрате, који су посути црном и белом земљом, те се разликоваху као и поља на шаховој дасци. По овоме се већ види, да је овде играт шах, ну шах особите врсте. Јер, место појединих шаховских фигура, размештене су биле по пољима читаве групе живих људи, пешака и коњаника, чији је целокупан број износио 250 душа. Сви су људи били обучени у ратно одело из времена славног чешког краља Ђорђа Пођебрадског, а партија шаха, коју су у два маха настављала два играча, представљала је победу овог краља код Вилемова 1469. године, над мађарским краљем Матијом Корвином.

Осем тога на том су месту пред очима посетилаца пуњени и нуштани балони, а једном приликом извлачили су коцку они, који су били вољни да путују у друштву са ваздухопловцима.

Вероватно је да је још каква прекрасна забава приређена у амфитеатру, али ја на жалост немам о томе доказа.

XXI
Фонтана.

То је дању само један павиљон, подигнут с горње стране једног великог четвртастог басена, да у њему сваког дана по подне свира музика најодабраније чешке и словенске комаде, а и чувеније композиције осталих народа.

А с вечери се тај павиљон претварао у чајорбну „водену“ кулу, из које је вода у свима дугиним бојама штркљала у вис и падала у млазевима или врло шумним валовима низа стране у басен. Промене у току воде и њеним бојама тако су честе и разноврсне, да човек никако не може да мотри целу кулу, већ се и нехотице заблене у један њен део, па се тек после неког времена прене, да тако исто посматра други део.

Гледао сам покушаје да се у слици представи активна фонтана, али сам се сваки пут наљутио, што се на тај начин квари слика истинске фонтане. Па то што се вештином није дало представити, зар да ја пишем речма? Не, ја сам за то сувише слаб, то признајем без устезања. С тога то нећу ни да покушавам. Са хиљадама посматрача ја сам у два маха, за две вечери, гледао фонтану и потпуно разумео зашто те хиљаде и несвесно изговарају а-а-а, кад год се кула претворила у „сребрну“, „златну“, плаву, зелену, црвену као рубин, или кад су јој год боје биле у у ванредном складу међу собом. Та ја се и сад још чудим, шта ли је то мене уздржавало да не дам одушке својој изненађености, кад такве лепоте нисам никад дотле видео. Јер она дивна музика, која је готово без престанка свирала крај фонтане чешке и словенске родољубиве песме, оно шуштање воде на кули и око ње, ванредно леп приказ, и оне хиљаде људи које с времена на време загрме као на команду: „слава изложби“, „на здар“ (срећно), толико заносе, да човек доиста верује да је то из „хиљаде и једне ноћи“.

Прве вечери чух овде од музике: „Дрино, водо хладна, разбацуј свој ток“, и у том тренутку могао бих загрлити сваког Чеха само за то што су тако пажљиви и према Србима.

Фонтана је „радила“ сваке вечери за пола часа, а кад су дани окрачали и пред затварање изложбе и по два пут за једно вече. Стала је речкоше ми 200.000 фор., а сам сам био једном очевидац, кад се на кулу попело по лествицама 13 људи да тамо рукују водом и електриком.

Зақључақ.

Оволико сам ја видео својим очима. Али станице из оближњих места око Прага могли су

да виде још и пољопривредну, чисто сточну и воћарску изложбу. Радовао сам се што ћу видети ову последњу, која је отворена на неколико дана пред мој полазак, али док сам дошао до Прага, од ње не беше ни трага. Трајала је свега недељу дана, јер је воће било зрело, па је за то кратко време распродато заједно с воћкама. Место пољопривредне изложбе затекао сам само неколико плугова и дрљача, а место сточне — празне настрешнице и штале по којима су растурени кабези за младунце.

Чеси се с потпуним правом поносе својом етнографском изложбом. Она је дело целог народа чешког, а прекрасан доказ о томе, шта са може слогом да постигне. Искрпност и веома леп распоред признали су јој и најотменији и најобразованији посетиоци. Она је истина закључена, али ће трајати у ствари и даље у читавом низу установе, које су из саме ње поникле. То су: *етнографски музеј и етнограф. удружење са задањом да се свима силама старају о чувању чешке домовине; школски музеј; музеј чешког соколства; музеј народних вештина и удружење за народну економију.*

За то: „Слава братском народу чешком!“ и од наше стране.

Нашем народу желим да се и сам оваким делом што пре покаже пред светом. А ако сами не приредимо оваку изложбу, постарајмо се бар, ко жив дочека, да будемо достојно заступљени на општој словенској етнографској изложби, коју Чеси намеравају да приреде после 7 или 10 година, јер и ми имамо „*су чим изаћ' пред Милоша.*“

Додатақ.

Ну мени се још нешто допало у Чеха за време мог бављења у Прагу, а то је општа тежња да виде своју историју, да виде тековине васколиког народа, да се користе дивном приликом и поуче, да од излагача отклоне могућу штету.

О томе ћу дати доказа у овом додатку, не обзирући се на то што је додаток неизбежан махом у старинских „писатеља“.

I. Посета из Горњег и Доњег Крча.

Хиљаду грађана ових двеју сеоских општина подигло се да у групи посети изложбу. За музиком ишли су по такту „Соколици“, чланови друштва „Светоплук“, пожарници и ветерани, а за њима се отегао ред дугачких сељачких кола са женама, девојкама и дечицом.

Њима је музика свирала веселе походе, свет их је поздрављао бурним усклицима, а мени од

узбуђења удариле сузе на очи, и све ми на уму: „Племе моје“ итд.

II. Посета из Краљевских Винограда.

Био сам очевидац овог огромног спровода који се 6. септембра по нашем крену у 2 часа по подне од виноградске општинске куће да посети изложбу и да том приликом преда „Матици школској“ дар у новцу који је покупљен добровољним прилозима.

Напред је ношен грб Винограда, а за њим је јахало неколико личних Чеха на крупним коњма. За овим су у једним колима председник и један члан приређивачког одбора за овај свечани спровод. За музиком прашког „Сокола“ ишло је виноградско друштво „Соко“ са својом заставом, па певачке дружине „Хлахол“ и „Хармонија“, па три чете малих војника с пушкама и сабљама, а у црном оделу налик на соколско, учитељске удружење „Коменски“, одбор „Матице школске“ и одбор шумавског друштва.

У другој групи опет за музиком ишло је шест удружења, виноградских набављача и продаваца животних потреба, и радници из завода Целерин.

За овим су ишла велика и ниска кола, у чијој се средини уздизала велика зарубљена пирамида са круном. У пирамиди је био 1,000.000 хелера (у ситнини), т. ј. 5000 фор. или око 11.500 динара — поклон виноградских удружења, завода и грађана „Матици школској“. Пред пирамидом седела је на узвишеном месту „Чехија“ са мачем у руци и круном на глави, а по странама кола, око пирамиде, 8—10 врло лепих мушкарчића у народном оделу из разних крајева.

После неколико кола са среским и општинским часништвом, а за музиком, ишли су све у групама од 30—40 људи чланови 11 друштава. И у последњој групи било је неколико друштава, као: „Самарјанин“, добровољни пожарници, домобранци, ветерани итд.

Сад је тек настао непрегледан низ фијакера (280), украшених природним и вештачким цвећем, венцима и заставицама, и препуних народа оба пола и сваког узраста, а напослетку 40 препуних трамвајских кола.

Учасника је било 16.000, и све је то тога дана посетило изложбу.

Да узмемо да је сваки посетилац платио просечно по 30 новч. за улаз (40, а за раднике 20 новч.), и да је сваки потрошио на изложби још по толико, онда добивамо суму од 9.600 форин. или 21.000 днн., што је грађанство винограда потрошило ради изложбе само за један дан, не рачуна-

јући у то цвеће и венце, фијакере и трамваје, као ни поменути милијун хелера, па ни 2000 круна дар за подизање чешког етногр. музеја.

III. Посета из VII кварта прашког.

У VII су кварту већином фабрике, а становници махом радници, који су једног дана посетили изложбу у шест одељења, састављених из разних удружења, већином радничких, или из радника једне исте фабрике. Највеће је одељење било оно у коме су ишли само радници једне фабрике за израду шешира — 1000 на број, а највише је пажње привлачило одељење радника пред којим је ношено рубље израђено у грдним размерама као грб фабрике за рубље.

Сви су фабриканти пустили своје раднике бар по једном на изложбу, а било их је који су то и више пута чинили. Најоскуднијима давали још и трошка за улазницу и какву закуску. То исто чиниле су и општине само да се свако колико толико користи изложбом.

Ну и ове и све друге посете у масама, какве су долазиле из свих крајева чешких, надмашила је својим оригиналношћу,

IV. Посета из Краљ. Храдеца,

те бих рачунао да сам много изоставио, кад је не бих саопштио онако како је описата у једним новинама.

Она је доиста „манifestација чешке пољопривреде“, јер су том приликом представљена 4 год. времена са свима радовима, који су ма у каквој вези са пољопривредом.

На челу спровода био је одбор са трубачима и 24 сељака у једнаком оделу. За њима су ишла кола са коларима у средњовековном оделу, који су на колима радили, па кола с ковачима, који су за време вожње једнако ковали.

Како пољски радови започињу орањем, то је после овога вучен старочешки плуг за којим је у историјском оделу корачао орач Премисл, за тим плуг с три ралице, и парни плуг. Сад је за музиком ишло 30 сејача, па неколико сејалица, и до 50 жена плевачица, а за овима опет једна кола препуна пољопривредних алатки.

Засебна алегоричка кола представљала су „пролеће“, а у средини истих стајале су младе девојке. За овим је колима ишло до 100 људи са косама и много жена са срповима, а после њих пуна кола сена. Овде није изостала ни колиба са чуваром, који је управљао псима што су је вукли.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Најзад су ишли у редовима грабиоци и „пластиоци“, који сено купе и товаре.¹⁾

Кола што представљаху „лето“ била су декорисана плавим материјама, и у њима су седеле две девојке, док су у средини стајале четири у оделу украшеном мирисним цвећем. За овим колима дошла су друга — вртарска, пуна биљака у цвету, дрвећа и палама, под којима је на високом престолу достојанствено седела богиња Флора. За колима су ишли жетеоци са косама²⁾ и женске са срповима, па музика, свирајући одломке из чувене чешке опере „Продана невеста“ за коју је мотив узет из чешког живота у ово доба године. Двадесет пари лепих дечака и девојчица имали су да подсети само на једну сцену — народно весеље. На једним су колима после тога биле сеоске девојке, на другима раж, па читава група људи са редитељима жетве, кола са шеницом, и за овима до 50 жена што вежу снопове. На нарочитим колима уздигнута је била круна, начињена од самих класова, док су драго камење у њој представљали цветови разних боја. Испод круне стајале су 4 девојке, као да је на својим раменима носе; око кола су ишла 4 пажа и 4 гласника (херолда) а за њима 4 тежака у старинском оделу.

После тога наишла су кола с јечмом, а затим кола са сувачом, пред којом је стајао сувач пушећи из велике луле а око њега чељад међу џаковима са храном и брашном. На вратима суваче стајао је домаћи бог с великом главом и затурао свакојаку шалу. Затим су опет ишли грабиоци, и чељад с једног пољског имања, а на колима су вучене коњске грабље. Сеоска музика свирала је разне походе и полке. На засебним колима био је искићен „Стари“, т. ј. главни момак у воденици. За њим су корачали млатиоци, а вожене су вршлица, чистилица, преносни мотор, на другим колима млатиоци, који су једнако гредом млатили храну, и парна вршлица. За музиком су ишли председник и чланови сеоске општине са пандуром, сви у старинском скупоценим оделу.

Дивна су била и алегоричка кола за „јесен.“ Напред је у њима стајала девојка, која је брала воће и грожђе, а у средини, под воћкама и лозом, четири девојке. Косе и одело биле су им испрплетане виновом лозом и гроздовима. У рукама су држале котарице с грожђем. Задњи део ових кола представљао је лов. Под шумским дрвећем стајао је ловац с малим хајкачима, који су држали зечеве и препелице.

¹⁾ Неправилно је до душе: „пластиоци товаре сено“, али је истина да се сено одмах, чим се довољно осуши, диже с ливада и вуче кући, а не пласти се у пољу, да га свет чува.

²⁾ Нарочите косе које Чеси зову *hrabice*.

Остала су кола била својина једне ратарске школе и једне у којој се женске спремају за домаћице. На једнима је седела планинка до ступе за масло, а око ње слушкиње, које су масло меле, сир сириле и т. д. За овим је дошла сечка и крупачица, па кола која су представљала гајење стоке, риболов, повртарство. За тим кола пуна женетрге, од које се гради цигура; кола на којима су девојке трлиле лан, и кола качарска, на којима су качари напасивали обручеве на бурад.

Најзад су дошла кола, која су представљала „Зиму“. Под заснеженим дрветом седела је девојка у белом зимском оделу, а око ње грудвала су се дечица, наравно у то доба (13. авг.) вештачким снегом. Последња кола представљала су прело и седељку, где су девојке преле на великим прелицама.

У спровођу је учествовало 1200 особа у народном оделу, а било је употребљено 30 кола и 100 коња.

И овом је приликом предат један дар „Матици школској“ — дар овога краја 4500 дин.

У 4 часа по подне, истог дана, дошао је овај спровод истим редом опет на изложбу и то у амфитеатар, где су се кола с јечмом издвојила и отишла у средину. Ту је сад извршен пред свима посетиоцима обичај који још постоји у оном крају о жетви, т. ј. предавање рода „господину оцу“ и „госпођи мами“ (*panátovi a panímáme*). На колима је и последњи сноп украшен тракама; пред колима свирају на брзу руку икупљени, управо од свога рада кренути музиканти (дебели Нејла, мршави Станек и хроми кројач Звезда), а око кола кликћу од радостичељад, што је посао свршен. Од чељади једна старија жена предаје и „оцу“ и „мајци“ по киту од свих житá, честитајући у стиховима сваком понаособ весеље. И отац и мајка захваљују се такође у стиховима, а после тога се на рачун домаћина до ноћи једе, пије и уз музику игра.

Осем овога, импровизовано је на изложби још неколико обичаја од многобројних, који су некад постојали у поменутом крају. А један им је полиција забранила.

Посете у масама од десет и више хиљада душа на један пут нису биле ретке за време ове изложбе. До 12. септембра, по нашем, највећи је број посетилаца за дан био 70.000. Онога дана кад је изложба закључена посетиле су изложбу и платиле за улаз 82692 душе, а улажење је текло овако:

До 2 часа по подне	3.376	посетилаца
У 3 „ „ „	15.670	„
„ 4 „ „ „	34252	„
„ 5 „ „ „	43976	„
„ 6 „ „ „	53414	„
„ 7 „ „ „	61801	„
„ 7½ „ „ „	81792	„
„ 8¼ „ „ „	82692	„

У недељу пред закључак било је 90000 посетилаца, а то је највећи број за један дан.

На овај се начин могао испкупити огроман број од 2,062.000 посетилаца, што значи, да је добра трећина васколиког чешког народа посетила изложбу.

Народ, који се овако одушевљава, који је овако кроз прожет љубављу према свему што је од опште важности, дочекаће извесно да види остварене све своје идеале.

Извод из једног писма.

„Ви и не знате, како је дирљив био растанак са изложбом. По ваздан је било журбе која се не да описати. Најкешће је било, кад се у 3. ч. и 15 м. намирио и други милијун посетилаца. Наде није било да ће се тај број испунити, а прешао је са 62.000. Велика је заслуга за ова предграђа Жишкова, које је 4 пута посетило изложбу. О дирљивости на растанку уверићете се из новина које вам шаљем. Песма и весеље нису престајали ни за тренут ока. Особите пажње заслужује говор грофа Лажанског пред закључак изложбе. Најдирљивији је био моменат пред спомеником краља Ђурђа Пођебрадског, где се згрнуло мноштво људи, да га оките венцима, вичући са сузама у очима: „С Богом краљу, с Богом, до скорог виђења!“ Нигде једно око не оста, које се тада не заплака. — — — Сви су посетиоци дошли затим у групи до изласка, и као по договору вратили се отуда, да још неколико тренутака проведу на изложби.“

12. новембра 1895. г.

у Ужицу.

Миша Петровић
професор

ИЗЈАВА УРЕДНИШТВА

У ову свеску ушли су и у свеску за овом ући ће скоро сви радови, који су под пређашњим уредницима примљени и започети на прекидани и остали недовршени. Нови радови почеће тек од нове године.

Пред уредништвом је много радова посланих за лист. Али се мора чинити *избор* и згодан *распоред*. За то се моле писци њихови, да не замере што морају чекати ред.

У исто време уредништво обраћа пажњу г. г. сарадницима на одредбу тачке 11. програма овога листа, која од речи до речи гласи овако: „И на послетку, у колико и кад се буде могло, штампаће се: *расправе и чланци о сувременим питањима народне просвете и наставе, и о условима за природно развијање физичког и моралног здравља као и умне моћи код млађих нараштаја. У ову врсту прилога за Просветни Гласник доћи ће и чланци о бољим методама за основну и средњу наставу по разним гранама знања и наука.*“¹⁾

И према програму дакле и према читаоцима, сувише специјални радови, који интересују мањину или само неколицину стручњака нису за *Просветни Гласник*.

Пожелело би се још, да радови за *Просветни Гласник*, сем *поучне садржине*, буду што краћи и по језику чисти и правилни.

Уредништво неће примити ни *један недовршен рад*.

Уредник Просветног Гласника
Ј. Миодраговић.

¹⁾ 1 св. *Просв. Гласника* за 1880.

много горе него пре десет година, а у нишкој, на против, много боље.

Кажњених ђака било је у Учитељским Школама

београдској	3
нишкој	101
Свега	104

Од сто уписаних ђака било је кажњено у Учитељским Школама

београдској	1·37
нишкој	47·87
у опште	20·68

Процент кажњених ђака стално је већи у Учитељској Школи у Нишу. Тако: у години 1885. био је готово осам пута већи, него у београдској Учитељској Школи; у 1891. години био је већи преко три пута, а у овој 1892. години био је већи на тридесет и пет пута.

Без сумње, да се објашњење овако велике разлике може најпре потражити у претпоставци, да је строжа дисциплина у нишкој Учитељској Школи, него у београдској — разуме се, верујући у исправност администрације ових завода и тачност добивених података.

По успеху било је ђака у Учитељским Школама

	БЕОГРАДСКОЈ	НИШКОЈ	У ОПШТЕ
одличних	3	4	7
врло добрих	124	86	210
добрих	114	98	212
слабих	20	1	21
рђавих	—	—	—
Свега	261	189	450

Просечна оцена успеха износила је у Учитељским Школама

београдској	3·42
нишкој	3·49
у опште	3·45

Само за 0·07 процената био је бољи успех у нишкој Учитељској Школи.

Ако поредимо број одличних и врло добрих ђака са слабима, видећемо, да на сто првих долази ових других у Учитељским Школама

београдској	16
нишкој	1
у опште	10

Рђавих ђака није било у Учитељским Школама.

Немамо података о томе, колико је ученика награђено књигама у београдској Учитељској Школи; а у нишкој Учитељској Школи од 90 одличних и врло добрих ђака награђено је 50.

Награђено је ђака у нишкој Учитељској Школи

О Д С Т О

СВРШЕНИХ	ОДЛИЧНИХ И
26·45	ВРЛО ДОБРИХ
	55·56

Просечна година живота једнога ђака обеју Учитељских Школа износила је 19·45, а посебице у разреду

првом	18·66
другом	19·23
трећем	20·75

Колико је било ђака из кога реда по занимању њихових родитеља видећемо из овога прегледа.

Занимање ђачких родитеља Profession des parents des élèves	Број ђака у Учитељским Школама Nombre d'élèves dans les écoles normales d'instituteurs		
	београдској de Belgrade	нишкој de Niche	у опште en général
Свештеници — Prêtres	21	13	34
Чиновници — Fonctionnaires	23	18	41
Наставници — Instituteurs	16	9	25
Трговци — Marchands	41	28	69
Занатлије — Artisans	55	57	112
Земљорадници — Agriculteurs	107	63	170
Другог занимања — D'autre profession	29	23	52
Свега — Total	292	211	503
Процент — Pourcentage			
Свештеници — Prêtres	7·19	6·16	6·76
Чиновници — Fonctionnaires	7·88	8·53	8·15
Наставници — Instituteurs	5·48	4·27	4·97
Трговци — Marchands	14·04	13·27	13·72
Занатлије — Artisans	18·84	27·01	22·26
Земљорадници — Agriculteurs	36·64	29·86	33·80
Другог занимања — D'autre profession	9·93	10·90	10·34
Свега — Total	100·00	100·00	100·00

Ови проценти казују, да је и у београдској и у нишкој Учитељској Школи било ђака највише од родитеља земљорадника; за тим од родитеља занатлија, и то у нишкој Учитељској Школи за 2·85 процената мање од земљорадника, а у београдској за 17·80. У обе Учитељске Школе најмањи је проценат ђака од родитеља наставника.

Како су ови редови заступљени у појединим разредима, показаше нам овај преглед.

Занимање ђачких родитеља Profession des parents des élèves	Број ђака у Учитељским Школама у разреду Nombre d'étudiants dans les écoles normales d'instituteurs dans la classe		
	I	II	III
Свештеници — Prêtres	10	11	13
Чиновници — Fonctionnaires	14	19	8
Наставници — Instituteurs	8	12	5
Трговци — Marchands	22	29	18
Занатлије — Artisans	45	45	22
Земљорадници — Agriculteurs	57	61	52
Другог занимања — D'autre profession	20	13	19
Процент — Pour cent			
Свештеници — Prêtres	5·68	5·79	9·49
Чиновници — Fonctionnaires	7·95	10·00	5·84
Наставници — Instituteurs	4·55	6·32	3·65
Трговци — Marchands	12·50	15·26	13·14
Занатлије — Artisans	25·57	23·68	16·06
Земљорадници — Agriculteurs	32·39	32·11	37·95
Другог занимања — D'autre profession	11·36	6·84	13·87

Као што се види, у првом разреду највише је било синова земљорадничких и занатлијских, а најмање наставничких. Свештеничких синова било је више од наставничких за 1·13 процената, а чиновничких више за 3·40 процената. Ученика од родитеља другог занимања било је више од трговачких синова за 1·14 процената.

У другом разреду такође је било највише синова земљорадничких и занатлијских, а најмање свештеничких. Наставничких синова било је више од свештеничких за 0·53 процента, а од родитеља другог занимања за 1·05 процената.

У трећем разреду било је највише синова земљорадничких. Занатлијских синова било је мање од земљорадничких за 21·89

процената, а трговачких синова и од родитеља другог занимања готово је подједнак проценат.

Процент земљорадничких синова врло мало је опао у другом разреду, док је у трећем разреду порастао за 5·56 процената. Процент занатлијских синова опадао је из разреда у разред, а проценат свештеничких и трговачких синова растао је. Процент наставничких синова порастао је у другом разреду, а опао у трећем разреду, док је, на против, проценат синова од родитеља другог занимања у другом разреду опао, а у трећем порастао.

По месту рођења било је ђака

РОЂЕНИХ	СВЕГА
у Србији	411
ван Србије	92
Свега	503

У П Р О Ц Е Н Т У

РОЂЕНИХ	СВЕГА
у Србији	81·71
ван Србије	18·29

Од ових ђака је

РОЂЕНИХ	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
у градовима	250	49·70
у селима	253	50·30

Од ученика рођених ван Србије било је у Учитељској Школи

ИЗ	БЕОГРАДСКОЈ	НИШКОЈ	У ОШТЕ
Црне Горе	11	4	15
Херцеговине	5	1	6
Босне	8	1	9
Ст. Србије и Македоније	39	12	51
Аустро-Угарске	6	5	11
Свега	69	23	92

Од сто ученика изван Србије било је из

Црне Горе	16
Херцеговине	7
Босне	10
Ст. Србије и Македоније	55
Аустро-Угарске	12

Благодејанаца било је у Учитељ. Школи

	ОД СТО СВРШЕНИХ	
београдској	114	43·68
нишкој	59	31·22
Свега	173	38·44

У име благодетејања издано је једном благодетејанцу просечно за један месец у Учитељској Школи

Београдској по 37·84 динара
нишкој » 27·01 »
у опште по 34·10 »

Као што се види, благодетејање је било веће у београдској Учитељској Школи, него у нишкој.

3. Научна средства — Les moyens scientifiques

Из београдске Учитељске Школе имамо података само о књијници. Књијница је имала 2.515 дела у 2.515 свезака.

Нишка Учитељска Школа имала је:

мана и атласа 102 комада
глобова 2 »
за зоологију 96 »
» ботанику 24 »
» минералогiju 419 »
» математику 23 »
» физику 156 »
» хемију 87 »
» пољску привреду 42 »
прегледа за лепо писање и цртање . 1.235 »

Школска књијница имала је 1.073 дела у 2.495 свезака.

4. Издатак на издржавање Учитељских Школа

Dépense pour l'entretien des écoles normales d'instituteurs

У 1892. рачунској години издано је из државне благајнице на издржавање Учитељских Школа, и то :

Београдске 78.582·58 динара
нишке 37.090·04 »
Свега 115.672·62 динара

Из овога прегледа види се, колико је посебице издано на плату наставника, а колико на остале потребе у свакој школи на по се.

У 1892. години издано је из државне благајнице L'année 1892. la caisse de l'Etat déboursa	Свега динара En général francs	У проценту Pour cent
Београдска Учитељска Школа — Ecole normale d'inst. à Belgrade		
На плату наставника — Appointements aux professeurs	35.741·98	45·48
» благодетејање — Bourses	38.966·60	49·59
» огрев и канцеларијске трошкове — Chauffage et frais de bureau	1.834·00	2·34
» набавку књига и учила — Achat d'objets d'étude et des livres	600·00	0·76
» плату послужитеља — Gages aux serviteurs	1.440·00	1·83
Свега — Total	78.582·58	100·00
Нишка Учитељска Школа — Ecole normale d'inst. à Niche		
На плату наставника — Appointements aux professeurs	18.606·79	50·17
» благодетејање — Bourses	16.050·00	43·27
» огрев и канцеларијске трошкове — Chauffage et frais de bureau	1.200·00	3·23
» набавку књига и учила — Achat d'objets d'études et des livres	233·25	0·63
» плату послужитеља — Gages aux serviteurs	1.000·00	3·70
Свега — Total	37.090·04	100·00
Обе Учитељске Школе — Les deux écoles normales d'instituteurs		
На плату наставника — Appointements aux professeurs	54.348·77	46·99
» благодетејање — Bourses	55.016·60	47·56
» огрев и канцеларијске трошкове — Chauffage et frais de bureau	3.034·00	2·62
» набавку књига и учила — Achat d'objets d'étude et des livres	833·25	0·72
» плату послужитеља — Gages aux serviteurs	2.440·00	2·11
Свега — Total	115.672·62	100·00

У београдској Учитељској Школи половина издатака ишла је на благодетејање, а у нишкој половина је ишла на плату наставника. У обе Учитељске Школе био је издатак на благодетејање већи од издатка на плату наставника.

Издатак на набавку књига и учила био је најмањи и у једној и у другој Учитељској школи.

У издатак на благодетејање у београдској Учитељској Школи урачуњена је и сума од 468·40 динара, издана на екскурзију ученика те школе.

Кад издатак на плату наставника поредимо с бројем наставника, а целокупни издатак с бројем ђака, који су остали у школи до краја године, налазимо да је долазило просечно динара

	НА ЈЕДНОГ НАСТАВНИКА	НА ЈЕДНОГ ЂАКА
у учитељској школи		
београдској	2.552-93	301-08
нишкој	1.691-53	196-24
у опште	2.173-95	257-05

Као што се види, један наставник у београдској Учитељској Школи примао је просечно много већу плату, него наставник у нишкој Учитељској Школи. Исто тако и издатак на једног ђака био је много већи у београдској Учитељ. Школи, него у нишкој.

Односна размера између београдске и нишке Учитељске Школе била је у издатку

на плату наставника	као 100 : 66-3
на једног ђака	» 100 : 65-2

У Г И М Н А З И Ј Е GYMNASSES

У 1892. години било је у Србији десет виших гимназија, од којих су: прва београдска гимназија, друга београдска гимназија, крушевачка, зајечарска, нишка, пожаревачка и шабачка имале по осам разреда, крагујевачка седам разреда, трећа београдска и пиротска по пет разреда.

Нижих гимназија било је четрнаест, и свака је од њих имала по четири разреда.

У овој години није отворена ни једна нова ни гимназија ни нижа гимназија.

У години 1882., пре десет година, биле су само три више гимназије и осамнаест нижих гимназија. Дакле, број виших гимназија сада је три пута већи.

1. Наставници — Professeurs

У свима вишим и нижим гимназијама радило је 1891.—1892. школске године 296 наставника, од којих је било

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
професора	127	42-91
предавача	80	27-02
учитеља језика и вештина	52	17-57
вероучитеља	22	7-43
учитељица женскога рада	15	5-07
Свега	296	100-00

Ако све ове наставнике поделимо у два реда: виши и нижи, и у први ред узмемо све професоре, а у други остале наставнике, онда ћемо имати наставника вишега реда

127, а нижега реда 169. На сто наставника вишега реда долазило је 133 наставника нижега реда.

Сви сви наставници предавали су недељно 4.188 часова.

Недељних часова имао је просечно један наставник

	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
у вишим гимназијама	13-2	14-7	13-9
» нижим	13-1	15-1	14-5
Свега	13-2	14-9	14-1

Од наставника вишега реда највећи број недељних часова имали су у лозничкој нижој гимназији (17-2), а најмањи у врањској гимназији (8-0). Од наставника нижега реда највише часова имали су у ваљевској нижој гимназији (18-8), а најмање у нишкој гимназији (9-5). У опште један наставник је имао највећи број недељних часова у ваљевској нижој гимназији (17-2), а најмање у лесковачкој нижој гимназији (12-4).

Просечна годишња плата била је динара

	У Г И М Н А З И Ј А М А		
НАСТАВНИКА	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
вишега реда	2.895-73	3.333-79	3.009-56
нижега реда	1.533-88	1.346-25	1.480-09
у опште	2.233-41	1.926-68	2.152-68

Да поредимо ову просечну плату с бројем недељних часова, па ћемо наћи, да су просечно за један недељни час примали динара

НАСТАВНИЦИ

У ГИМНАЗИЈАМА	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
ВИШИМ	219-32	226-79	216-52
НИЖИМ	117-09	89-16	102-14
у опште	169-20	129-30	152-67

Из ових бројева види се, да је награда наставника и вишега и нижега реда у нижим гимназијама била много мања, него у вишим гимназијама.

2. Ђаци — Elèves

Број свих ђака у свима гимназијама, вишим и нижим, износио је у почетку 1891. —1892. школске године 5.793, и то:

У ГИМНАЗИЈАМА	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
ВИШИМ	3.428	374	3.802
НИЖИМ	1.652	339	1.991
Свега	5.080	713	5.793

Према овоме, од сто ђака било је

У ГИМНАЗИЈАМА	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА
ВИШИМ	90-16	9-84
НИЖИМ	82-97	17-03
у опште	87-69	12-31

Као што се види, проценат ученица у нижим гимназијама много је већи, него у вишим гимназијама. Узрок ће овоме бити

тај, што многе ученице не продужавају учење у вишим гимназијама, већ прелазе у Вишу Женску Школу.

До краја школске године остало је ђака

У ГИМНАЗИЈАМА	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	У ОПШТЕ
ВИШИМ	2.861	334	3.195
НИЖИМ	1.427	291	1.718
Свега	4.288	625	4.913

Од сто уписаних ђака остало је до краја школске године

У ГИМНАЗИЈАМА	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	У ОПШТЕ
ВИШИМ	83-46	89-30	84-03
НИЖИМ	86-36	85-84	86-29
Свега	84-40	87-52	84-81

Проценти ови казују, да је у вишим гимназијама остало до краја школске године више ученица, него у нижим гимназијама, док је, на против, ученика остало више у нижим гимназијама. У опште ђака остало је до краја школске године у нижим гимназијама 2-26 процената више, него у вишим гимназијама.

Колики је проценат ових ученика и ученица по појединим разредима можемо видети из овога прегледа.

РАЗРЕД CLASSE	Од сто уписаних ђака остало је до краја 1892. школске године у гимназијама Sur 100 élèves sont restés jusqu' à la fin de l'année scolaire 1892. aux gymnases								
	ВИШИМ supérieurs			НИЖИМ inférieurs			у опште en général		
	ученика écoliers	ученица écolières	ЂАКА élèves	ученика écoliers	ученица écolières	ЂАКА élèves	ученика écoliers	ученица écolières	ЂАКА élèves
I	82-25	90-81	83-04	85-42	86-44	85-58	83-59	88-35	84-15
II	85-67	91-68	86-46	87-49	86-52	87-30	86-42	89-47	86-83
III	84-63	81-69	84-25	82-70	84-62	83-11	83-90	83-22	83-79
IV	81-59	92-75	83-10	90-98	85-18	89-97	85-04	89-43	85-71
V	80-00	92-86	80-74	—	—	—	80-00	92-86	80-74
VI	79-31	84-62	79-56	—	—	—	79-31	84-62	79-56
VII	89-02	75-00	87-78	—	—	—	89-02	75-00	87-78
VIII	98-22	100-00	98-32	—	—	—	98-22	100-00	98-32
Свега — Total	83-46	89-30	84-03	86-38	85-84	86-29	84-41	87-66	84-81

Као што се види, у вишим гимназијама изгубио је највише ученика и у опште ђака пети и шести разред, а најмање осми разред. Ученица је изгубио највише трећи и седми разред.

У нижим гимназијама изгубио је највише ученика и у опште ђака разред трећи, а најмање разред четврти. И ученица је изгубио највише трећи разред, а најмање други разред.

Ове су исте размере и у гимназијама у опште.

У почетку 1892. школске године било је у гимназијама

	ВИШИМ		НИЖИМ		У ОПШТЕ
	У	Ч	Е	Н	И К А
уписаних	2.782		1.399		4.181
понављача	616		253		899
Свега	3.428		1.652		5.080

	У		Е		Н		И	Ц	А
	У	Ч	Е	Н	И	Ц	А		
уписаних	322		306						628
понављача	52		33						85
Свега	374		339						713

	Б		А		К		А
	У	Ч	Е	Н	И	Ц	А
уписаних	3.104		1.705				4.809
понављача	698		286				984
Свега	3.802		1.991				5.793

Процент ђака износио је у гимназијама :

	ВИШИМ		НИЖИМ		У ОПШТЕ
	У	Ч	Е	Н	И К А
уписаних	81.16		84.69		82.30
понављача	18.84		15.31		17.70
Свега	100.00		100.00		100.00

	У		Е		Н		И	Ц	А
	У	Ч	Е	Н	И	Ц	А		
уписаних	86.10		90.27						88.08
понављача	13.90		9.73						11.92
Свега	100.00		100.00						100.00

	Б		А		К		А
	У	Ч	Е	Н	И	Ц	А
уписаних	81.64		85.63				85.64
понављача	18.36		14.37				14.36
Свега	100.00		100.00				100.00

Из ових процената види се, да је у нижим гимназијама било мање и ученика и ученица, који понављају, негоу вишим гимназијама.

Колико је ђака школу напустило у току године и из каквих узрока видећемо из ових података.

	Г И М Н А З И Ј Е				
	ВИШЕ		НИЖЕ		У ОПШТЕ
	Б	А	К	А	
због					
болести	26		11		37
смрти	10		4		14
искључења	100		24		124
других узрока	471		234		705
Свега	607		273		880

Од сто уписаних ђака оставило је у току школске године гимназије

због	ВИШЕ	НИЖЕ	У ОПШТЕ
болести	0.68	0.55	0.64
смрти	0.26	0.20	0.24
искључења	2.63	1.21	2.14
других узрока	12.39	11.75	12.17
Свега	15.96	13.71	15.19

Као што се види, и разболевање и морталитет мањи су у нижим гимназијама.

Од стотине ђака, који су гимназије оставили, долазе на поједине узроке ови проценти :

због	ВИШЕ	НИЖЕ	У ОПШТЕ
болести	4.38	4.05	4.28
смрти	1.62	1.47	1.58
искључења	14.94	8.82	13.06
других узрока	79.06	85.66	81.08
Свега	100.00	100.00	100.00

Број ђака, који су од предавања изостајали, овај је :

У ГИМНАЗИЈАМА	С ОПРАВДАНИМ		С НЕОПРАВДАНИМ	
	ИЗОСТАЈАЦИМА			
ВИШИМ	3.182		2.725	
НИЖИМ	1.545		1.467	
Свега	4.727		4.192	

Од сто уписаних ђака долазило је на ђаке с изостанцима

У ГИМНАЗИЈАМА	ОПРАВДАНИМ	НЕОПРАВДАНИМ
ВИШИМ	83.69	71.67
НИЖИМ	77.60	73.68
у опште	81.60	72.36

И у вишим и у нижим гимназијама било је више ђака с оправданим изостанцима, него с неоправданим. Разлика између оваких ђака већа је у вишим гимназијама за 8:10 процената.

Да разгледамо колико је ђака по колико неоправданих изостанака имало.

Тако :

НЕОПРАВДАНИХ ИЗОСТАНАКА	ИМАЛО ЈЕ ЂАКА У ГИМНАЗИЈАМА		
	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
само један	421	231	652
2 до 3	375	264	639
3 » 4	241	136	377
4 » 6	254	105	359
6 » 8	191	98	289
8 » 10	283	147	430
10 » 12	183	106	289
12 » 15	141	82	223
15 » 20	158	81	239
20 » 25	178	66	244
преко 25	394	151	545
Свега	2.819	1.467	4.286

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Од сто уписаних ђака имало је неоправданих изостанака

	У ГИМНАЗИЈАМА		
	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
само један	11·07	11·60	11·35
2 до 3	9·86	13·27	11·03
3 » 4	6·34	6·83	6·51
4 » 6	6·68	5·28	6·20
6 » 8	5·02	4·92	4·99
8 » 10	7·44	7·39	7·42
10 » 12	4·81	5·33	4·99
12 » 15	3·71	4·12	3·85
15 » 20	4·16	4·07	4·13
20 » 25	4·68	3·32	4·21
преко 25	10·36	7·59	9·41
Свега	74·13	73·72	73·99

Из ових процената види се, да највећи проценат пада на оне ђаке, који су учинили само један изостанак, и за њима одмах на оне, који су учинили 2—3 изостанка.

Од свих уписаних ђака није имало неоправданих изостанака

У ГИМНАЗИЈАМА	ЂАКА	У ПРОЦЕНТУ
ВИШИМ	983	25·85
НИЖИМ	524	26·32
Свега	1.507	26·01

У нижим гимназијама било је ђака, који нису имали неоправданих изостанака, само за 0·47 процената више, него у вишим гимназијама.

Ученика, који су имали оправданих изостанака, било је у гимназијама

ИЗОСТАНАКА	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
1 до 5	835	692	1.527
5 » 10	581	340	921
10 » 15	451	174	625
15 » 20	262	94	356
20 » 25	253	77	330
25 » 30	160	40	200
30 » 35	153	28	181
35 » 40	99	29	128
40 » 50	150	22	171
50 » 60	135	15	150
преко 60	244	39	283
Свега	3.323	1.549	4.872

Од сто уписаних ђака имало је оправданих изостанака у гимназијама

ИЗОСТАНАКА	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
1 до 5	21·96	37·76	26·36
5 » 10	15·28	17·07	15·90
10 » 15	11·86	8·74	10·78
15 » 20	6·89	4·72	6·15

ИЗОСТАНАКА	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
20 » 25	6·65	3·87	5·70
25 » 30	4·21	2·01	3·45
30 » 35	4·02	1·41	3·12
35 » 40	2·60	1·46	2·21
40 » 50	3·95	1·10	2·95
50 » 60	3·55	0·75	2·59
преко 60	6·41	1·76	4·89
Свега	87·40	77·80	84·10

Није имало ни један оправдани изостанак у гимназијама

	ЂАКА	У ПРОЦЕНТУ
ВИШИМ	479	12·60
НИЖИМ	442	22·20
Свега	921	15·90

Ако поредимо укупни број оправданих изостанака с бројем ђака, који су те изостанке учинили, наћи ћемо, да је један ђак просечно учинио изостанака у гимназијама

ВИШИМ	8·57
НИЖИМ	6·59
у опште	7·89

Види се, дакле, да је било више изостајања од школе у вишим гимназијама, него у нижим.

Кажњених ђака било је у гимназијама

ВИШИМ	1.088
НИЖИМ	762
Свега	1.850

Од сто уписаних ђака кажњено је у гимназијама

ВИШИМ	28·62 процената
НИЖИМ	38·27 »
у опште	31·94 процената

Као што се види, у нижим гимназијама било је много више кажњаваних ђака, него у вишим гимназијама.

По успеху било је ђака у гимназијама

	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
одличних	143	90	233
врло добрих	755	456	1.211
добрих	1.896	899	2.795
слабих	357	271	628
рђавих	44	2	46
Свега	3.195	1.718	4.913

Просечна оцена успеха износила је у гимназијама

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ВИШИМ	3·19
НИЖИМ	3·21
у опште	3·19

Успех је, дакле, био само нешто бољи (за 0·02) у нижим гимназијама.

Кад поредимо број одличних и врло добрих ђака са слабима, налазимо, да на сто првих долази ових других у гимназијама

ВИШИМ	40
НИЖИМ	50
у опште	43

А ако поредимо број одличних и врло добрих ђака с рђавима, онда ћемо наћи, да на сто првих има ових других у гимназијама

ВИШИМ	4·88
НИЖИМ	0·37
у опште	3·19

Од 898 одличних и врло добрих ђака у вишим гимназијама награђено је књигама 404, а од 546 таквих ђака у нижим гимназијама награђено је 268.

Према овоме награђених је ђака у гимназијама

	О Д	С Т О
	СВРШЕНИХ	ОДЛИЧНИХ И ВРЛО ДОБРИХ
ВИШИМ	12·65	45·00
НИЖИМ	15·60	49·08
у опште	13·68	46·54

Просечна година живота једнога ђака гимназије у опште износила је 14·24, а у разреду

првом	11·98
другом	13·26
трећем	14·58
четвртном	15·70
петом	16·62
шестом	17·31
седмом	18·25
осмом	19·03

Колико је било ђака из кога реда на занимању родитељском види се из овога прегледа.

Занимање ђачких родитеља Profession des parents des élèves	Број ђака у гимназијама Nombre d'élèves aux gymnases		
	ВИШИМ supérieurs	НИЖИМ inférieurs	у опште en général
Свештеници — Prêtres	204	142	346
Чиновници — Fonctionnaires	826	256	1.081
Наставници — Instituteurs	160	53	213
Трговци — Marchands	961	534	1.496
Занатлије — Artisans	731	400	1.131
Земљорадници — Agriculteurs	603	487	1.090
Другог занимања — D'autre profession	317	119	436
Свега — Total	3.802	1.991	5.793
Процент — Pour cent			
Свештеници — Prêtres	5·36	7·13	5·97
Чиновници — Fonctionnaires	21·72	12·86	18·66
Наставници — Instituteurs	4·21	2·66	3·68
Трговци — Marchands	25·28	26·82	25·82
Занатлије — Artisans	19·23	20·09	19·52
Земљорадници — Agriculteurs	15·86	24·46	18·82
Другог занимања — D'autre profession	8·34	5·98	7·53
Свега — Total	100·00	100·00	100·00

Као што ови проценти казују, у вишим гимназијама било је највише деце трговачке, па чиновничке и занатлијске. Наставничке и свештеничке деце било је најмање.

У нижим гимназијама пада највећи проценат на децу трговачку и земљорадничку, за тим на децу занатлијску. Најмањи проценат долази на децу наставничку.

Како су ови редови заступљени у појединим разредима видећемо из овога прегледа.

РАЗРЕД CLASSE	Број ђака гимназиста, који су били од родитеља Nombre d'élèves aux gymnases qui avaient les parents						
	свештеника prêtres	чиовника fonctionnaires	наставника instituteurs	трговца marchands	занатлија artisans	земљоран. agriculteurs	Другог занимања d'autre prof.
I	91	250	51	434	407	328	162
II	73	220	42	318	241	283	106
III	75	159	34	231	169	176	69
IV	56	168	34	198	156	168	38
V	25	116	20	147	79	72	24
VI	9	86	9	80	36	30	24
VII	9	54	15	54	22	19	7
VIII	8	28	8	34	21	14	6

РАЗРЕД CLASSE	Број ђака гимназиста, који су били од родитеља Nombre d'élèves aux gymnases qui avaient les parents						
	свештеника prêtres	чиновника fonctionnaires	наставника professeurs	трговача marchands	занатлија artisans	земљоради. agriculteurs	другог занимања d'autre prof.
Процент — P o r c e n t							
I . . .	5·28	14·51	2·96	25·19	23·62	19·04	9·40
II . . .	5·69	17·15	3·27	24·79	18·78	22·06	8·26
III . . .	8·21	17·42	3·72	25·30	18·51	19·28	7·56
IV . . .	6·85	20·54	4·16	24·21	19·06	20·54	4·64
V . . .	5·17	24·02	4·14	30·43	16·36	14·91	4·97
VI . . .	3·28	31·39	3·28	29·20	13·14	10·95	8·76
VII . . .	5·00	30·00	8·33	30·00	12·22	10·56	3·89
VIII . . .	6·72	25·53	6·72	28·57	17·65	11·77	5·04

Као што показује овај преглед, од свештеничких синова било је највише у трећем и за тим у четвртном разреду.

Од чиновничких синова било је највише у шестом и седмом разреду, и то, докле је у првом разреду износио њихов проценат на 14·51, у шестом разреду попео се на 31·39.

Процент наставничких синова у првих шест разреда колебао се између 3 и 4, а у седмом је разреду порастао на 8·33.

Трговачких синова било је највише у петом разреду (30·43); ну у проценту овога реда није тако велика разлика ни у осталим разредима, као што је у осталих редова. Тако: у првом разреду било их је 25·19, у шестом 29·20, у осмом 28·57. Најмање их је било у четвртном разреду (24·21).

Занатлијских синова било је највише у првом разреду (23·62); у осталим разредима проценат је њихов стално опадао, осим у четвртном разреду, те је у осмом разреду износио 17·65.

Процент земљорадничких синова у прва четири разреда колебао се између 19 и 22, док је у петом разреду спао на 14·91, а у осмом на 11·77. Узрок је овоме тај, што земљораднички синови, принуђени сиромаштином, прелазе у Богословију и Учитељску Школу, или прекидају школовање.

Синова од родитеља другог занимања било је у првом разреду 9·40 процената, док их је у четвртном разреду спало на 4·64; у шестом разреду опет је проценат порастао на 8·76, а одмах у седмом разреду опао на 3·89, па у осмом попео се на 5·04.

У првих пет разреда био је највећи проценат трговачких синова; у шестом разреду био је мањи од процента чиновничких синова за 2·19; у седмом разреду оба су процента подједнака, док је у осмом разреду опет највећи проценат трговачких синова.

По месту рођења било је ђака

	У ГИМНАЗИЈАМА		
	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
из Србије	3.467	1.889	5.356
» других држава	335	102	437

	У ПРОЦЕНТУ		
	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
из Србије	91·19	94·88	92·46
» других држава	8·81	5·12	7·54

Ђака рођених изван Краљевине Србије било је три пута више у вишим гимназијама, него у нижим.

Од ових ђака било је у гимназијама

РОЂЕНИХ У	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
Црној Гори	62	11	73
Херцеговини	22	2	24
Босни	34	1	35
Ст. Србији и Македонији	59	25	84
Бугарској	8	3	11
Аустро-Угарској	115	24	139
Другим државама	35	36	71
Свега	335	102	437

РОЂЕНИХ У	ПРОЦЕНАТ		
Црној Гори	18·51	10·79	16·70
Херцеговини	6·57	1·96	5·49
Босни	10·13	0·98	8·01
Ст. Србији и Македонији	17·62	24·51	19·22
Бугарској	2·39	2·94	2·52
Аустро-Угарској	34·33	23·53	31·81
Другим државама	10·45	35·29	16·25
Свега	100·00	100·00	100·00

Као што се види из ових процената, од ђака рођених изван Краљевине Србије највише је било у гимназијама оних, који су били из Аустро-Угарске, за тим из Старе Србије и Македоније. Најмање је било ђака из Бугарске.

У свима гимназијама, и вишим и нижим, било је ђака који су рођени у земљама ван границе Краљевине Србије, само их није било у нижим гимназијама: неготинској и свилајначкој.

Кад у опште све гимназисте поделимо на грађане (варошане) и сељане, по њихову рођењу у градовима или селима, онда ћемо добити ове бројеве:

У ГИМНАЗИЈАМА

	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
грађана	2.729	1.343	4.072
сељана	1.073	648	1.721

У ПРОЦЕНТУ

	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
грађана	71·78	67·45	70·29
сељана	28·22	32·55	29·71

У вишим гимназијама има близу два и по пута више грађана, него сељана, а у нижим два пута више грађана, него сељана. У опште у гимназијама има преко два и по пута више грађана, него сељана.

Благодејање је примало у вишим гимназијама скоро два пута више ученика, него у нижим гимназијама.

Од сто свршених ученика било је благодејанаца у гимназијама

ВИШИМ	4·2
НИЖИМ	3·2
у опште	3·9

Један благодејанац примао је месечно у име благодејања у гимназијама

У РАЗРЕДУ	ВИШИМ	НИЖИМ	У ОПШТЕ
првом	8·00	—	8·00
другом	10·00	—	10·00
трећем	11·48	9·26	10·21
четвртном	14·69	10·74	12·23
петом	16·19	—	16·19
шестом	18·71	—	18·71
седмом	21·99	—	21·99
осмом	25·44	—	25·44

Као што се види, благодејање је расло из разреда у разред тако, да је у осмом разреду било преко три пута веће, него у првом разреду.

3. Научна средства — Les moyens scientifiques

Из овога прегледа можемо видети, колики је у свакој гимназији, вишој и нижој, број учила, и број дела и свезака у њиховим књижницама.

ШКОЛЕ — ECOLES	Број учила за — Nombre d'objets d'étude pour la									Књижница је имала Bibliothèque avait	
	земљопис géographie		зоологију zoologie	ботанику botanique	минералогiju minéralogie	математику mathématique	физику physique	хемију chimie	краснопис и црт. calligraphie et dessin	дела ouvrages	свезака livres
	мапе и атласи cartes et atlas	гло- бови globes									
Више гимназије — Gymnase supérieur de											
I београдска — I Belgrade	120	3	192	54	355	—	202	76	47	1.167	4.336
II београдска — II Belgrade	74	3	738	719	365	119	82	25	1.119	608	1.018
III београдска — III Belgrade	45	2	102	69	142	9	127	314	1.337	485	1.220
Зајечарска — Zaječar	52	7	86	15	550	71	267	153	1.049	6.503	9.612
Крагујевачка — Kragujevats	40	3	16	30	244	72	73	11	406	709	1.426
Крушевачка — Krouchevatz	58	1	118	28	545	—	158	250	1.019	845	1.933
Нишка — Niche	12	2	—	215	375	75	66	57	398	195	483
Пиротска — Pirote	24	—	3	1	270	527	30	60	331	413	726
Пожаревачка — Pojarevatz	54	2	157	34	699	15	378	205	760	929	1.887
Шабачка — Chabatz											
Свега — Total	479	23	1.412	1.165	3.545	888	1.383	1.153	6.466	11.854	22.641
Ниже гимназије — Gymnase inférieur de											
Алексиначка — Alexinatz	25	2	—	291	—	13	60	157	501	142	458
Ваљевска — Valjevo	46	1	165	849	77	27	108	131	226	561	1.457
Великоградичанска — Veliko Gradichté	23	4	29	—	—	5	48	159	2.130	385	1.095
Врањска — Vragne	25	1	8	—	102	5	65	177	2.304	428	906

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛЕ — ÉCOLES	Број учила за — Nombre d'objets d'étude pour la									Књижница је имала Bibliothèque avait	
	земљовис géographie		зоологију zoologie	ботанику botanique	минералогију minéralogie	математику mathématique	физику physique	хемију chimie	краснопис и црт. calligraphie et dessin	дела ouvrages	свезака livres
	мапе и атласи cartes et atlas	гло- бови globes									
Горњомилановачка — Gorgni-Milanovatz	8	1	32	64	8	—	35	20	2.370	276	—
Јагодинска — Jagodina	25	2	54	42	170	40	76	79	901	453	924
Ћњажевачка — Knyagévatz	25	1	25	228	199	3	—	—	826	312	833
Лесковачка — Lescovatz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Лозничка — Loznitza	24	1	9	23	200	4	—	—	164	—	615
Неготинска — Négotine	29	2	46	25	332	6	61	66	409	227	1.004
Параћинска — Paratchine	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свилјачка — Svilaynatz	32	2	20	30	130	4	20	80	640	272	845
Смедеревска — Smédérévo	41	—	9	1	3	58	100	205	6	382	—
Чачанска — Tchatchak	43	3	16	527	423	63	92	249	324	680	1.098
Свега — Total	346	20	413	2.080	1.644	228	665	1.323	10.801	4.118	9.235
У свима гимназијама — Dans tous les gym- nases	825	43	1.825	3.245	5.189	1.116	2.048	2.476	17.267	15.972	31.876

4. Издатак на издржавање гимназијских школа
Dépense pour l'entretien des gymnases

Издржавање свију гимназија, виших и нижих, пада на терет државноме буџету. Само се негде чине олакшице тиме, што општине дају стан за школу.

На издржавање свију гимназијских школа издано је из државне благајнице, у 1892. рачунској години, укупно 730.233·71 дин.

Посебице је издано

НА	ДИНАРА	У ПРОЦЕНТУ
плату наставника	628.818·92	86·11
благоејанце	17.717·00	2·43
набавку учила и књига	7.820·95	1·07
огрев и канцеларијске потребе	24.568·40	3·36
послужитеље	30·608·44	4·19
кирију за граду	20.700·00	2·84
Свега	730.233·71	100·00

Преко осам и по делова од ових издатака долазе на плату наставника, а тек један и по део на остале потребе. Најмање је издано на набавку учила и књига.

Кад издатак на плату наставника поредимо с бројем наставника, излази, да је примао један наставник просечно 2.124·39 динара годишње.

Ако поредимо целокупни издатак с бројем ученика, који су остали у школи до краја године, наћи ћемо, да је школовање једнога гимназиста стало државу просечно 148·63 динара.

Колико је износио овај издатак на сваку вишу и нижу гимназију на по се, можемо видети из овога прегледа.

ШКОЛЕ — ÉCOLES	У 1892. години издано је из државне благајнице — L'année 1892. la caisse d'état déboursa							Свега — Total
	на плату appointements aux		на благајење bourses	на набавку учила и књига achat d'objets d'étude	на огрев и кан- целар. трошкове chauffage et frais de bureau	на кирију за зграду frais de loca- tion		
	наставника professeurs	послужи- теља serviteurs						
д и н а р а — f r a n c s								
Више гимназије — Gymnase supérieur de								
Београдска I — Belgrade I	63.627·33	2.880·00	1.997·00	200·00	1.300·00	—		70.004·33
» II — » II	55.550·00	2.880·00	1.500·00	800·00	2.200·00	10.440·00		73.370·00
» III — » III	42.467·65	2.160·00	800·00	500·00	1.600·00	2.880·00		50.407·65

ШКОЛЕ — ÉCOLES	У 1892. години издано је из државне благајнице — L'année 1892. la caisse d'état déboursa						Caera — Total
	на плату appointements aux		на благајане bourses	на набавку учила и књига achat d'objets d'étude	на огрев и кан- целар. трошкове chauffage et frais de bureau	на изградњу за зграду frais de loca- tion	
	наставника professeurs	послужи- теља serviteurs					
д и н а р а — f r a n c s							
Зајечарска — Zayétchar	28.122-83	1.280-00	1.200-00	993-45	849-15	—	32.445-43
Крагујевачка — Kragouievatz	54.426-86	1.944-00	1.200-00	1.500-00	1.800-00	—	60.870-86
Крушевачка — Krouchévatz	40.958-13	1.344-00	2.000-00	800-00	1.500-00	—	46.602-13
Нишка — Niche	46.933-14	2.320-00	972-00	257-50	1.999-25	5.940-00	58.421-89
Пиротска — Pirote	15.944-63	831-00	2.588-00	1.000-00	1.800-00	—	21.663-63
Пожаревачка — Pojarévatz	34.692-29	1.260-00	960-00	—	1.950-00	—	38.862-29
Шабачка — Chabatz	36.166-11	1.716-00	960-00	600-00	2.000-00	—	41.442-11
Нине гимназије — Gymnase inférieur de							
Алексиначка — Alexinat	14.359-44	862-50	100-00	—	400-00	—	15.721-94
Ваљевска — Valyévo	20.093-45	1.160-00	150-00	420-00	900-00	—	22.723-45
Вел. Градиштанска — Veliko Gradichté	13.836-81	700-00	—	—	400-00	—	14.936-81
Врањска — Vragne	12.973-68	583-32	958-00	—	600-00	—	15.115-00
Г. Милановачка — Gorgni Milanovatz	12.199-15	500-00	80-00	—	440-00	1.440-00	14.659-15
Јагодинска — Jagodina	13.845-36	960-00	100-00	—	400-00	—	15.305-36
Књажевачка — Knyagévatz	11.692-29	600-00	282-00	300-00	480-00	—	13.354-29
Лесковачка — Lescovatz	12.391-14	959-94	870-00	—	600-00	—	14.821-08
Лозничка — Loznitzca	16.610-47	504-00	—	300-00	500-00	—	17.914-47
Неготинска — Négotine	15.503-79	960-00	200-00	—	800-00	—	17.463-79
Параћинска — Paratchine	15.209-09	1.198-28	100-00	—	650-00	—	17.157-37
Свиђачка — Svilaynatz	17.123-56	960-00	100-00	—	500-00	—	18.683-56
Смедеревска — Smédérévo	18.039-55	924-00	200-00	150-00	800-00	—	20.113-55
Чачанска — Tchatchak	16.052-17	1.121-40	400-00	—	600-00	—	18.173-57
Свега — Total	628.818-92	30.608-44	17.717-00	7.820-95	24.568-40	20.700-00	730.233-71

Ако оним путем, којим смо нашли колико је од укупних издататака на гимназијске школе падало на једнога наставника и једнога ђака гимназије, потражимо колико је посебице за коју гимназију падало на једнога наставника и једнога ђака, наћи ћемо да је долазило просечно динара

	на 1 наставника	на 1 ђака
у лесковачкој нижој гимназији	1.548-89	102-92
» ваљевској »	1.674-45	108-72
» шабачкој вишој »	2.009-23	109-06
» јагодинској нижој »	1.730-67	113-37
» врањској »	1.853-37	113-65
» чачанској »	1.783-57	118-78
» алексиначкој »	1.794-93	124-78
» пожаревачкој вишој »	1.927-35	125-77
» свиђачкој нижој »	1.902-62	126-24
» неготинској »	1.937-97	130-33
» пиротској вишој »	1.594-46	131-29
» крушевачкој вишој »	2.155-69	135-47
» III београдској вишој »	2.831-18	149-58
» смедеревској нижој »	2.004-39	150-10

	на 1 наставника	на 1 ђака
у књажевачкој нижој гимназији	1.948-71	151-75
» зајечарској вишој »	2.008-77	154-50
» параћинској нижој »	1.901-14	155-98
» крагујевачкој вишој »	2.267-79	161-89
» I београдској »	2.766-40	176-78
» гор. милановачкој ниж. »	1.742-74	185-43
» нишкој вишој »	2.346-65	186-06
» вел. градиштанској ниж. »	1.729-60	191-50
» II београдској вишој »	2.525-00	201-57
» лозничкој нижој »	2.768-41	381-16

Просечна плата једнога наставника била је највећа у III београдској гимназији, а најмања у лесковачкој нижој гимназији. Односна размера између једне и друге школе била је као 100 : 54.

Просечни издатак на једнога ученика био је највећи у лозничкој нижој гимназији, а најмањи у лесковачкој. Односна размера између једне и друге ниже гимназије била је као 100 : 27.

VI P E A Л К Е

ÉCOLES RÉALES

У 1892. години београдска реалка имала је шест разреда (II—VII), а ужичка седам.

Београдска реалка била је у државној згради, а ужичка у општинској.

1. Наставници — Professeurs

У београдској реалци радило је 15 наставника, а у ужичкој 16, свега: 31 наставник.

Од ових наставника било је у реалци

	БЕОГРАДСКОЈ УЖИЧКОЈ У ОПШТЕ		
професора	8	8	16
предавача	5	4	5
учитеља језика и вештина	1	2	7
вероучитеља	1	1	2
учитељица женскога рада	—	1	1
Свега	15	16	31

Кад ове наставнике поделимо у два реда: виши и нижи, онда ћемо имати наставника

У РЕАЛЦИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА
београдској	8	7
ужичкој	8	8
Свега	16	15

Сви ови наставници имали су недељних часова у реалци

београдској	200
ужичкој	232
у опште	432

Просечно имао је недељних часова један наставник

У РЕАЛЦИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
београдској	14·6	11·9	13·3
ужичкој	14·5	14·5	14·5
Свега	14·6	13·3	13·9

Из овога се види, да су наставници у опште у ужичкој реалци имали више часова од наставника у београдској реалци.

Просечна годишња плата била је једнога наставника

У РЕАЛЦИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
београдској	4.004·82	1.875·00	3.092·04
ужичкој	3.583·76	1.350·00	2.466·88
у опште	3.794·29	1.575·00	2.758·62

Плата наставника и вишега и нижега реда била је већа у београдској реалци, него у ужичкој.

Ако ову просечну плату поредимо с бројем недељних часова, онда ћемо наћи, да су за један недељни час примали динара

Н А С Т А В Н И Ц И

У РЕАЛЦИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
београдској	274·30	157·56	232·47
ужичкој	247·16	93·10	170·13
у опште по	259·88	118·42	198·46

Као што се види, награда наставника и вишега и нижега реда била је боља у београдској реалци, него у ужичкој.

2. Ђаци — Elèves

У почетку 1891.—1892. школске године било је

У РЕАЛЦИ	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
београдској	216	—	216
ужичкој	250	56	306
у опште	466	56	522

На крају школске године било је

У РЕАЛЦИ	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
београдској	183	—	183
ужичкој	220	44	264
у опште	403	44	447

Према овоме износио је у обе реалке проценат

	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА
у почетку године	89·27	10·73
на крају године	90·16	9·84

Од сто уписаних ђака остало је до краја године

У РЕАЛЦИ	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
београдској	84·72	—	84·72
ужичкој	83·00	78·57	86·27
у опште	86·48	78·57	85·63

Као што се види, ђака је остало до краја школске године у ужичкој реалци

више за 1·55 процената, него у београдској реалци.

Ако сравнимо овај дефицит ђака у реалкама с дефицитом у гимназијама, видећемо,

да је дефицит у гимназијама већи за 0·82 процената.

Из овога прегледа видећемо како стоје проценти дефицита у појединим разредима.

P A Z R E D CLASSE	Од сто уписаних ђака остало је до краја 1892. школске године у реалкама — Sur 100 élèves inscrits sont restés dans les écoles réales jusqu' à la fin de l'année scolaire 1892.								
	београдској de Belgrade			ужичкој de Oujitze			у опште en général		
	ученика écoliers	ученица écolières	ђака élèves	ученика écoliers	ученица écolières	ђака élèves	ученика écoliers	ученица écolières	ђака élèves
I	—	—	—	86·46	75·00	84·17	86·46	75·00	84·17
II	77·36	—	77·36	86·00	66·67	81·54	81·55	66·67	79·58
III	75·41	—	75·41	100·00	100·00	100·00	82·14	100·00	83·15
IV	96·97	—	96·97	82·05	91·67	84·31	88·89	91·67	89·27
V	97·06	—	97·06	94·74	—	94·74	96·23	—	96·23
VI	95·00	—	95·00	88·24	—	88·24	91·89	—	91·89
VII	80·00	—	80·00	100·00	—	100·00	85·71	—	85·71
Свега — Total	84·72	—	84·72	88·00	78·57	86·27	86·48	78·21	85·63

У београдској реалци највише је ученика изгубио други и трећи разред, а најмање пети разред.

У ужичкој реалци највише је ученика изгубио четврти разред а ученица други разред. Осим трећег разреда, који није изгубио ни једног ученика и ни једну ученицу, и осим седмог разреда, који није изгубио ни једног ученика, најмање је ученика изгубио пети разред а ученица четврти разред.

У опште ученика у обе реалке највише је изгубио други и трећи разред, а најмање пети и шести разред. Ученица је највише изгубио други разред, а трећи разред ни једне није изгубио. И ђака је највише изгубио други разред, а најмање пети и шести.

Дефицит ученика у реалкама мањи је него у гимназијама за 2 процента, док је, на против, дефицит ученица мањи у гимназијама за 9·45 процената.

У почетку 1892. школске године било је у реалкама

	БЕОГРАДСКОЈ УЖИЧКОЈ У ОПШТЕ		
	У Ч Е Н И Ц А		
новоуписаних	173	203	376
понављача	43	47	90
Свега	216	250	466

	У Ч Е Н И Ц А	
	новоуписаних	—
понављача	—	5
Свега	—	56

	Б			
	Т	А	К	А
новоуписаних	173	254	427	
понављача	43	52	95	
Свега	216	306	522	

Процент ђака износио је у реалкама

	БЕОГРАДСКОЈ УЖИЧКОЈ У ОПШТЕ		
	У Ч Е Н И Ц А		
новоуписаних	80·09	81·20	80·69
понављача	19·91	18·80	19·31
Свега	100·00	100·00	100·00

	У Ч Е Н И Ц А	
	новоуписаних	—
понављача	—	0·93
Свега	—	100·00

	Б			
	Т	А	К	А
новоуписаних	80·09	83·01	81·80	
понављача	19·91	16·97	18·20	
Свега	100·00	100·00	100·00	

Из ових процената види се, да је у београдској реалци било више увеника понављача, него у ужичкој.

Ако поредимо ове проценте с онима у гимназијама, наћи ћемо, да је у реалкама било 1·52 процената више понављача уче-

ника, него у гимназијама, а, на против, да је у гимназијама за 3 процента било више ученица, које су понављале, него у реалкама.

У току године напустило је школу ђака

због	УРЕАЛКАМА		
	БЕОГРАДСКОЈ	УЖИЧКОЈ	У ОШТЕ
болести	—	2	2
смрти	2	1	3
искључења	—	—	—
других узрока	31	39	70
Свега	33	42	75

Од сто уписаних ђака оставило је школу у току године

због	УРЕАЛКАМА		
	БЕОГРАДСКОЈ	УЖИЧКОЈ	У ОШТЕ
болести	—	0·65	0·38
смрти	0·93	0·33	0·57
искључења	—	—	—
других узрока	14·35	12·75	13·41
Свега	15·28	13·73	14·36

Као што се види, морталитет је већи у београдској реалци, а разболевање у ужичкој.

Кад поредимо ове проценте с процენტима, које смо нашли за гимназије, налазимо, да је разболевање нешто мање у реалкама, а морталитет нешто мањи у гимназијама.

А ако поредимо ове проценте с процენტима из 1881.—1882. школске године, дакле пре десет година, видећемо, да је морталитет већи у 1892. години за 0·32 процената.

Види се, да највећи проценат пада на оне ђаке, који су школу оставили из разних узрока. Процент је овај већи од процента у 1882. години само за 0·08.

Значи, да највише ђака напушта школу због оскудице у материјалним средствима и због неуспевања у наукама.

Од стотине ђака, који су реалке напустили у току године, долазе на поједине узроке ови проценти:

због	РЕАЛКЕ		
	БЕОГРАДСКА	УЖИЧКА	У ОШТЕ
болести	—	4·76	2·67
смрти	6·06	2·38	4·00
искључења	—	—	—
других узрока	93·94	92·86	93·33
Свега	100·00	100·00	100·00

Број ђака, који су од предавања изостајали, износи

У РЕАЛЦИ	ОПРАВДАНИМ	НЕОПРАВДАНИМ
	ИЗОСТАНЦИМА	
београдској	154	155
ужичкој	281	200
Свега	435	355

Од сто уписаних ђака долазило је на ђаке с изостанцима

У РЕАЛЦИ	С ОПРАВДАНИМ	С НЕОПРАВДАНИМ
	београдској	71·39
ужичкој	91·83	65·36
Свега	83·33	68·01

У београдској реалци готово је подједнак број ђака с оправданим и неоправданим изостанцима, а у ужичкој реалци било је више ђака с оправданим изостанцима, него с неоправданим.

Ако поредимо ове проценте с таквим процентима у гимназијама, наћи ћемо, да је у реалкама за 1·73 процената било више ђака с оправданим изостанцима, него у гимназијама, а да је за 4·35 процената било мање ђака с неоправданим изостанцима.

Сад ћемо разгледати колико је ђака по колико неоправданих изостанака имало.

НЕОПРАВДАНИХ ИЗОСТАНАКА	ИМАЛО ЈЕ ЂАКА УРЕАЛКАМА		
	БЕОГРАДСКОЈ УЖИЧКОЈ У ОШТЕ		
	само 1	5	34
2 до 3	13	22	35
3 » 4	10	16	26
4 » 6	11	16	27
6 » 8	6	12	18
8 » 10	10	27	37
10 » 12	10	22	32
12 » 15	11	15	26
15 » 20	10	11	21
20 » 25	14	10	24
преко 25	55	15	70
Свега	155	200	355

Од сто уписаних ђака имало је неоправданих изостанака

само један	УРЕАЛКАМА		
	БЕОГРАДСКОЈ	УЖИЧКОЈ	У ОШТЕ
само један	2·31	11·11	7·47
2 до 3	6·06	7·19	6·70
3 » 4	4·63	5·23	4·98
4 » 6	5·09	5·23	5·17

УРЕАЛКАМА

	БЕОГРАДСКОЈ	УЖИЧКОЈ	У ОПШТЕ
6 до 8	2-78	3-92	3-45
8 » 10	4-63	8-82	7-09
10 » 12	4-63	7-19	6-13
12 » 15	5-09	4-90	4-98
15 » 20	4-63	3-59	4-02
20 » 25	6-48	3-27	4-60
преко 25	25-46	4-90	13-41
Свега	71-79	65-35	68-00

У београдској реалци највећи је проценат оних ученика, који су учинили преко 25 изостанака, докле у ужичкој реалци највећи проценат пада на ђаке, који су само по један изостанак имали. У опште највећи проценат пада на оне ђаке, који су изостали преко 25 часова.

Од свих уписаних ђака није имало неоправданих изостанака у реалкама

	БАКА	У ПРОЦЕНТУ
београдској	61	28-24
ужичкој	106	34-64
Свега	167	31-99

У ужичкој реалци било је за 6-40 процената више ђака, који нису имали неоправданих изостанака, него у београдској реалци.

Да поредимо ове проценте с процентима, које имамо за гимназије, и видећемо, да је за 5-98 било у реалкама више ђака, који су имали неоправданих изостанака, него у гимназијама.

А ученика, који су имали *оправданих* изостанака, било је у реалкама

ОПРАВДАНИХ ИЗОСТАНАКА	БЕОГРАДСКОЈ	УЖИЧКОЈ	У ОПШТЕ
1 до 5	19	36	55
5 » 10	13	39	52
10 » 15	14	36	50
15 » 20	11	30	41
20 » 25	11	26	37
25 » 30	11	17	28
30 » 35	4	17	21
35 » 40	10	9	19
40 » 50	12	18	30
50 » 60	10	9	19
преко 60	39	44	83
Свега	154	281	435

Од сто уписаних ђака имало је *оправданих* изостанака у реалкама

ИЗОСТАНАКА	БЕОГРАДСКОЈ	УЖИЧКОЈ	У ОПШТЕ
1 до 5	8-80	11-76	10-54
5 » 10	6-02	12-75	9-96
10 » 15	6-84	11-76	9-58
15 » 20	5-09	9-80	7-85
20 » 25	5-09	8-50	7-09
25 » 30	5-09	5-56	5-36
30 » 35	1-85	5-56	4-02
35 » 40	4-36	2-94	3-64
40 » 50	5-56	5-88	5-75
50 » 60	4-63	2-94	3-46
преко 60	18-06	14-38	15-90
Свега	71-30	91-83	83-33

Није имало ни једног *оправданог* изостанка у реалкама

	БАКА	У ПРОЦЕНТУ
београдској	62	28-70
ужичкој	25	8-17
Свега	87	16-67

Дакле, три и по пута било је више ђака у београдској реалци без ни једног *оправданог* изостанка, него у ужичкој реалци.

Проценти ови разликују се од процената у гимназијама само за 0-77, колико је било више у реалкама.

Кад поредимо укупни број *оправданих* изостанака, с бројем ђака, који су учинили те изостанке, налазимо, да је један ђак просечно учинио изостанака у реалкама

београдској	12-51
ужичкој	10-22
у опште	11-18

Ови проценти казују, да је било више изостајања од школе у београдској реалци, него у ужичкој.

Ако ове проценте сравнимо с процентима, које смо нашли за гимназисте, наћи ћемо, да је за 3-29 процената било боље похођење предавања у гимназијама.

Кажњених ђака било је у реалкама

београдској	20
ужичкој	129
Свега	149

Од сто уписаних ђака кажњено је у реалкама

београдској	9-26
ужичкој	42-16
у опште	28-54